

ԵՂԻՍ Յ. ՏՕԼՊԵԳԵԱՆ

660
22245

ԱՍԷՆՈՒՆ
ՆՈՐ
ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ
Ա. ՏԱՐԻ
1937

059
5-79

“ԱՐԱՋ” Ս. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ, ՊԷՑՐՈՒԹ

06 AUG 2010

059

S-79

1937

Տպ. «ԱՐԱՁ», Ս. Բախտիկեան, Պէյրուք

23 AUG 2013

S. E. M. ALBERT LEBRUN
PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE FRANÇAISE

Ն. Վ. Պ. ԱԼԲԵՐԼԵՐՈՆ
ՖՐԱՆՍՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

M. Albert Lebrun est né le 29 Août 1871 à Mercy-le-Haut (Meurthe et Moselle). Il est le fils d'une famille de cultivateurs. Il fit ses premières études à l'école primaire de son village, de 1876 à 1883, puis de 1882 à 1890 au lycée de Nancy. Reçu à l'Ecole polytechnique en 1890, il en sortit deux ans après avec le numéro 1. Il fit son service militaire en qualité de sous-lieutenant d'artillerie, de 1892 à 1893. Elève pendant trois ans de l'E-

Պրն. Ալբերտ Լըպոնտեն ծնած է 23 Օգոստոս 1871 ին. Մերսի-լը Հո [Մէօրթ-է-Մոզել]: Մշակ ընտանիքի մը զաւակը նախնական կրթութիւնը կ'ստանայ իր գիւղին նախակրթարանը-1876-1883, ապա 1883-1890 Նանսիի Լիսէն. 1890/ին կ'ընդունուի Բոլիթեքնիքական վարժարանը՝ զոր երկու տարի վերջ մեծ յաջողութեամբ առաջնութիւնը շահելով կ'աւարտէ: Իրր թնթանթածիզ ենթասպայ՝ կը կատարէ իր զինուորական ծառայութիւնը 1892-1893: Երեք տարի կ'աշակերտէ հանքերու բարձրագոյն վարժարանին ուրկէ շրջանաւարտ կ'ելլէ դարձեալ առաջնութեան մրցանա-

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ "ԱՐԱՋ" ԹԻՒ 1

2996 - 2010

cole supérieure des mines il en sortit le premier en 1896 et exerça jusqu'en 1900 les fonctions d'ingénieur du corps des mines à Vesoul et à Nancy.

Pour ses débuts dans la vie politique, M. Lebrun fut élu en 1898 conseiller général dans le canton d'Audun-le-Roman (Meurthe-et-Moselle), et devint président de l'assemblée départementale en 1905.

Elu pour la première fois député en 1900 dans l'arrondissement de Briey, en remplacement de M. Mézières, de l'Académie française, il occupa ce siège où le maintint constamment la confiance de ses électeurs jusqu'en 1919.

Ministre des Colonies dans le cabinet Caillaux (27 Juin 1911-13 Janvier 1912) et dans le premier cabinet Poincaré (14 Janvier 1912-13 Janvier 1913), il remplaça dans ce dernier gouvernement M. Millerand, ministre de la Guerre, démissionnaire, puis fut de nouveau ministre des Colonies dans le cabinet Doumergue (9 Décembre 1913-2 Juin 1914). Il était président de la commission du budget de la Chambre des députés lorsqu'il remplaça, le 23

juin 1896, et le 13 mai 1900 l'ancien ministre des Colonies, M. Delcassé, et exerça jusqu'en 1900 les fonctions d'ingénieur du corps des mines à Vesoul et à Nancy.

Après avoir été élu conseiller général dans le canton d'Audun-le-Roman (Meurthe-et-Moselle) en 1898, et président de l'assemblée départementale en 1905, il fut élu député en 1900 dans l'arrondissement de Briey, en remplacement de M. Mézières, de l'Académie française.

En 1900, il fut élu député dans l'arrondissement de Briey, en remplacement de M. Mézières, de l'Académie française. Il occupa ce siège où le maintint constamment la confiance de ses électeurs jusqu'en 1919.

Ministre des Colonies dans le cabinet Caillaux (27 Juin 1911-13 Janvier 1912) et dans le premier cabinet Poincaré (14 Janvier 1912-13 Janvier 1913), il remplaça dans ce dernier gouvernement M. Millerand, ministre de la Guerre, démissionnaire, puis fut de nouveau ministre des Colonies dans le cabinet Doumergue (9 Décembre 1913-2 Juin 1914). Il était président de la commission du budget de la Chambre des députés lorsqu'il remplaça, le 23

Novembre 1917, dans le cabinet Clemenceau, comme ministre du Blocus et des Régions libérées, M. Jonnart qui, pour raisons de santé n'avait pu prendre possession de ce département ministériel.

Elu sénateur en 1920, il remplaça à la Haute Assemblée M. Alfred Mézières comme il lui avait déjà succédé à la Chambre des députés.

Vice-président du Sénat de 1925 à 1929.

Il fut élu, le 1er. Juin 1931, président du Sénat et vit son élection renouvelée par la Haute Assemblée en Janvier 1932.

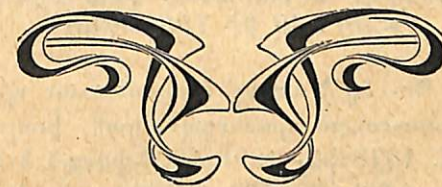
Enfin, le 10 Mai 1932 il était élu Président de la République Française.

En 1920, il fut élu sénateur dans le cabinet Clemenceau, comme ministre du Blocus et des Régions libérées, M. Jonnart qui, pour raisons de santé n'avait pu prendre possession de ce département ministériel.

En 1920, il fut élu sénateur dans le cabinet Clemenceau, comme ministre du Blocus et des Régions libérées, M. Jonnart qui, pour raisons de santé n'avait pu prendre possession de ce département ministériel.

En 1920, il fut élu sénateur dans le cabinet Clemenceau, comme ministre du Blocus et des Régions libérées, M. Jonnart qui, pour raisons de santé n'avait pu prendre possession de ce département ministériel.

En 1920, il fut élu sénateur dans le cabinet Clemenceau, comme ministre du Blocus et des Régions libérées, M. Jonnart qui, pour raisons de santé n'avait pu prendre possession de ce département ministériel.

S. E. M. LE COMTE DE MARTEL
HAUT-COMMISSAIRE DE LA REPUBLIQUE
FRANÇAISE EN SYRIE ET AU LIBAN

Ն. Վ. Պ. ԿՈՄՍ ՏԸ ՄԱՐԹԵԼ

ԲԱՐՁՐ ԳՕՄԻՍԵՐ ԶՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ

Ն. Վ. Պ. Տը Մարթել՝ հրամանատար պատվոյ Լե-
գեոնի, վարձատրուած պատերազմական խաչով. ծնած
է 27 Նոյեմ. 1878-ին: 1901-1902 վարած է հիւպատո-
սական պաշտօններ: 1906-1907 եղած է Ամերիկա
Յրդ. եւ Զրդ. ասիանի փարսուղարի պաշտօնով: 1909ին
առեւտրական եւ ֆաղափական գործերու վարչութեան
մէջ զտնուած է: 1913ին Փեփինի (Չինաստան) մէջ առա-
ջին փարսուղար եղած է Ֆրանս. դեսպանասան: 1918-ին
որպէս բարձր գովիստէր կը զտնուի Սիպերիա, իսկ 1920ին
ալ կ'երթայ Կովկաս, իբրեւ հիւպատոսի խորհրդա-
կան: Կովկասէն կ'անցնի Խրիմ. 1922. ին Ռիկայի Դես-

պան կարգուած էր: 1924ին Փեփին կը դրկուի դարձեալ
որպէս մասնաւոր պատուիրակ Չինաստանի կառավա-
րութեան մօտ: 1928ին նախարար րնցրուած է: 1929ին
Թոփիոյ (Ճաբոն) Դեսպան է: Կոմս Տը Մարթելի Սուրիոյ
եւ Լիբանանի Մարզպան նշանակուիլը իսկական բա-
րիք մըն է հովանաւորեալ երկիրներու համար:

Կոմս Տը Մարթել Ֆրանսական յայտնի եւ մեծ դի-
ւանագէտներէն մէկն է: Խորունկ, ընդարձակ զարգացու-
մի տէր, նրբամիտ եւ կամփի տէր մէկն է: Չինաստանի եւ
Ճաբոնի մէջ անիկա ցոյց տուած է դիւանագիտական
խիստ կարեւոր յաջողութիւններ եւ գործունէութիւններ:
Անոր հարպիկ դիւանագիտութեան ճնշումն էր որ Ֆրան-
սայի եւ Ճաբոնի մէջ կնքուեցաւ բարեկամութեան նոր
դաշնագիր մը ինչպէս նաեւ Սիւրիական անկախութիւ-
նը եւ Ֆրանսո Սիւրիական դաշինքը իր արեւելեան առա-
ջնութեան զլուխ գործոցը:

Պր. Տը Մարթել իր ֆաղափական եւ դիւանագիտա-
կան աշխատանքներէ զատ զբաղուած է նաեւ Արեւելի
մէջ տարածելու Ֆրանսական գիրն ու գրականութիւնը
մշակոյթը:

Ասպետական Ֆրանսայի այս մեծանուն զաւակը
յայտնի է որպէս ականաւոր Հայաստաններէն մին:

S. E. M. EMILE EDDÉ

PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE LIBANAISE

Ն. Վ. ԷՄԻԼ ՊԷՅ ԷՏՏԷ

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

Նորին Վսեմ. Էմիլ Պեյ Էսսե, Բովանդակ Լիբանանի՝ պետական ամենեւնի պատկանելի անձնաւորութիւնն է։ Անոր նախագահական ընտրութիւնը, 21 Յունուար 1936, Մեծ խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ բոլոր Լիբանանցիներու կողմէ անխօր, եւ ի մասնաւորի Հայութեան կողմէ, տուած ըլլալով որ Ն. Վսեմութիւնը ծանօթ է մեզի իբր ամենամեծ Հայաստանեան մին, մեր այս երկրորդ Հայրենիք մեզ։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

1937

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՆՈՐ - ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

Ա . Մ Ա Ս

ՕՐԱՅՈՅՑ

Ազգազրական
Միջազգային
Քաղաքական
Պատմական
Դիտական
Տնտեսական
Կրօնական

Հին եւ նոր
նշանաւոր դէպքերու
համառոտագրութիւններ

ՈՒՐԲԱԹ

1

Նոր Տարի

1902 Մահ՝ Հ. Սերովբէ Տէրվիշեանի։
1918 «14 կէտերը» պարունակող պատգամը նախագահ Վիլսոնի կողմէ։

ՇԱԲԱԹ

2

1925 Զօրավար Սարայ կը կարգուի Բարձր դամիսէր։

ԿԻՐԱԿԻ

3

1909 Զարը կը վաւերացնէ Իզմիրլեանի կաթ. ընտրութիւնը։
1931 Մարաշխան Ժօֆր ընդհ. սպարապետ Ֆրնս. Բաշախան 1914ին, կը մեռնի Բարիզի մէջ. ծնած 1852ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

4

- 1877 Պոլսոյ մէջ եւրոպական Յ.խումբ մը կը դումաւորուի կազմակերպելու համար Պուլկարիան:
- 1923 Բարիզի խորհրդաժողովը կը ձախողի Անգլիոյ և Ֆրանսայի տարակարծութեանց հետեանքով:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

5

Ճրագալոյց

- 1922 Քաննի խորհրդաժողովին բացումը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

6

Ծնունդ

- 1271 Թագաւորական օծում Լեոն Գ.ի:
- 1830 Ֆրանս. Անգլ. դեսպաններու մինջնորդութեամբ Հայ կաթողիկոսները իրաւունք ստացան Եկեղեցի և ազգապետ ունենալու:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

7

Մեռելոց

- 1935 Հոովմի համաձայնութեան ստորագրութիւնը Լավալի և Մուսօլինիի կողմէ:

ՈՒՐԲԱԹ

8

Յոյսը՝ «ոսկեփետուր թիթեոնիկ»ի նմանցուցեր են, մինչդեռ՝ անիկա հրափետուր հրեշտակն է, միսիթարութեան զուարթունքը պաշտելի:

ՇԱԲԱԹ

9

Յոյսը՝ այն մոգական թէն է հոգւոյն, որով անիկա կրնայ սաւառնիլ գոյութեան անպայման միջնորդարին մէջ:

ԿԻՐԱԿԻ

10

- 1846 Ծնունդ՝ Պոլսոյ մէջ Հ. Սերովբէ Տէրվիշեանի, առաջին հայ լեզուաբանը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

11

- 1921 Հայաստանի ընդհ. զօրքի հրամանատար Դրօ կը մեկնի Մոսկուա բանակցելու:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

12

- 1925 Բարիզ վերականգնելով Պ. Պրիան իր հրաժարականը կուտայ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

13

Անուանակոչութիւն

- 1935 Սարի բնակչութիւնը հանրաքուէով իր կամքը կ'արտայայտէ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

14

Յովհաննու կրպտ.ին

- 1909 Իզմիրեան՝ Խրիմեան Հայրէկի պատրիարքութեան օրով կը կարգուի անոր անձնական քարտուղար:
- 1929 Աֆղանիստանի Ամանուլլահ խանը կը հրաժարի գահէն ի նպաստ իր եղբոր:

ՈՒՐԲԱԹ

15

- 1375 Ապու Պէքիր կը զրաւէ Սիսի մէկ մասը:
- 1923 Գերմանիա կը կազմակերպէ կրաւորական զիմա-զըրութիւնը:

ՇԱԲԱԹ

16

- 1928 Զարդ Երզնկայի մէջ:

ԿԻՐԱԿԻ

17

Ա. Զինի Ծննդեան

Յոյսի ոսկեթել հիւսուածքը յաճախ կը վերածուի սարդի զիւրաւոյժ ոստայնին: Մարդուն տենջերը կը ջանան միշտ նորը կերտել, սարդի ժուժ կալութիւնով:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

18

- 1873 Մարդահամար մը ցոյց կուտայ թէ ֆրանսան ուսնի 36 միլիոն բնակիչ:
1919 խաղաղութեան խորհրդաժողովին բացումը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

19

- 1926 Գերմանիա կը պահանջէ հռենոսեան գրաւման զօրաբանակին ղեղչուիլն:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

20

- 1930 Եռնկի Ծրագրին գործադրութեան ի խնդիր Լաւհէյի մէջ տեղի կ'ունենայ խորհրդաժողով մը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

21

- 1930 Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովին բացումը:
1936 Մահ՝ Անգլիոյ Ճօրճ Ե. Թագաւորին:
1936 Լիբանանի հանր. նախագահ կ'ընտրուի Ն. Վ. Էմիլ Էստէ:

ՈՒՐԲԱԹ

22

Յովնան Մարգարէ

- 1885 Հրատակութիւն՝ օրէնքի մը, որով աղքատ դասու զաւակները կրնան զիտական Լիսէները մանկ, ֆրանսայի մէջ:

ՇԱԲԱԹ

23

- 1795 Ֆրանսայի Վարչութեան մէկ հրամանագիրը կարտինալ Մազարէնի պալատը Ֆրանսական Ակադեմիային կը յատկացնէ:

ԿԻՐԱԿԻ

24

Բ. Զկնի Ծննդեան

- 1789 Լուդովիկոս Ժ. Ժողովի կը հրաւիրէ երեք դասակարգերը, Վէրսայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

25

Յոյսը հրանիւթ սնունդն է հոգւոյն, առանց այդ կենսարար սնունդի, անիկա կը ծիւրի, կը ծմուի և վերջապէս կը մարի յանկարծ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

26

- 1934 Լեհ-Գերման 10 տարուան ուլտ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

27

- 1756 Ծնունդ՝ տիեզերահռչակ երգահան Մոցարտի:
1925 Գերմանիա կը բողոքէ Հռենոսի Քօլօնէի շրջանին գրաւման երկարաձգման դէմ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

28

- 1406 Հանրային նիդակախաղը կ'արդիւլուի արքայական հրովարտակով մը:

ՈՒՐԲԱԹ

29

- 1635 Ֆրանս. Ակադեմիայի կանոնադրութիւնը կը վաւերացուի Ֆրանսայի Թագաւոր Լուդովիկոս Ժ. Գ. ի կողմէ:

ՇԱԲԱԹ

30

- 1933 Հիթլէր կ'անցնի իշխանութեան գլուխը:

ԿԻՐԱԿԻ

31

Գ. Զկնի Ծննդեան

- 1926 Գրաւման առաջին շրջանին պարպումը հռենոսի մասին մէջ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

1

- 1896 Զէյթունի հերոսական ապստամբութիւնը:
1905 Ընդհանուր գործադուլ Ռուսիոյ մէջ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

2

Ղեւոնդեանց Քհնյց.

- 1894 Պաշտօնական առաջին փորձեր տեղի կ'ունենան
Ելեքտրական վայրաշարժի, Սէն-Ժէրմէնի մէջ
տը Մ. Հէյլմանի կողմէ:
1932 Զինաթափութեան ժողովի բացում:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

3

- 1935 Ֆրանքո-Բրիտանական համաձայնութիւն Լոնտոն,
Երաշխաւորելու Աւստրիոյ անկախութիւնը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

4

Վարդանանց

- 1929 ՊՊ. Հիւլընար և Մանիան, կը հնարեն գործիք
մը որ արագութիւնը կը չափէ:

ՈՒՐԲԱԹ

5

- 1935 Սպանիան և հիւս. Ա. փրկէն միացնող ընդծովեայ
փապուղիի մը բացումը կ'սկսի:

ՇԱԲԱԹ

6

- 1289 Մահ՝ Լեոն Դ. Հայոց թագաւորի:
1728 Հայոց մեծանձն կաթողիկոս Յովհաննէս Գ. Օձ-
նեցի կը վախճանի:

ԿԻՐԱԿԻ

7

Բուն բարեկենդան

- 1920 Ֆրանս. կը փոխանցէ Գերմանիոյ ցանկ մը այն
յանցաւորներու որոնց դատուիլը կը պահանջէր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

8

Մեծ Պահք

- 1904 Ռուս և Ճաբոն պատերազմի սկիզբ:
1909 Մահ՝ բանաստեղծ Թովմաս Թէրզեանի:
1926 Գերմանիա կը խնդրէ իր Ա. Դ. մէջ ընդունուիլը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

9

- 1923 Միաց. Նահանգաց և Անգլիոյ միջև համաձայ-
նութիւն Անգլ. պարտուց վճարման համար:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

10

- 1650 Մահ՝ Սթոքհոլմի մէջ, փիլիսոփայ Տէքարթի:
1927 Մ. Ն. Նախ. Գուլիճ կոչ կ'ընէ հանուր աշխարհի
սահմանափակելու նաւային զինումը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

11

- 1929 Վերաշինութեանց Կօմիտէի նիստը՝ Բարիկ:

ՈՒՐԲԱԹ

12

- 1268 Ընտրութ. Յակոբ Ա. Կլայեցի կաթողիկոսին, որ
գիտնական մակդիրն ստացած է:
1921 Դաշնակից բանակները կործանեալ վայրերու նո-
րոգութեան համար պահանջ կը ներկայացնեն:

ՇԱԲԱԹ

13

- 1857 Եղեռական մահուամբ մը կը վախճանի Ներսէս
Ե. Աշարակեցին. առտուն մեռած կը գտնուի զը-
րիչը ձեռքը, իր գրասեղանին առաջ: Կոչ-
ուած է պաշտպան հայրենեաց:

ԿԻՐԱԿԻ

14

Տեառընդառաջ

- 1931 Հայաստանի խորհուրդներու Դրդ. համագումարը,
Ա. Անանեան կ'ընտրուի նախագահ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

15

1916 Հայկ. Բ. Գունդը գրաւեց Մուշը:

ԵՐԵՐՇԱԲԹԻ

16

1673 Մահ՝ Յրանսացի նշանաւոր գրագէտ Մօլիէրի:
1879 Պոլսոյ Ազգ. Երեսփոխանական ժողովը դռնափակ
նիստի մը մէջ Հայաստանի ինքնավարութեան
մասին որոշումներ կուտայ:

ՉՈՐԵՐՇԱԲԹԻ

17

1827 Մահ՝ Պեթովենի:
1916 Ռուս և Հայ զօրքերը կը գրաւեն Կարինը:
1934 Յայտարարութիւն Աւստրիոյ անկախութեան
անձեռնմխելիութեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

18

1881 Միթրարեան Միաբանութիւնը երկուքի կը բաժ-
նուի և մէկ մասը կը հաստատուի Վիեննա:
1935 Սալը Գերմանիոյ վերադարձնող համաձայնագրի
ստորագրութիւնը:

ՈՒՐԲԱԹ

19

1932 Զինաստանի նախկին Կայսր Բուլ-ժի՝ նորահաստատ
Մանչու կառավարութեան պետ կը նշանակուի:

ՇԱԲԱԹ

20

1694 Ծնունդ՝ Յրանսացի իմաստասէր Վօլթէրի:

ԿԻՐԱԿԻ

21

Գ. Բառամանորդաց

1613 Ռուսիոյ գահին վրայ կը բարձրանայ Միքայէլ Ռո-
մանով: Հիմնադիր Ռոմանովեան հարստութեան,
որ վերջ կը գտնէ 1917ին, 304 տարի տեւելով:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

22

1837 Էջմիածինը կառավարելու համար Ռուսիոյ կողմէ
պատրաստուած Սահմանադրութիւնը՝ Պօլօժենեան
գործադրութեան կը դրուի, և տեղի կ'ունենայ
Սինոդի բացումը:

ԵՐԵՐՇԱԲԹԻ

23

1935 Բարակուէյի կառավարութիւնը կը հեռանայ Ազ-
գերու Դաշնակցութենէն:

ՉՈՐԵՐՇԱԲԹԻ

24

1935 Եթովպիա-Իտալական համաձայնութիւն 8 քիլօ-
մէթրի չէղրք գօտիի մը ստեղծման համար:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

25

1826 Իտալացի աստղաբաշխ Պիէալա կը գտնէ գիսա-
ւոր մը, որ այժմ իր անուամբ կը ճանչցուի:

ՈՒՐԲԱԹ

26

1798 Ռուս իշխանութիւնը մասնաւոր հրովարտակ մը
կը հանէ Էջմիածինի նուիրակները պաշտպանելու
և անոնց օժանդակելու համար Թուրքիոյ մէջ:

ՇԱԲԱԹ

27

1935 Հռոմի և Լոնտոնի համաձայնութեան հիմանց
վրայ, Գերմանիա կը հաւանի բանակցիլ:

ԿԻՐԱԿԻ

28

Գ. Բառամանորդաց

1935 Սարի հողամասը պաշտօնապէս կը փոխանցուի
Սարպուղի գերման վարչութեան, վարչապետ
Հիթլերի ներկայութեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

1

1935 Վենիզելուսի և Զօր. Բլասթիրասի ղեկավարու-
թեամբ ապստամբութիւն կը ծագի Աթէնք, որ
մեծ ծաւալ կ'ստանայ և սակայն կը զսպուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

2

1920 Կ'սկսի Հաճընի եղեռնավախճան հերոսամարտը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

3

1935 Բրիտանական «Սպիտակ Գիրք»-ին հրատարակու-
թիւնը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

4

1849 Բարիզ՝ Օթէլ տը Վիլի մէջ կը յայտարարուի
Ֆրանսայի Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը:

ՈՒՐԲԱԹ

5

1935 Երկու Անգլիացիներ Մաթիուս և Ատրիան կը հը-
նարեն գործիք մը որ կարող է արձանագրել
մարդկային ուղեղին գործունէութեան շարժումը:

ՇԱԲԱԹ

6

Քառասնից Մանկնց.

1920 Բանուորական հսկայ ցոյցեր Եւրոպական մեծ
քաղաքներու մէջ՝ Խորհրդային Ռուսիոյ պաշտ-
պանութեան համար:

ԿԻՐԱԿԻ

7

Ե. Քառասնորդաց

1821 Ռուսիա կ'սպառնայ պատժել հայ եկեղեցական-
ները եթէ անոնք մասնակցին Տաճկահայաստանի
փրկութեան գործին:

1936 Գերմանիա կը գրաւէ Հոենոսեան ապաղինիալ
գօտին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

8

1921 Իբր պատիժ՝ Րիւհրօր, Տիւսէլտօրֆ և Տիւզպուրկ
կը գրաւուին ֆրանսական զօրագուններու կողմէ
և անտեսական պատժարկութիւնք ի զորձ կը
չրուին Գերմանիոյ դէմ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

9

1879 Իզմիրլեան Կ. Պոլսոյ Պատր. Փոխանորդ կ'ըն-
տըրուի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

10

1815 Նաքսիտէն՝ իշխանութիւնը կրկին ձեռք առնելու
համար էլպա կղզիէն ելլելով Լիոն կ'իջնէ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

11

1917 Նիքօլա Բ. Չարը կը ցրուէ Տուման:

ՈՒՐԲԱԹ

12

1923 Ֆրանսա 15000 զինուոր կը զրկէ Րուր:

ՇԱԲԱԹ

13

Մուտն ի Վիրապն Ս.
Գրիգոր Լուսաւորչի

1881 Սպաննութիւն՝ Չար Աղեքսանդր Բ.ի:

1932 Օրէնսդրական ընտրութիւն Գերմանիոյ մէջ, Հին-
տէնպուրկ կ'ստանայ 18 միլիոն՝ իսկ Հիթլէր 21
միլիոն 300,000 քուէ:

ԿԻՐԱԿԻ

14

1883 Մահ՝ Կարլ Մարքսի՝ Լոնտոն:

1928 Զինաթափութեան ժողովին առաջին նիստը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

15

- 1921 Պերլին ուսանող՝ Քէմախցի Սողոմոն Թէւէրեան
ատրճանակով սպաննեց նախկին Մեծ Եպարքոս
Թալէաթ փաշան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

16

- 1930 Գերմանիան չեղեալ կը նկատէ Վէրսայի դաշին-
քին զինուորական տրամադրութիւնները:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

17

- 1927 Ամերիկան յուշագիր կուտայ Զինաթափութեան
Յանձնաժողովի առաջարկներուն վրայ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

18

- 1933 «Չորսերու Ուխտ»ի ծրագիրը Մուսոլինիի կողմէ
կը ներկայացուի Անգլ. վարչապետ Մաքմոնալտի:

ՈՒՐԲԱԹ

19

- 1865 Երուսաղէմի Սհմեդ.Ա. պատրիարքը Եսային՝ կ'երդ-
նու Ազգ. Երեսփ. ժողովի կողմէ պատրաստուած
վանքին կանոնադրութիւնը յարգելու:

ՇԱԲԱԹ

20

- 1929 Մահ՝ Բարիդ, ընդհ. մեծ պատերազմի դաշնակից
բանակներու վերին Սպարապետ Մարաշախտ Ֆօշի:
1931 Աւստրո-Գերման մաքսային միութիւն:

ԿԻՐԱԿԻ

21

Ծաղկազարդ

- 1922 Նորոգութեանց Կօմիտէն Գերմանիոյ կը չնորհէ
հատուցմանց համար նոր պայմանաժամ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

22

Աւագ Երկուշաբթի

- 992 Ընտրութիւն՝ Սարգիս Ա. Սեանցի Կաթ.ին:
1820 Դարաբաղի Հայութիւնը կ'ապստամբի Ատրէյ-
ջանի դէմ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

23

Աւագ Երեքշաբթի

- 1927 Պ. Բօլ Պօնքուրի ծրագիրը կը քննուի Ժընէւի
մէջ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

24

Աւագ Չորեքշաբթի

- 1808 Բարիդի «Պուրս»ին առաջին քարը կը զետեղուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

25

Աւագ Հինգշաբթի

- 1843 Հայոց Պատգ. ժողովը Ներսէս Ե.ը Կաթողիկոս
կ'ընտրէ:
1927 Բօլ Պօնքուրի դէմ Գերման հակառակարկը կը
ներկայացուի կոմս Պէրնաթօրֆի կողմէ:

ՈՒՐԲԱԹ

26

Աւագ Ուրբաթ

- 1868 Ծնունդ՝ Եգիպտոսի Ֆուատ Ա. Թագ. ին:
1935 Անգլիական դաշինքին անդամները կ'այցելեն
Պերլին:

ՇԱԲԱԹ

27

Ճրագալոյց

- 1933 Ճաբոն՝ Ա. Դ. հրաժարելուն առաջին լուրը կը
հաղորդէ:

ԿԻՐԱԿԻ

28

Զատիկ

- 1928 Սովիէթական առաջարկը՝ մասնակի Զինաթափու-
թեան մասին՝ կը մերժուի:

2098 - 2010

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

29

Մեռելոց

1807 Վեսթա-մոլորակին գիւտը Ալպէրսի կողմէ:

1936 Անթիլիասի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի ընդար-
ձակ շրջափակին մէջ տեղի կ'ունենայ Միւռոն
Օրհնէքին արարողութիւնը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

30

Գ. օր Զատիկի

571 Դուինի մէջ Հայերը Վարդան Գ. Մամիկոնեանի
առաջնորդութեամբ կ'ապստամբին Պարսից դէմ:

1935 Մահ՝ Երզնան Ռոմանոս Մելիքեանի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

31

1596 Ծնունդ՝ տիեզերահռչակ Ֆրանսացի մեծ փիլի-
սոփայ Տէքարթի:

Գրութիւնը ոչ թէ մարդու մկաններու բուլուրեան
հետեւանքն է — ինչպէս կը պնդեն կարգ մը անգղայ եւ
անսարքեր գրողներ — այլ՝ հոգիի գերահաւ գօրութեան
ազդեցութիւնն է մկանաց վրայ, որով անոնք ելեֆսական
փութկոտ շարժման մէջ կը դնեն մարդուն ձեռքը, արա-
գօրէն կարկառելու դէպի բռնաւուն ու տառապեալը:

Տալը կը նշանակէ զգացումի գօրութիւն:

Հրաբուխը կուսայ իր բոբոբ պարունակութիւնը,
ակնադբիւրը՝ իր հոսանքը գովաբոյր, ծառը՝ իր
բարունակներն պսղալի. ծաղիկը՝ իր բոյրը: Բարեբաւին
կամ բարեսէր մարդուն սրտին կոնակը կազմ ու պատ-
րաս է բարիք նայրոելու, նման ելեֆսական կոնակնե-
րուն՝ որոնք իրենց հպող ձեռները առանց զատորոշելու,
լուսով կ'ողողեն անոնց շուրջը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

1

1810 Բարիզ, Սէն Գլուտ, ամուսնութիւն Նաբօլէօնի
Աւստրիոյ կայսեր դուստր Մարի-Լուիզ իշխա-
նունիին հետ:

ՈՒՐԲԱԹ

2

1374 Լեոն 2. կը հասնի Կոստանտինոպոլիս:

1814 Ֆրանս. Մերակոյտը կը յայտարարէ Նաբօլէօնի
կայսերական իրաւունքէ զրկուիլը:

ՇԱԲԱԹ

3

1682 Սէվիլի մէջ կը մեռնի նկարիչ Մուրիլլօն:

1920 Գերման զինուորներ կը մտնեն Րուրի շրջանը:
Բուռն բողոք Գերմանիոյ դէմ:

ԿԻՐԱԿԻ

4

Նոր Կիւրակի

1814 Նաբօլէօն կը հրաժարի գահէն ի նպաստ իր որդւ-
ւոյն, Թաղաւոր Իտալիոյ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

5

- 1817 Բնագէտ Բըթի, Բարիզ՝ կը գտնէ պարզ մարմիններու կազմութեան օրէնքը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

6

- 1814 Նաբօլէօնի անկումէն վերջ Լուդովիկոս Ժ.Բ. Թափաւոր կը հռչակուի:
- 1920 Յրանսական զօրքերը կը զրաւեն Ֆրանքֆորթը, Համպուրկը, Հանօն, Տարմշթատը և Տիէպուրկը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

7

Աւետումն

- 1823 Յրանսական բանակը Պետասօան կ'անցնի Սպանիոյ Ֆէրտինանտ Է. ը իր գահը վերահաստատելու համար:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

8

- 1915 Զէյթունի տեղահանութիւնը, որմէ յետոյ կ'ըսուի կըսի միւս չըջաններու Հայութեան ջարդն ու տեղահանութիւնը:

ՈՒՐԲԱԹ

9

- 1918 Ճօրճ Բիքօ կը նշանակուի Ա. Բարձր Դօմիսէր հովանաւորեալ երկիրներու:

ՇԱԲԱԹ

10

- 613 Խաչափայտը Երուսաղէմէն գերի կը տարուի Պարսկաստան:

ԿԻՐԱԿԻ

11

- 1871 Յրանս. Հայրենասէր կանայք կը կազմակերպեն Բարիզի պաշտպանութիւնը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

12

- Յոյսը՝ ակնկալութեան արեւելքէն ծագելիք արշալոյսն է:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

13

- 1932 Գերմանիոյ մէջ Հինտէնպուրկ կը հրամայէ գոռի գունդերուն լուծումը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

14

- 1891 Ռուսիոյ արգելքին դէմ՝ Հայ եկեղեցականներու Տաճկահայաստանի փրկութեան չ'աշխատակցելու մասին՝ Մակար Ա. կաթ. պատասխան կուտայ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

15

- 1877 Ռուսիա պատերազմ կը յայտարարէ Թուրքիոյ դէմ:

ՈՒՐԲԱԹ

16

- 1375 Սիւ կ'իյնայ Մէմլուքներուն ձեռքը՝ վերջ Ռուսիոյն հաղթութեան:

ՇԱԲԱԹ

17

- 1166 Ներսէս Շնորհալի՝ կաթողիկոս կ'ընտրուի:
- 1922 Դաշինք՝ Ռուսիոյ և Գերմանիոյ միջև:

ԿԻՐԱԿԻ

18

Կարմիր Կիրակի

- 1802 Պատուոյ Լէգէոնի հիմնադրութիւն:
- 1820 Մի քանի հայ կաթողիկ վարդապետներ վեղար կ'ստանան Պօղոս Պատրիարքէն:
- 1920 Սան-Րէմոյի խորհրդաժողովի բացումը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

19

1824 Մահ՝ Լորտ Պայրընի, Մխաթանկիի մէջ, Յունաս-
կան ազատագրական պայքարին համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

20

1439 Մահ՝ Կոստանդին Զ. Վահկացի հայրապետին:
1763 Կաթ. Օծուժ Սիմէոն Երեւանցիի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

21

1121 Թուրքերը կը պարպեն Աղեքսանդրապօլը, որ
կը կցուի Սորհրդային Հայաստանին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

22

1918 Սէյմը՝ Անդրկովկասը Ռուսիայէն անջատ կը յայ-
տարարէ:

ՈՒՐԲԱԹ

23

1606 Էջմիածնայ հայրապետը Սրապիոն Կաթ. վախ-
ճանեցաւ Տիգրանակերտ՝ յետ դառն չարչարանաց:
1935 Մահ՝ Երեւանի մէջ Պետ. Համալսարանի տեսուչ
Տիգրան Մուշեղեանի:

ՇԱԲԱԹ

24

Ընդհ. Նահատակաց

1921 Յեղկոմը ընդհանուր ներում կը չնորհէ առանց
վերապահումի և Մոսկուայէն կը հրամայէ՝ Յուն-
ւար 24ին աքսորուած հայ սպաներուն վերադար-
ձը, որոնք Մայիսին դարձան:

ԿԻՐԱԿԻ

25

1746 Վօլթէն կ'ընդունուի Ֆրանսական կաճառին մէջ,
նախագահ Պուհիէին տեղ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

26

1848 Ֆրանս. Ազգաժողովը Ֆրանս. Գաղութներու
մէջ, գերութիւնը կը ջնջէ:

121 Ծնունդ՝ Հոովի փիլիսոփայ Կայսր Մարք-Օրէլի:
1931 Զեռնադրութիւն և Օծուժ Բաբգէն Կաթողիկոսի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

27

1921 132 Միլիառ ռսկի Մարք կը նշանակուի նորոգու-
թեանց հատուցումը, զոր Գերմանիա կը պարտէր
վճարել:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

28

1928 Գերմանիա կը յարի Քէլլօկի ծրագրին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

29

1901 Ծնունդ՝ Ճաբոնի Կայսեր:
1824 Պետութիւնները կ'ընդունին Քննիչ Յանձնախումբ
բին տեղեկագիրները: (Տէյվսի ծրագիրը):

ՈՒՐԲԱԹ

30

607 Ընտրութիւն Տ. Աբրահամ Ա. Աղբաթանեցի Կա-
թողիկոսին:

Սիրոյ գործնական նշանակութիւնը այնքան վսեմ,
այնքան խորիմաստ հարց մըն է՝ որ ոչ մի հանճար կր-
ցած է առօր սոյոգ եւ կատարեալ սահմանը նկարագրել,
զայն ներկողելով հանդերձ, շատ պէրն եւ շատ վսեմ
ոճերով:

Սկեպսիկները եթե կ'ուրանան հոգիին անմահութիւնը, երբեք չեն կրնար ուրանալ յիշատակի անմահութիւնը:

Բարեբաւի մը անունը ամենուրեք եւ ամեն տեղ անմեռ է:

Եթե բարութիւնը համարժեք է նշմարիտ արքայութեան, ի՞նչ տարբերութիւն կայ արքութեան եւ արքայութեան մեջ. քանի որ բարի եւ բարեբաւ անուններ կը վայելեն զայն, անմահ մնալով, փառաւորապէս:

Չարութիւնը փութեւն խռիւններուն յարուցած ամենի բոցներուն կը նմանի, այրելի վերջ խառոյկ չի ձրգեր գրեթէ, բոլորած անիւնն ալ կ'անհետանայ վերջապէս, սակայն բարութիւնը անշիջանելի լոյս մըն է եւ երբեք կան:

ՇԱՐԱԹ

1

1868 Գէորգ Դ. Կաթ. ի միջոցաւ կսկսի հրատարակուիլ էջմիածնայ կրօնաթերթ «Արարատ»ը:

ԿԻՐԱԿԻ

2

1219 Մահ՝ Հայոց Թագաւոր՝ Լեւոն Ա. ի:

1935 Յրանք-Սովիէթական Ուխտը կը կնքուի Բարիդ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

3

1915 Ռուս զօրքերն ու Հայ կամաւորները կը մտնեն Վան:

ԵՐԵՎՇԱԲԹԻ

4

1925 Խորհրդաժողով՝ զէնքի վաճառականութիւնը հակաշուկայ համար:

1927 Միջազգ. տնտեսական խորհրդաժողովին բացումը:

ՉՈՐԵՎՇԱԲԹԻ

5

1892 Համազգային ժողովը 72 քուէով Կաթ. կ'ընտրէ Խրիմեան Հայրիկը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

6

Համբարձում

1910 Գահակալութիւն Անգլիոյ Ճօրճ Ե. Թագաւորին:

1931 Շանկհայի մէջ կ'ստորագրուի Չին-Ճաբոն պատերազմին վերջ դնող զաշինքը:

ՈՒՐԲԱԹ

7

1935 Անգլ. կառավարութիւնը Համայնքներու պալատին մէջ կը յայտարարէ թէ անգլիական բանակը Յրանսայի օգնութեան պիտի փութայ եթէ Գերմանիան ապագինեալ զօտին մտնէ:

ՇԱՐԱԹ

8

1668 Ծնունդ՝ Յրանսացի յայտնի գրագէտ Լըսսօի:

1927 70,000 Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու տոնանքը՝ Պերլին:

ԿԻՐԱԿԻ

9

Բ. Ծաղկազարդ

1923 Զօրավար Վէյկան կը կարգուի Բարձր Գօմիսէր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

10

- 1871 Ֆրանք-Ֆորթի դաշնագրով Ֆրանսան կը կորսնցնէ Ալզաս և Լորէնը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

11

- 1932 Պելճիքայի Ալպէս թագ. և Անգլիոյ դահաժառանգ Կալլէսի իշխանը Բարիզ կուգան ներկայ գրանուելու Ֆրնս. Հանր. Նախագահ Պ. Բօլ Տումէրի յուսուցարկաւորութեան:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

12

- 1935 Ողբ. Շահէ Սրբազան կատարեց ձեռնադրութիւնը հինգ Սարկաւազաց, Անթիլիաս:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

13

- 1930 Հարաւային Ամերիկայի և Եւրոպայի օդային թղթակցութեան կապը կ'իրագործուի շնորհիւ Ֆրնս. օդանաւորդ Ժ. Մէրմօզի:

ՈՒՐԲԱԹ

14

- 1912 Գահակալութիւն Տանիմարքայի Քրիստիան Ժ.ի:
1632 Մահ՝ Մովսէս Գ. Տաթևացի Կաթողիկոսի:

ՇԱԲԱԹ

15

- 1932 Ճաբոնի նախարարապետ Ինուքայէ կ'սպաննուի մի քանի երիտասարդ սպաներու կողմէ:

ԿԻՐԱԿԻ

16

Հոգեգալուստ

- 1932 Հնդկ. մայրաքաղաք Պոմպէյի մէջ տեղի կ'ունենայ բախում մը իսլամներու և հնդկներու միջև որ պատճառ կ'ըլլայ 40 հոգիի մահուան և 2,000 վիրաւորի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

17

- 1820 «Հրաւէր Սիրոյ» անունով տետրակի հրատարակութիւնը, Հայ Կաթողիկոսութիւնը միացնելու համար Մայր Եկեղեցւոյն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

18

- 1804 Նաբօլէօն կը հռչակուի Կայսր Ֆրանսացւոց:
1926 Զինաթափութեան առաջին ժողովը Ժընէվի մէջ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

19

- 1643 Ռօբերուայի յաղթանակը՝ զոր կը տանի Գօնտէ, Անկիէնի դուքսը, Սպանիացիներուն վրայ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

20

- 1799 Ծնունդ՝ Ֆրանսացի Փիլիսոփայ գրագէտ Պալ-Կաքի:

ՈՒՐԲԱԹ

21

- 1867 Օծուժ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի:
1821 Մահ՝ Մեծն Նաբօլէօնի Ս. Հեղինէ կղզին:

ՇԱԲԱԹ

22

- 1929 Եռնկի ծրագիրը կը ներկայացուի Գերմանիոյ:

ԿԻՐԱԿԻ

23

Եղիա Մարգարէ

- 1925 Լիբանանեան Հանրապետութեան հռչակուիլը:
1935 Ֆրանս. Անդրատլանտեան Նօրմանտի նաւը ծով կ'իջեցուի Հանր.Նախ. Պ. Լըպրէօնի ներկայութեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

24

1926 Ոչ-յարձակողական ուխտ՝ Ս. Խ. Հ. Մ. և Գերմանիոյ միջև:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

25

1853 Արժանթինեան Հանրապետութեան հաստատութիւնը:
1868 Հիմնադրութիւն Գէորգեան Ճեմարանի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

26

1866 Կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու համար Տաճկաստանի Հայերը իրենց պայմանները կ'առաջարկեն:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

27

1909 Իզմիրլեան Կաթողիկոս Բեթէրսպուրկ կը հասնի և մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ Ռուսիոյ Վեհապետին կողմէ:

ՈՒՐԲԱԹ

28

Տարեդարձ Հայաստանի
Հանրապետութեան

1441 Ընտրութիւն Կիրակոս Ա. Վիրապեցի Կաթ.ին:

ՇԱԲԱԹ

29

1453 Թուրքերու Սուլթան Ֆաթիհ Մուհամէտ Բ. կը տիրէ Կոստանդնուպոլսոյ և Վերջ կուտայ Բիւզանդական Կայսրութեան:

ԿԻՐԱԿԻ

30

Եղիա Մարգարէ

1814 Ֆրանսացւոց Ժօզէֆին Կայսրուհին կը մեռնի Մալմէզոնի դղեակին մէջ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

31

1857 Ծնունդ՝ Պիոս Թ. Պապին:

1920 Ամերիկեան Ծերակոյտը կը մերժէ ստանձնել Հայաստանի հոգատարութիւնը:

Սերը կրուելով՝ ոչ քէ կուուելով կը բնորոշուի ու կը գնահատուի, գրուած բայց չի կրուած առաքինութիւնները ճանաչիսութեան մոգնեցներն են պարգապես:

Սիրել կը նշանակէ ուրիշ մեկուն հաւանիլ եւ զայն յարգել անձեղ աւելի կամ գոնէ անձիդ չափ:

Ո՞վ կարող է ցոյց տալ այս աստիճան սիրող մը՝ որ կարող պիտի ըլլար տիրել իր «ես»ին սիրելու համար ուրիշի մը «ես»ը:

Հոգեկան գեղեցկութեան սիրահար եղող մեկը առ ոչինչ կը համարէ մարմնական զգեցողքներ, ինչպէս անարատ կարագի յանախորդ մը խտր չի դնէր, իւրիկ ամանի տեսակին ու որակին:

Խարդախուած իւրերեւն անհամեմատօրէն շատ տեսակ սէրեր կան խարդախուած ու խաբարուած, ամուսնական յարկերու մէջ:

Հաւաստի՝ գիտակցութեան ենթամտային հաշուարկւնն է «ես»-ին հետ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

1

1885 Վիքթոր Հիւկոյի յուղարկաւորութիւնը՝ իր մարմինը նախ Յաղթութեան Կամարին տակ զետեղուած՝ կը տարուի Պանթէոն:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

2

1921 Հայաստանի, Վրաստանի և Ատրպէյճանի միջև արտաքին առևտուրի համար դաշինք մը ըստուրադրուեցաւ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

3

1865 Ծնունդ՝ Անգլիոյ Ճօրճ Ե. Թագաւորին:

1921 Թալէաթ բաշան սպաննող Սողոմոն Թէհլէրեան անպարտ կ'արձակուի:

ՈՒՐԲԱԹ

4

1889 Մահ՝ Սրբունի մայրապետ Գալֆայեանի որ հիմնադիրն է համանուն Որբանոց-Կրթարանի, Պոլիս:

ՇԱԲԱԹ

5

1254 Հեթում Ա. կը դառնայ Կիլիկիա Թաթարներու խանին հետ տեսակցելէ յետոյ:

ԿԻՐԱԿԻ

6

1606 Ծնունդ՝ Միուէնի մէջ, Ֆրանսացի մեծ թատերագիր Քօնէի, որ հեղինակն է հայկական կեանքէ, մակեդոնական տիրապետութեան չըջանին, առնուած «Բօլշէօք» ողբերգութեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

7

1226 Հեթում Ա. կը բարձրանայ Կիլիկիոյ Հայոց գահին վրայ:

1933 «Զորահրու Ուխտ»ը կ'ստորագրուի ի Հոովմ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

8

1709 Մեծն Պետրոս կը յաղթէ չուէտական բանակը:

1930 Քրտական Բ. ապստամբութիւն Թուրքիոյ դէմ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

9

1763 Եկատերինէ Կայսրունին կրօնի ազատութիւն կուտայ Ռուսիոյ բոլոր ժողուրդներուն:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

10

1869 Մեծ հրդեհ մը կը լափէ նորակառոյց Գէորգեան ձեմարանը՝ էջմիածին, պատճառելով 30.000 բուսպիլի վնաս մը:

ՈՒՐԲԱԹ

11

1783 Ֆրանսայի մէջ, արքայական հրովարտակ մը կը հրամայէ բացուիլ Բարիզի մէջ, հանքերու բարձրագոյն վարժարանի մը:

ՇԱԲԱԹ

12

1893 Զարը կը վաւերացնէ Խրիմեան Հայրիկի ընտրութիւնը իբր Կաթողիկոս:

ԿԻՐԱԿԻ

13

1879 Մահ՝ Սըր Վ. Քուքի, որ 1813ին հնարած է ելեքտրական հեռագիր մը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

14

- 1924 Ֆրանսայի մէջ կը կազմուի Հերիոյի նախարարութիւնը:
1934 Հիթլէր-Մուսօլինի տեսակցութիւնը Իտալիոյ մէջ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

15

- 1930 Ինինի ինքնավար շրջանը կը կցուի Ֆրանսական կույանայի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

16

- 1858 Ծնունդ՝ Շուէտի Կիւսթավ Ե. Թագաւորի:
1292 Եգիպտոսի Սուլթան Մելիք Աչրաֆ գերի կը վարէ Ստեփաննոս Կաթողիկոսը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

17

Սահակ Մեսրոպ

- 1884 Օրէնք մը Ֆրանսական գործօն բանակին ծառայութեան շրջանը կը բարձրացնէ 3 տարուան:

ՈՒՐԲԱԹ

18

- 1815 Ֆրանսացիք Վաթերլոյի մէջ կը պարտուին, պատահաւ դառնալով Նաբոլէօնի վերջնական անկման: Անգլիացիք կ'աքսորեն զայն Ս. Հելինէ կղզին:

ՇԱԲԱԹ

19

- 1862 Մահ՝ Անգլիացի հռչակաւոր ելեքտրագէտ Լինտօսէյի, որ անթելի հնարիչներէն մէկն է:

ԿԻՐԱԿԻ

20

- 1857 Մահ՝ Բարիլի-Քիմիագէտ Թէնարի, որուն կը պարտինք Օքզիմէնէ եղած ջուրը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

21

- 1919 Անգլիական ցամաքին մօտ Սքալֆօլի մէջ կ'ընկղմի Գերմանական նաւատորմի զէն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

22

- 1910 Պսակադրութիւն՝ Անգլիոյ ձօրճ Ե. Թագաւորի:
1924 Տեսակցութիւն Հերիոյի և Մաքստոնալտի միջև:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

23

- 1932 125 միլիոն ոսկի գտնուած է Եգիպտոսի մէջ ծովուն կողմէ դուրս նետուած:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

24

- 1894 Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահ Գառնօ Լիօնի մէջ կ'սպաննուի իտալահպատակ Քաղէրիօյի կողմէ:

ՈՒՐԲԱԹ

25

- 1838 Հուլիսին Անգլիացի լոնտոնի արքայական ընկերութեան կը ներկայացնէ իր հնարած հայելաւոր հեռագրի տեսակ մը:

ՇԱԲԱԹ

26

- 1810 Մահ՝ Ժ. Մօնկօլֆիէի. հնարիչ օդապարիկի:

ԿԻՐԱԿԻ

27

- 1365 Կիպրոսի Պետրոս Ա. Թագաւորը Կիլիկիոյ պաշտպանութեան համար 10 000 հոգիով վենետիկէն Հոդոս կուգայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

28

1669 Յրանսայի Լուդովիկոս Ժ. Թագաւորը կ'արտօնէ Ապպա Բէրիէնը հիմնել Յրանսայի մէջ երաժշտութեան Ակադեմիա մը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

29

1236 Գասթիլիոյ Թագաւոր Ֆէրաինոն Գ. կը դրաւ Արաբներուն պատկանող Գօրաուն:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

30

1768 Եկատերինէ Կայսրուհին՝ Հայոց Սիմէոն Կաթ. խնդրանքին վրայ, հրովարտակով մը կը հըրամայէ Ռուսիոյ Հայոց Էջմիածնի կապուելն:

Նիւրի, մսի, մօրի եւ զանազան սնցոյրներով շարունակ, շփացած երեւոյթներուն դեմ ապօրէն շրջալուծւած փաղաքանքը յանալս սեր կը յորջորդի, մինչդեռ իսկութեան մէջ, մոլութեան տաղակալի տախանքներ եւ այդ ապօրէնութիւններ:

Դիւրահաւատք բերահաւատքն վստահաւոր է, առաջինը յողողող եւ գաղփաղփուն մտավիճակ մը ունի, գոնե երկրորդը իր ցոյց տուած հաստատութեան մէջ հաստատութեան երեւոյթներ կը պարզէ:

Ձի բաւեր մի միայն Աստուծոյ գոյութեան հաւատալ, այլ պէտք է հապէս հաւատալ, թէ անիկա երբեք չի հաւատար այն հաւատքին՝ որ արմատ հունի հաւատացեալ հանդիսացողի սրտին մէջ:

Պէտք չէ հաւատալ, երդում ընողի խօսքին, կեղծաւորի զովասանքին. սնգրուած, շարունակ դեմքերու գեղեցկութեան, փորձուածի դարձին եւ քեքել կնոջ արտաւանքին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

1

1930 Ընկերային ապահովագրութեանց վրայ դրուած օրէնքը Յրանսայի մէջ, գործադրութեան կը դրուի:

ՈՒՐԲԱԹ

2

1934 Զօրավար Լաղարօ Կատընա Մէքսիքայի Հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրուի:

ՇԱԲԱԹ

3

1921 Զանգեզուր վերջնականապէս մաս կը կազմէ Խ. Հայաստանին:

ԿԻՐԱԿԻ

4

Վարդավառ

1926 Յրանսական Մարօքի կից Ռիֆ ցեղախումբի ապստամբութեան Ապաշէլ-Բերիմի բանտարկութիւնը Լա Րէինիօնի մէջ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

5

Մեռելոց

1932 Գերմանիա կը պահանջէ սպառողինութեանց հասարակութիւն և ջնջում Դաշնագիրներու մէջէն իր պատերազմի յանցապարտութեան պայմանները:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

6

1934 Ամսթերտամի մէջ փողոցային ծանր միջադէպեր տեղի կ'ունենան ոստիկանութեան և անգործ համայնավարներու միջև:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

7

454 Նահատակութիւն Վատգետի մէջ Սամուէլի և Աբրահամու:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

8

1734 Բարիդի մէջ Յեղափոխութիւնը կը տօնէ Դաշնաժողովի հրամանով, Գերագոյն էակի տօնը:

ՈՒՐԲԱԹ

9

1375 Հալէպի Սուլթան Ըշըկթիմուրը Լեոն Ե.ը կը յանձնէ Եգիպտոսի Սուլթանին:

ՇԱԲԱԹ

10

1893 Հնչ. հերոս Զէլո [Թորոս Մառուկեան] կախաղան կը հանուի Էնկիւրիի մէջ:

ԿԻՐԱԿԻ

11

584 Մովսէս Բ. Եղիվարդեցի, Հայոց հայրապետ կը նորոգէ Հայոց Տոմարը, «կիզք ընդունելով 552 թուականը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

12

1870 Ծնունդ՝ Մոնաքոյի իշխան Լուի Բ.ի:

1820 Ծնունդ՝ Հայր Դեոնդ Ալիշանի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

13

1908 Սահմանադրութեան հռչակումով Իզմիրեան աքսորէն կը վերադառնայ:

1935 Հ. Բ. Ը. Մ. Հիմնադիրներէն Երուանդ Պէյ Աղաթօն կը մեռնի Փրանս. Նիս քաղաքը:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

14

1889 Բ. Միջազգայնականը կը հիմնուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

15

1920 Սբայի մէջ համաձայնութիւն մը կը գոյանայ Գերմանիոյ պարտուց հատուցման մասին համաձայնականներուն և փակում ժողովին:

ՈՒՐԲԱԹ

16

1924 Բացում Լոնտոնի խորհրդաժողովին:

ՇԱԲԱԹ

17

1931 Պետակ. քարտուղար Պրիւնինկ և տօքթ. Բուրթիւս Բարիզ կուգան:

ԿԻՐԱԿԻ

18

1818 Մահ՝ ի Բարիզ Կասբար Մօնթի Հիմնադիր Բօլիթէքնիքական Դպրոցի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

19

1930 Երեսուհի հոգիէ բաղկացած Զինական պատգամաւորութիւն մը կ'այցելէ Հայաստան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

20

1922 Հօկի առաջին համագումարը Երևան:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

21

1831 Մեծ հրդեհ մը կը փճացնէ Հայ Կաթողիկոսներու Ս. Յովհան Ոսկեբերան հիւանդանոցը, Պոլիս:
1885 Ընարութիւն Մակար Կաթողիկոսի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

22

1934 Ակադեմական վավերով Հայաստան կ'այցելէ:
1568 Ծնունդ՝ Լը Սաժի, հեղինակ ժիլ Պլասի:

ՈՒՐԲԱԹ

23

1935 Հիթլէր կը սաստկացնէ հակակաթոլիկ-հրեայ-կոմունիստ պայքարը:

ՇԱԲԱԹ

24

1908 Թուրք Սահմանադրութեան հռչակուելն:
1935 Օղանաւային Միութին կ'ենդհանաւորուի:

ԿԻՐԱԿԻ

25

1935 Մահ՝ Լեւոն Տօմինեանի. պետակ. ազգ. գործիչ:
1934 Աւստրիոյ վարչապետ Տօֆիլս կ'սպաննուի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

26

1780 Կը վախճանի Հայոց լաւագոյն կաթողիկոսներէն Սիմէոն Երևանցին:
1935 Մոսկուայի մէջ Գ. Միջազգայինի համագումար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

27

1794 Գլխաւորութիւն Ռօպէսթիէի:
1934 Ֆրանսայի մէջ կը կազմուի Միացեալ Ճակատ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

28

1920 Հնչ. խումբ մը կարիճներ կը քանդեն Տօրաք-Ենիճէ-Պօղանթի գծին մեծ կամուրջը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

29

1900 Գահակալութիւն՝ Իտալիոյ վիքթօր Էմմանուէլ Թագաւորին:
1935 Բարիզի մէջ բողոքի ցոյցեր հրամանագիր-օրէնք-ներուն դէմ:

ՈՒՐԲԱԹ

30

1831 Մահ՝ Ժ. Ա. Տաքթալի, Ֆրանսացի քիմիագետ, Բարիզի մէջ:

ՇԱԲԱԹ

31

1919 Հունգարիոյ մէջ կը տապալի Խորհրդային Իշխանութիւնը:

Աշխարհիս մեջ կարելի չէ երեւակայել անհաւաս
անհաս մը, իւրաքանչիւր ոք իւրայատուկ դաւանաբան
հաւատք ունի, իրենց դիմեհու ալլազանութեան պէս,
զանազան ու զարմանազան:

ԶՈՐԱԿԻՆ ՆՆՋՈՂԸ

Զորակին մեջ գեղականաչ, կը կարկաչէ մի գետակ,
Եւ կը կառչէ մոլեգնաբար լոյծ խլեակներ՝ խոտերուն,
Արծաթ շողեր, եւ սեգ լեռնէն ալ՝ արեգակ
Շողշողալով՝ վար կը քափէ իր ցոլֆերը փրփրուն:

Հոն գինուոր մը երիտասարդ՝ գլուխը մերկ, բերանը բաց,
Թարմ ու կապոյտ կոտեմին վրայ, ջուրին մէջը իր ծոծրակ,
Կը ֆրնանայ, արեգին տակ, խոտին վրայ տարածուած,
Դժգունադէմ, կանաչ խոտերուն մէջ, տեղացող լոյսին տակ:

Շուտանհետ մեջ են ոտներն. կը ֆրնանայ՝ պէս ծպտուն
Մանուկի մը հիւանդագին, զուարթօրէն կ'ըլլայ բուն:
Քու տաք շունչով օրօրէ՛ գայն, ո՛վ բնութիւն, կը մսխ:

Անուշաքին չունին բոյրեր, ալիւս աճող ռեզերուն,
Ան կը ննջէ, արեւուն տակ, ձեռքը կուրծքին մնայուն,
Նիւնէ խաղաղ, աջ կողին մէջ երկու կարմիր ծակ
ունի:

Թրգմ. Գիմսեղաւ

Arthur Rimbaud

ԿԻՐԱԿԻ

1

1928 Յրանքօւսն զլիակա՛ն նաւային համաձայնութեան
եզրափակում:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

2

1934 Հիթլէր ինքզինքը դահլիճին կողմէ նախագահ,
Վարչապետ անուանել կուտայ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

3

1872 Ծնունդ՝ Նորվեգիոյ Հաակոն Է. Թագաւորին:
1934 Ամերիկացի լրագրող Ֆիշըր Հայաստան կ'այցելէ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

4

1925 Յրանս. զօրագունդերը վերջնականապէս կը պար-
պեն Ռուրի շրջանը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

5

1935 Կ'սկսի գործել Լենինկրատի մեծ սպանդանոցը:

ՈՒՐԲԱԹ

6

1915 Կեսարիոյ մէջ կը կախուին անուանի 8 Հընչակ-
եաններ, Գր. Մուսմեան, Գր. Ղազարոսեան և
իրենց վեց ընկերները:

ՇԱԲԱԹ

7

1909 Հայկ. կոտորածէն վերջ կը կազմուի Կիլիկիոյ
Որբախնամ Կեդր. Յանձնախումբը, խնամելու հա-
մար 6893 որբեր, 3251ը աղջիկ՝ 3642ը՝ մանչ:

ԿԻՐԱԿԻ

8

1635 Սուլթան Մուրատ Դ. 700.000 հոգինոց բանա-
կով կ'արշաւէ Պարսից վրայ, կը զրաւէ Երեւանը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

9

- 1934 Միացեալ Նահանգաց նախագահ Ռուզվելթ կը հրամանագրէ ազգայնականացումը արծաթ մետաղի: Միացեալ Նահանգաց մետաղի պահեստը պէտք էր բաղկանար մէկ երրորդը արծաթէ իսկ երկու երրորդը ոսկիէ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

10

- 1919 Հիմնադրութիւն Գերման Հանրապետութեան:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

11

- 1934 Իշխան Սթարհէմպերկ, փոխ վարչապետ Աւստրիոյ՝ Իտալիա կ'երթայ տեսակցելու Մուսօլինիի հետ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

12

Իրենց խօսակցութեանը մէջ «Ինքզինքս գովեալու համար չէ որ կ'ըսեմ»ըսողներն են որ ամէնէն աւելի կը գովեն իրենք զիրենք:

ՈՒՐԲԱԹ

13

Գերեզմանատուններէն միայն պարծանք աւելնուողները մզոնելու որոշում տուած ազգերու վայել է:

ՇԱԲԱԹ

14

- 1864 Երեսփ. ժողովը կ'ընտրէ Ա. Սահմգ. պատ. Երուսաղէմի վանքին համար:

ԿԻՐԱԿԻ

15

- 1929 Բարիդի մէջ կ'ստեղծուի ծովային վաճառակաւ նութեան նախարարութիւն մը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

16

- 1173 Հռոմիլայի մէջ կը վախճանի Հայոց Հայրապետ Ներսէս Շնորհալին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

17

- 1932 Վօն Փափէն կը պահանջէ Գերման դադարեցնելու ոմանց վերադարձուիլը:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

18

Կինը, գրական բացատրութեամբ, պայծառ այլաբանութիւն մ'է, որքան ալ անթափանցելի պալատի մէջ բնակի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

19

- 1934 Հիթլէր գերագոյն իշխանութեանց գլուխը կ'անցնի հանրաքուէով մը 38,279,514 ձայնով ընդդէմ 4,287,804ի:

ՈՒՐԲԱԹ

20

- 1920 Քէմալական Թուրքիոյ և Հայոց մէջ կ'սկսին կռիւները Սարը Ղամիշի մօտ:

ՇԱԲԱԹ

21

- 1903 Խրիմեան Հայրիկ կոնդակով մը կը պատուիրէ Սինոդին և թեմի Առաջնորդներուն առանց իր պիտութեան ունէ կալուած չյանձնել Ռուս կառավարութեան:

ԿԻՐԱԿԻ

22

- 1865 կը վախճանի Հայոց Մատթէոս Կաթողիկոսը:
1920 Օւթի կը գրաւուի Թուրքերէն:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

23

- 1896 Իզմիրլեան Կաթ. Երուսաղէմ կ'աքսորուի:
1871 Ազգ. ժողովը Ֆրանսա՝ կը հաստատէ ըստացա-
զիրներու վրայ զրոյմաթուղթ փակցնելու օրէն-
քը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

24

- 1572 Բարիզի և նահանգներու մէջ բողոքականներու
ջարդ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

25

- 1871 Բուլանդակ Ֆրանսայի մէջ կը լուծուին ազգային
պահակագունդերը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

26

- 1935 Երկու օրուան մէջ 17 շողենաւեր Իտալական
զինուոր ու ռազմանիւթ կ'անցնեն Սուէզէն:

ՈՒՐԲԱԹ

27

- 1928 Պրիան-Քէլլօկ Ուլառ:

ՇԱԲԱԹ

28

- 1846 Ծնունդ՝ Գէորգ Ե. Կաթողիկոսին ի Թիֆլիզ:

ԿԻՐԱԿԻ

29

- 1920 Կատաղի կռիւներ կ'սկսին Հայերու և Թուրքերու
միջև որոնց կը հրամայէ Բ. Գարապեքիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

30

- 1935 Ֆրանսացի ընկերվարական պարագլուխ մեծ գը-
րագէտ Հանրի Պարպիւս կը մեռնի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

31

- 1880 Ծնունդ՝ Հոլանտայի թագուհիին:
1876 Ապտիւլ Համիտի գահակալութիւնը:
1922 Հատուցմանց Կոմիտէն կը մերժէ Գերմանիոյ կող-
մէ Յուլիս 12ին երկարաձգումը՝ պատերազմական
պարտքերու, բայց անոր կը շնորհէ վճարումնե-
րու զիւրութիւններ:

Ազգին մեջ տակաւին չեն պակսիր դժբախտաբար
հրապարակասոսնեք որոնք կը շարունակեն կարծել քե-
լիք, գող, անառակ, անբարոյական, աւանակ Տիգրաններ
նուիրելով այն հասարակութեան որուն մէկ անդամն ըլ-
լալու պատիւ ունին՝ իրենց խմբագրական պաշտօնն
անքերի կատարած կ'ըլլան, իրենց ընդունած դրութեամբ
չվարուող խմբագիրներէն աւելի ազատասիւս կը հանդի-
սանան, ազգին մեծ ծառայութիւններ մատուցած կ'ըլ-
լան: Ասոնք հաւատալ կամ հաւատացնել կը ճգնին քե-
մարտութիւնը հայնոյութեան մեջ կը կայանայ եւ քե-
մ օրը բանի մը անգամ լիք, գող եւայն պատուաւան-
ները չի տար իր ազգին՝ շուտ քե եւ շահաւոր:

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Հաստատուն կամք եւ անխոնջ ջանք՝ ամեն ազգային պաշտօնի մեջ եական եւ անհրաժեշտ պայմաններ են: Կամք՝ արողին վրայ ամրապինդ մնալու համար, եւ ջանք՝ անոր վրային իջեցնելու նպատակաւ եղած փորձերը դիմագրաւելու համար:

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԶՈՐԵՖՇԱԲԹԻ

1

1920 Լիբանանի անկախութեան հռչակումը:
Երբ ներքին հաճոյք մը կ'զգաս քու ընկերքդ սը-
խալի մը մէջ գտնելով, դուն անկէ աւելի լաւ չես:
ՇԹԱԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

2

1930 Յրանս. երկու օդանաւորիներ Քօսթ և Պէլլօնթ
Ատլանտեանի վրայէն կը թռչին առաջին անգամ
Արևելքէն Արևմուտք:

ՈՒՐԲԱԹ

3

1881 Էտիսըն իր գիւտերը կը ցուցադրէ Բարիդ:
Չարը ածուխի պէս է, կը սեցնէ եթէ չ'այրէ դրեղ:

ՇԱԲԱԹ

4

1906 Ռուս-ձաբոն պատերազմի վերջ:

ԿԻՐԱԿԻ

5

1935 Ուալ-Ուալի գէպըին տոթիւ Իրաւարար Յ. Խոռմ-
րը վճիռ կուտայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

6

1934 Աշխատանքի բանակէն 60.000 հոգի կը տողան-
ցեն Հիթլէրի առջև և կ'ուխտեն հաւատարմու-
թիւն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

7

Պէտք է արժանանալ գովեստներու և խոյս տալ անկէ:
ՖէնԼԼՈՆ

ԶՈՐԵՖՇԱԲԹԻ

8

1893 Մարգուանի հերոսամարտը:
1926 Գերմանիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան
մէջ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

9

1936 Սուրիոյ Անկախութեան Դաշինքին ստորագրու-
ուիլն ի Բարիդ:

ՈՒՐԲԱԹ

10

1807 Ամերիկ. Միաց. Նահ. մէջ ծով կ'իջեցուի Ֆուլ-
տօնի [Շոգենաւի հնարիչ] չինած Գլէրմօն շոգե-
նաւը:

ՇԱԲԱԹ

11

1935 Լենինկրատէն վլատիվոսդոկ հասան Խորհր. երկու
նաւեր, ձեղքելով Բեհոային սառ. ծովերը:

ԿԻՐԱԿԻ

12

Խաչվերաց

1935 Քարիթէն Թոռէ Ալպերուն վրայէն կը թռի Մօ-
թօ-սաւառնակով մը [25 ձիու ուժով օժանդակ
մօթէօր մը]:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

13

Մեռելոց

- 1909 Իզմիրլեան՝ Կաթողիկոս Կ'օծուի:
1922 Իզմիրի մեծ հրդեհը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

14

- 1374 Սիսի Սուրբ Սոփիա տաճարին մէջ Լեոն Ե. Թաւ
գաւոր Կ'օծուի:
1934 Ս. Խ. Հ. Մ. ք Ազգերու Դաշն. մէջ Կ'ընդունուի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

15

- 1830 Լիվիբուլէն Մանչեսթր կը մեկնի առաջին Կա-
ռաշարը քաշուած վայրաշարժէ մը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

16

- 1935 Հակապատերազմական միջազգային մեծ ցոյցի
միթինկ՝ Պրիւսէլի մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ

17

- 1926 Թուարի մէջ՝ Պրիւսի-Շթրէզման տեսակցութիւն:
1935 Անգլ. նաւատորմիդը Միջերկրական Կ'իջնէ:

ՇԱԲԱԹ

18

- 1889 Պաշտօնական բացում Արմաշի դպրեվանքին:
1934 Խր. Ռուսիա Կ'անդամակցի Ազգերու Դաշնակցու-
թեան:

ԿԻՐԱԿԻ

19

- 1920 Ռուս Կարմիր բանակի մասեր կը գրաւեն Հայ-
կական հողերը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

20

- 1934 Յեղափոխական ծաւալուն շարժում մը որուն կը
մասնակցէին ընկերվարականներ, երևան Կ'ելլէ
Սպանիա:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

21

- 1926 Շթրէզման ճառ մը կը խօսի, որով կը պահանջէ
Հրոհնոսի շրջանի պարպումը և Սարի վերադարձ-
ուիլն Գերմանիոյ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

22

- 1934 Բովանդակ Սպանիոյ մէջ ահազանգը կը հրամա-
գրուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

23

- 1935 Եթովպիա Կ'ընդունի Հինգերու առաջարկը:
1935 Իտալիա Կ'սպառնայ եգիպտոսի:

ՈՒՐԲԱԹ

24

- 1923 Գերմանիա պաշտօնապէս կը դադրեցնէ իր կըրա-
ւորական դիմադրութիւնը:

ՇԱԲԱԹ

25

- 1864 Լոնտոնի մէջ, բանուոր դասակարգի միջազգ.
անդրանիկ հաւաքոյթը, որ տեւեց մինչև Սեպ-
տեմբեր 29:

ԿԻՐԱԿԻ

26

- 1931 Պատերազմը կանխելու մասին միջոցներու որդե-
գըրում Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին կողմէ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 27

1799 Մահ՝ Ղուկաս Ա. Կարնեցի կաթողիկոսին:
1931 ՊՊ. Լավալ և Պրիան Պեռլին կը մեկնին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28

1368 Հայ պատգամաւորութիւն մը Պետրոս Ա. Կիպ-
րոսի Թագաւորին կ'առաջարկէ Կիլիկիոյ Թագը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29

1929 Մահ՝ բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննէսեանի:
1931 Ա. Դ. կը յանձնարարէ սպառազինումի դադար:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30

1926 Գերման պատուիրակութեան այցը Հայաստան:

Որքան բժիշկ այնքան հիւանդութիւն— Ժամա-
նակաւ այսօր քիչ քիչ եւ հիւանդութեանց քիւն
այսօր մեծ չէր: Շաբաթի հիւանդութիւնը ծանօթ է ար-
դեն. քիչ ասեմք խանութի հիւանդութիւն մ'ալ պիտի ու-
նենանք եւ բժիշկները երթալով խանութի, շաբաթի վա-
նառականութեամբ պիտի զբաղին: Աստուած կազմի հի-
ւանդութեան պահէ զմեզ: Այս օրերս յօնքի բժիշկ մ'ալ
երեւան ելեր է կ'ըսեն: Այս յուրը առնելուս պէս՝ ես
խիչ յօնքերուս վրայ անհանգստութիւն մը զգալ սկսայ.
որովհետեւ այս բժիշկներուն ծանուցմանց եղանակը մար-
դըս երեւակայական հիւանդ կ'ընէ:

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Ի նպաստ այլոց աշխատութիւն.— Այս գիտու-
թիւնը քեզ հին՝ բայց շատ ուսուցչաց անձանք ըլլալով,
պզտիկ բացատրութիւն մը կարեւոր է: Անով՝ մարդս
ուրիշներու օգտին համար միայն կ'աշխատի եւ իր շահուն
համար աշխատող մարդերէն աւելի կը շահի: Այս գի-
տութեան անձնութիւնը անուր կուտան ոմանք:

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 1

1806 Գերմանիան վերջնադիր կուտայ Նաբոլէօնին, ու-
րուն մերժումն պատճառ կը դառնայ պատերազմի:
1934 Լոնտոնի մէջ կը կազմուի ձախակողմեան նոր
կուսակցութիւն մը:

ՇԱԲԱԹ 2

1935 Իտալական զօրքեր՝ 20,000 հոգի՝ կը խուժեն Ե-
թովպիոյ հողէն ներս, հրետանիի և օդանաւի
բուռն կրակ մը տեղալով:
1924 Ժընէւի մէջ միաձայնութեամբ կ'ընդունուի ի-
րաւարարութեան սկզբունքները պետութեանց
միջև:

ԿԻՐԱԿԻ 3

1918 Գահակալութիւն՝ Պուլկարիոյ Պօրիս Գ. Թագի:
1895 Հայկ. կոտորած Աք Հիսար:
1935 Եթովպիոյ մէջ կ'սկսին թշնամութիւնները:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

4

1935 Իտալացիք Հարաչար կը ռմբակոծեն օդէն Հապէշ
ղիւքերը, Ատիկրատ քաղաքը կ'իյնայ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

5

1918 Եւրոպայի Կեդրոնական պետութիւնները զինա-
դադար խնդրեցին 14 Կէտերուն հիման վրայ:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

6

1935 Մահ՝ Երևանի մէջ, մեր մանկական զրականու-
թեան վարպետներէն Աթաբեկ Խնկոյեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

7

1003 Վախճան Նարեկի հեղինակ Գրիգոր Նարեկացի:

ՈՒՐԲԱԹ

8

1919 Զօրավար Կուրօ կը կարգուի Բարձր Գոմիսէր:
1895 Հայկական կոտորած՝ Տրապիզոն:

ՇԱԲԱԹ

9

1917 Գահակալու թիւն Եգիպտոսի Ֆուատ Ա. թագ.ի:

ԿԻՐԱԿԻ

10

1923 Գիւղացիական Ա. Միջազգային համագումար՝
Մոսկուայի մէջ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

11

Գիւտ Նշխարաց

1933 Գերմանիոյ վերադինման դէմ Անգլիա, Ֆրանսա
և Իտալիա ժընէւի մէջ կը համաձայնին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

12

1926 Պ. Բօնսօ կը նշանակուի Բարձր Գոմիսէր:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

13

1933 Կոմս Տը Մարթէլ կը նշանակուի Բարձր Գոմիսէր
Սիւրիոյ և Լիբանանի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

14

1933 Գերմանիա Զինաթափութեան Խ.Ժողովէն կը
քաշուի:

ՈՒՐԲԱԹ

15

1895 Հայկական կոտորած Հաճըն:
Իր կիրքերուն վրայ չ'իշխողը, անոր ամօթը կը
կրէ իր ձեռքին մէջ:

ՇԱԲԱԹ

16

1925 Լոքաւոյի համաձայնագրութիւնը կ'ստորագրուի
Ֆրանսայի և Գերմանիոյ միջև:

ԿԻՐԱԿԻ

17

1859 Գէորգ Դ. Կաթողիկոս, տակաւին եպիսկոպոս՝
կ'ընտրուի Պոլսոյ Պատրիարք:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

18

1934 Աղեքսանդր Ա. Թադևոսի յուզարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Պելկրատի մէջ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

19

1812 Նաբոլէօն Մոսկուայէն կը հեռանայ և կ'սկսի իւր կործանարար և մահառիթ նահանջը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

20

1920 Ֆրանսացի զրաքէտ Հանրի Պարպլէս Հայաստան կ'այցելէ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

21

1935 Մահ՝ Կոմիտաս վարդապետի, Բարիդ:

ՈՒՐԲԱԹ

22

1797 Բարիդ՝ օգապարիկով բարձրանալու առաջին փորձեր Բիւլադը տը Բօլիէի և տ'Արանտի կողմէ:

ՇԱԲԱԹ

23

1797 Բարիդ՝ Ժ. Կարներէն օգապարիկով 1200 մեթր կը բարձրանայ և կ'իջնէ անկարգելով:

ԿԻՐԱԿԻ

24

1641 Վէսթֆալի զաչնազիրները վերջ կը դնեն Եւրոպայի մէջ եռենամեայ պատերազմին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

25

1928 Ֆրանս. Կօմոն առաջին խօսուէն ֆիլմը կը ցուցադրէ հանրութեան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

26

1923 Ֆրանսան կ'ընդունի, Անգլիոյ փափաքին ընդունալէիւ, քննիչ Յանձնախումբի մը կազմութիւնը կարգ մը վերապահումներով:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

27

1922 Երեւանի մէջ կը բացուի Միասնիկեանի յիշատակին նուիրուած զրադարանը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

28

1922 Իտալիոյ մէջ Մուսօլինի իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէ:

ՈՒՐԲԱԹ

29

1923 Հիմնադրութիւն Թուրք Հանրապետութեան:

ՇԱԲԱԹ

30

Հաւադոյն է մինակ ըլլալ քան թէ ընկերանալ չարի մը հետ:

ԿԻՐԱԿԻ

31

1825 Մահ՝ Ֆրունզէի, Խ. Ս. Հ. Մ.ի զինուորական կուսմիսար:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ	1937	ՆՈՅԵՄԲԵՐ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ	1	
1908 Էջմիածին գումարուած Ազգ. համագումարը Կաթողիկոս Կ'ընտրէ Մատթէոս Արք. Իզմիրլեան:		
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ	2	
1930 Եթովպիոյ Նէկուս Թաֆարիսի Կայսերական պըսակագրութիւնը:		
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ	3	
1920 Հայկ. Կառավարութիւնը կը հեռագրէ Էնկիւրի՝ զինադադարի և հաշտութեան բանակցութեանց ձեռնարկելու իր պատրաստակամութիւնը:		
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ	4	
1925 Հայաստանի Պրոլէտ գրողներուն Ա. համագումարը երևան:		
ՈՒՐԲԱԹ	5	
1920 Հաշտութեան առաջարկը կը յանձնուի Թուրք հրամատարութեան:		
ՇԱԲԱԹ	6	
1930 Աֆղանիստանի Նատիր Խանը իշխանութիւնը կ'ստանձնէ:		
ԿԻՐԱԿԻ	7	
1920 Ա. զինադադարը կը կնքուի Թուրքիոյ հետ:		

ՆՈՅԵՄԲԵՐ	1937	ՆՈՅԵՄԲԵՐ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ	8	
1895 Հայկական ջարդեր՝ Էկին:		
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ	9	
1815 Ձերբակալուած Մարաշախտ Նէյի՝ Պէսսօնիս դըղեակին մէջ:		
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ	10	
1810 Օծում՝ Հայոց եփրեմ Կաթողիկոսի:		
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ	11	
1931 Ֆրանս. Հանր. Նախ. Ժօրժ Բլէմանսոյի մէկ արձանին բացումը Շանդէլիդէի մէջ, Բարիդ:		
ՈՒՐԲԱԹ	12	
1920 Թուրքերը կը գրաւեն Ակինի կայարանը ու Իկտիրը: Հայ զօրքը կը քաշուի դէպի Արաքս:		
ՇԱԲԱԹ	13	
1918 Խ. Ռ. չեղեալ կը նկատէ Պրէսիլիթովսքի դաշնագիրը:		
ԿԻՐԱԿԻ	14	
565 Հայերը Վարդան Բ. Մամիկոնեանի ատեն Յունաց Յուստիանոս Կայսրէն օգնութիւն խնդրեցին Պարսից դէմ կռուելու:		

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

15

1920 Ժընէւի մէջ կը բացուի Ա. Դ. առաջին ժողովը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

16

1922 Հայաստանի Գիւղատնտեսական առաջին համագումարը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

17

1920 Հայ Պօլշէվիքները կը կազմեն «Խորհրդային Հայաստանի Ռազմա-Յեղափոխական Կօմիտէ» անուանով մարմին մը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

18

1935 Իտալիոյ դէմ պատժարկութեանց գործադրութեան սկիզբը:

ՈՒՐԲԱԹ

19

1792 Ֆրանսայի Ազգ. ժողովն հրամանագրով պարտաւորութիւն կը դնէր Ֆրնս. կառավ. օգնել բոլոր օտար հայրենասէրներու Յեղափոխութեան:

ՇԱԲԱԹ

20

1929 Բարիզի մէջ կը բացուի Ֆրանքօ-Գերման խորհրդաժողովը Սարի մասին:

ԿԻՐԱԿԻ

21

1923 Հայ Կիւնոյի բաժնետիրական ընկերութեան կազմութիւնը երեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

22

1933 Զինաթափութեան Յ.Խուժըին երկարաձգումը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

23

1918 Թուրքերը կը պարպեն Ադեքսանդրապոլը:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

24

1929 Մահ. Ժօրթ Քլէմանսոյի Ֆրանսայի վարչապետ ընդհ. պատերազմի չըջանին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

25

1920 Նախագահ Ուիլսըն կը գծէ Հայաստանի սահմանները:

ՈՒՐԲԱԹ

26

Ապրիլու համար հաւատարմ աւելի կարեոր է քան զիսնալը:

ՇԱԲԱԹ

27

1922 Պետ. Դիւանադպիր Կիւնօ նոր երկարաձգումը կը խնդրէ Գերմանիոյ պարտքերուն համար:

ԿԻՐԱԿԻ

28

1920 Պօլշէվիքեան 11րդ. բանակի 6-7 հազար զինուորներ 12 թնթանօթներով երեք ուղղութեամբ կը խուժեն Հայաստանէն ներս: Ժողովրդային խանդավառ ցոյցերու մէջ, որ զանոնք փերկաբարներ կը նկատէր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

29

1923 Հատուցմանց Կոմիտեն 2 քննիչ Յ. խումբերու կազմութիւնը կը վճռէ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

30

1927 Ապահովութեան և Իրաւարարութեան Կոմիտէի հիմնադրութիւնը:

Բանաստեղծք ունան Գարունը կը սեսնեն իրենց փոքրիկ գրասենեակին մէջ, ունան կը սեսնեն զայն հոգւոյ անմահութեան մէջ, ունան իրենց սիրուհւոյն վարդազեղ շրթանցը վրայ, ունան մարմնոյ անմահութեան մէջ, ունան անմեղ կուսին (եւ մեղաւոր կոյս չըլլար) խառնեաւ մագերուն մէջ, ունան օղիի գաւաթին մէջ, ունան գրական իմաստասիրութեան մէջ. եւ այս բանաստեղծներն իրաւունք կուտան ինձ հաւատալու քե իրենց ալ սեսած չունին բուն եւ հեմարիս գարունը որ սեղ մը կը գտնուի եւ ո՛չ երկու սեղ: Եւ արդարեւ գարունն իր վա կը կը կոտրէ եք օղիի գաւաթին մեկնի եւ անմեղ կուսին շրթանցը հպի եւ յետոյ անկէ ելլելով չգիտեմ ո՛ր պարունին սիրուհւոյն մագերուն մէջ մտնէ, եւ այսպէս նամբորդութիւն ընէ ամեն սեղ հանդիպելով:

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Կը պախարակենք եկեղեցին՝ երբ խորամանկութեամբ քրծուի, կ'արհամարենք հոգեւոր՝ երբ աշխարհական իրերու համար հոգի տայ, բայց ամենուրեք կը պատենք խոհուն մարդը:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

1

1910 Բորթուկալի Հանրապետութեան հռչակումն:
1934 Կիրով կ'սպաննուի Լենինկրատի մէջ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

2

1925 Պ. Տը Ժուվընէլ կը կարգուի Բարձր Գոմիսէր:
1925 Լոքառնոյի դաշինքին ստորագրուիլը:

ՈՒՐԲԱԹ

3

1920 Կ'ստորագրուի Աղեքսանդրապոլի դաշնագիրը. անով Հայ կառավարութիւնը կը վաւերացնէր թէ չժամ. Սահմանին մէջ Հայ մեծամասնութիւն կազմող որեւէ հողամաս չկայ:

ՇԱԲԱԹ

4

Թաղէոս եւ
Բարթողմէոս

1934 Հիթլէրի նախկին գործակից և իրմէ սպաննուած Կ. Էրնէսթի, գաղտնի կտակին հրատարակութիւնը, ուր յիշեալը կ'ըսէ թէ ինքն էր որ հրդեհած էր Ռայխսթակը:

ԿԻՐԱԿԻ

5

1934 Ուալ-Ուալի արլ լնոտ գէպքը Իտալո-Հապէշ զօրքերուն միջև:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

6

1934 Սպաննութիւն՝ Ռուս պետական բարձրատիճան պաշտօնեայ Քիրովի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

7

1815 Մարաջախտ Նէյ մահուան կը դատապարտուի և կը զնդակահարուի Ֆրանսա:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

8

1922 Լոնտոնի Խորհրդաժողովը երեք օրուան բանակցութիւններէ վերջ առանց արգիւնք մը տալու կը յետաձգուի Ֆր. կառավարութեան կողմէ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

9

1929 Հայաստանի գրողներու հանդիսաւոր նիստ, Երևան:

ՈՒՐԲԱԹ

10

1931 Թոշող միջատներու նկարը հանող՝ մեքենայ մը հնարուած է Բրոք. Մանեանի կողմէ:

ՇԱԲԱԹ

11

1927 Զինաստանի Բանթոնի մէջ ապստամբութիւն և Խորհրդ. իշխանութեան հաստատում:

ԿԻՐԱԿԻ

12

Բրկնդ. Ս. Յակոբայ

1925 Զինաթափութեան Յանձնախումբին նախապատրաստական Սահմանադրութիւնը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

13

1929 Մարաջախտ Զօլի Հայրենի տունը Թարսի մէջ, կը դասաւորուի իբր պատմ. յիշատակարան մը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

14

1920 Երևան՝ կ'սկսի հրատարակուիլ «Քօմիւնիստ» թերթը Հայերէն և Ռուսերէն:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

15

1840 Նաբոլէօնի աճիւններուն վերադարձը, որ կը տեսչաւորուի Էնվալիտի մէջ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

16

1770 Ծնունդ՝ Պեթովէնի:

ՈՒՐԲԱԹ

17

1920 Լուսաւորութեան ժող. կոմիտարիատի կազմակերպութիւնը և բացում Երևանի Պետ. Համալսարանի:

ՇԱԲԱԹ

18

1935 Սըր Սամուէլ Հօր կը հրաժարի:

ԿԻՐԱԿԻ

19

1934 Խ. Ս. Հ. Մ. մետաղադրժարանները զերակատարելով պլանը՝ արտադրած են 10 միլիոն թոն ձուլածոյ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 20

1920 Յեզկիմը Ներման. Դեկրետ կը հրատարակէ նախախորհրդային զատապարտեալներուն համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21

Այլոց բարիք ընելն ինքնիրեն համար ընել է:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22

1934 Բարիդեան շրջանի 500,000 հակաֆաշիստներ կառավարութենէն կը պահանջեն ֆաշիստներու դիւնաթափումն:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23

1929 Թիֆլիզ՝ յանկարծամահ կ'ըլլայ Միքայէլ Բաբաշանեան, Ֆրանսայի Հօկի Նախագահ:

ՈՒՐԲԱԹ 24

Կարծիքները դամբրու կը նմանին որքան զարնես վրան այնքան խորը կը մխրճուին:

ՇԱԲԱԹ 25

1909 Իզմիրլեան Կաթ. կոնդակով մը կը յանձնարարէ Աշխարհաբարի գործածութիւնը:

ԿԻՐԱԿԻ 26

1934 Ֆրանսացի օդագնաց Տէյմօթ ժամը 504 քլմդ. կը թռի՝ կտրելով Համաշխարհային չափանիշը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 27 Պօղոսի և Պետրոսի

1870 Անձնատուութիւն Բարիդի՝ Գերման բանակի կողմէ ամիս մը ոմբակոծուելէ յետոյ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28

1920 Յեղափ. Կոմիտէն հրամանագրով մը կը պետականացնէ հողը, հողագուրկ և սակաւահող գիւղացիներուն հող ապահովելու համար:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29

1926 Հաշտութեան և իրաւարարութեան դաշնագրու թիւնը կ'ստորագրուի Իտալիոյ և Գերմանիոյ միջև:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30

1923 Անդրանիկ Պրոլէտ Բանաստեղծ Յակոբ Յակոբեանի 30ամեակը կը տօնուի Երևան:

ՈՒՐԲԱԹ 31

Համը մնացող լեզուն երբեք չի մեղանչեր:

Հրապարակախօս մը պարտաւոր է, ըս մեզ, իր կարծեաց հետ այնպէս վարուիլ՝ ինչպէս իր դրամին հետ, այսինքն՝ սնտեսագիտական սկզբանց համաձայն, որպէս զի չսնանկանայ բարոյապէս:

ԱՄԷՆՈՒՆ ՆՈՐ-ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

Բ. Մ Ա Ս

ՖԻԼԱՆՍՈՒԹԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՐՁՐ ԳՕՄԻՍԷՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ
ՖԻԼԱՆՍՈՒԹԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐ ԳՕՄԻՍԷՐ
Ն. Վ. ԿՈՄՍ Տ. ՏԸ ՄԱՐԹԷԼ
ՖԻԼԱՆՍՈՒԹԱՆ ԴԵՍՊՈՒՆ

Ընդհանուր Բարձրագույն Եւ Փոխ. Բարձր Գովարձի
Պ. ՄԷՅՐԻԷ

Զինուորական տնտեսագետ.

Տեղակալ-Գնդապետ՝ ՊԱՌՈՆ,

Հարիւրապետ ՖԻԼԱՆՍՈՒԹԱՆ ՏԸԺՈՒ

Տեղակալ ՏԸՎԱԹՐԸ

Բաղաձայնի տնտեսագետ Պ. ԱՆՏՐԷ ԿՐՕՍՏՆ

Դիւանագիտական տնտեսագետ

Պ. ԼՈՒԻ ԳԷՅՅԷՐ

Հարիւրապետ ՏԸ ԼԱՊԱՐԻԷՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ
ՖԻԼԱՆՍՈՒԹԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԲԱՐՁՐ ԳՕՄԻՍԱՐՆԵՐ ԵՂԱԾ ԵՆ՝

Պ. ՃՕՐՃ ԲԻԲՕ	9	Ապրիլ 1918
ԶՕՐԱՎԱՐ ԿՈՒՐՕ	8	Հոկտեմ. 1919
« ՎԷՅԿԱՆ	9	Մայիս 1923
« ՄԱՐԱՅ	2	Յունի. 1925
Պ. ՀԱՆՐԻ ՏԸ ԺՈՒՆԸՆԷԼ	2	Դեկտեմ. 1925
Պ. ՀԱՆՐԻ ԲՕՆՍՕ	12	Հոկտեմ. 1926
Պ. ԿՈՄՍ ՄԱՐԹԷԼ	12	« 1933

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ
ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Ն. Վ. ԷՄԻԼ ՊԵՅԵՏՏԵ

Նախագահ Լիբանանի Հանրապետութեան

Պ. ՃՕՐՃ ՀԱՅՄԱՐԻ.- Նախագահական գրասենեակի պէս:
ՏՕՔԹ. ԷՅՈՒՊ ԹԱՊԷԹ.- Պեսական Ընդն. Քարտուղար:
Պ. ՖԱՅԷՔ ՇԵՀԱՊ.- Պես. Քարտուղարի գրասենեակի պէս:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԿԱԶՄԸ

Նախագահ Ն. Վ. ԷՄԻՐ ԽԱԼԷՏ ՇԵՀԱՊ
Փոխ-Նախագահ Ն. Վ. ՆԷՃԻՊ ՕՍԷՅՐԱՆ
Քարտուղարներ Պ. ՀԻՔՄԷԹ ՃԱՄՊԼԱԹ
 Պ. ՀԱՄԻՏ ՖՐԱՆՃԻԷ

Երեսփոխանական ժողովը կը բաղկանայ 18
ընտրուած՝ եւ 7 նշանակովի երեսփոխաններէ:

ԸՆՏՐՈՒԱԾ ԵՐԵՍՓՈՒՆԱՆՆԵՐ

Պէյրութէն. ՊՊ. Վահրամ Լէյլէկեան, Էյուպ Թա-
պէր, Խայրէսսին Ահսապ:

Լեռնա-Լիբանանէն. ՊՊ. Ֆարիս Խազէն, Հիմէք
Ճամպլաք, Իպրահիմ Մունգեր, Քամիլ Շամուն, Միշէլ
Զաֆուր:

Պէջաայէն. ՊՊ. Իլիաս Սփաֆ, Մուհամմէս Ամին
Քազուն, Սապրի Համասէ:

Հիւսիսային Լիբանանէն. ՊՊ. Ամին Մուխսսամ,
Մուհամմէս Ապս Բեզաֆ, Նիֆալա Ղօզն, Նէնիպ Տահեր,
Համիս Ֆրաննիյէ:

Հարաւային Լիբանանէն. ՊՊ. Ֆասլ-Էլ-Ֆասլ, Նե-
նիպ Օսէյրան:

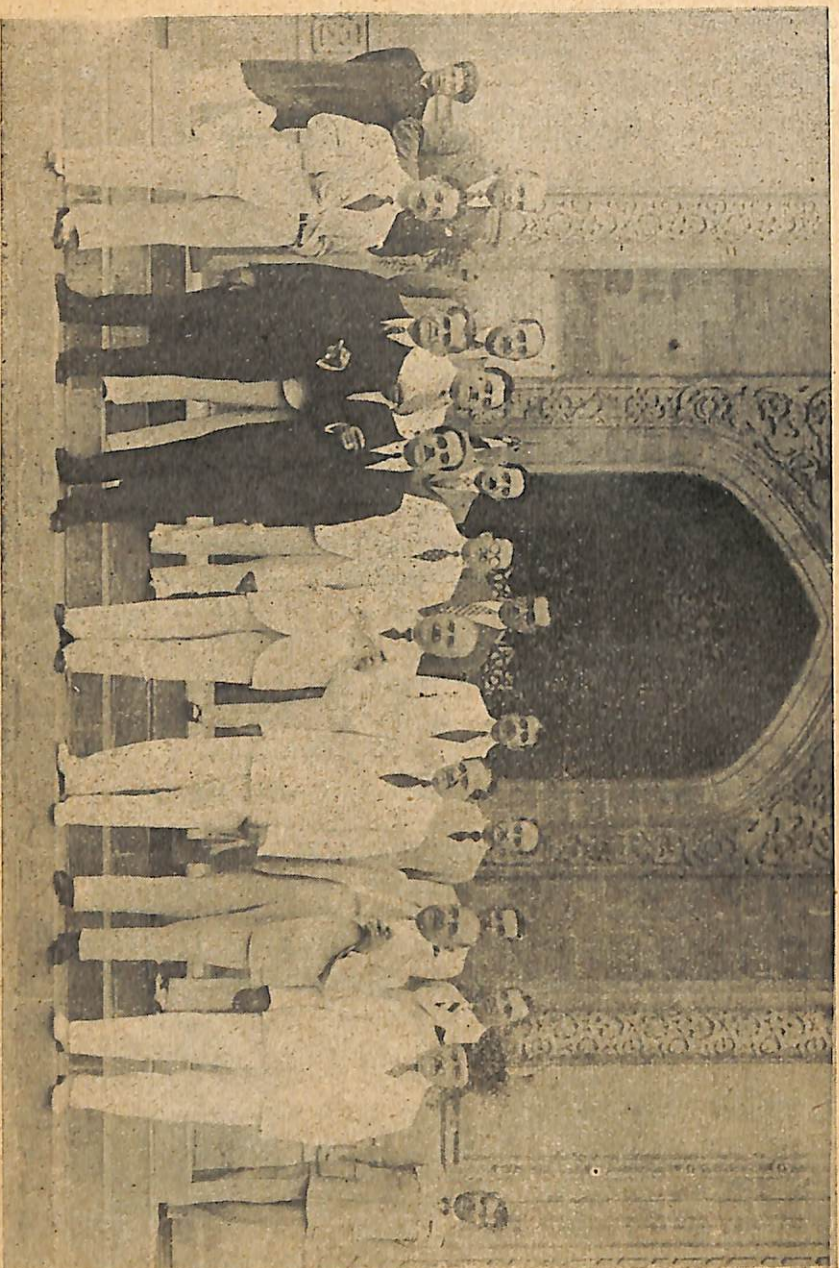
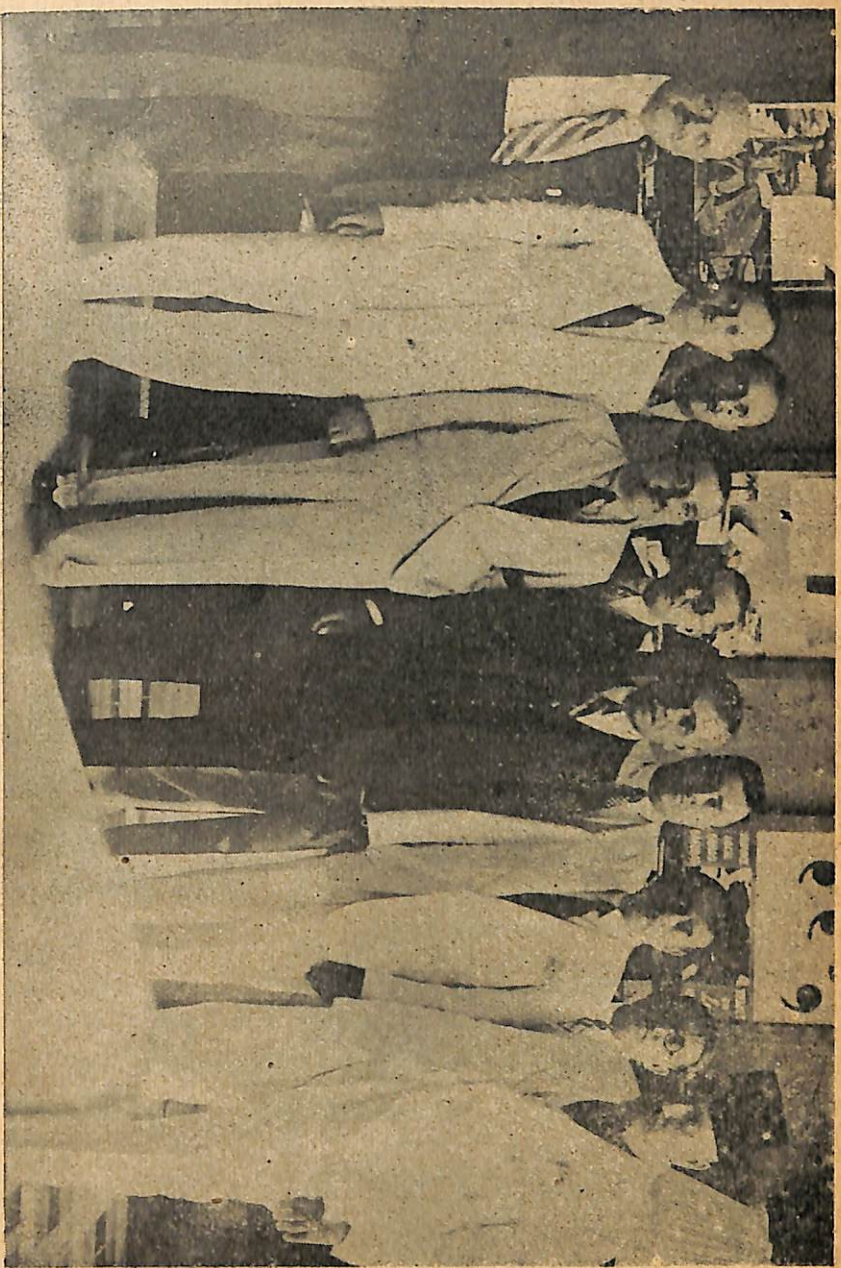
Նշանակովի Երեսփոխաններ. ՊՊ. Բէքրօ Թրաս, Պը-
շարա Էլ Խուրի, Էմիր Խալիլ Պէլլամա, Իպրահիմ Հայ-
սար, Էմիր Մանիս Արսլան, Էմիր Խալիս Շեհապ, Կապ-
րիէլ Խապպազ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԿԱՐՆԵՐ

1936 Նոյմ. 15ին ստորագրուեցաւ Լիբանանի ան-
կախութիւնը երաշխաւորող՝ Ֆրանքօ-Լիբանանեան
բարեկամական 25 ամեայ դաշինքը, որուն համար մեր
այս երկրորդ հայրենիքը դարեր շարունակ տառապե-
ցաւ: Վերջապէս ասպետական Ֆրանսան որ յանձն ա-
ռած է Արեւելեան փոքր ազգերը քայլ առ քայլ առաջ-
նորդել դէպի Պետական հասունութիւն, գնահատելով
Լիբանանի ժողովուրդին այդ հասունութեան ուղղու-
թեամբ ձեռք բերած փորձառութիւնը արժանի կը տես-
նէ այս երկրին հետ բարեկամական սերտ կապերով
միանալ անոր անկախութիւնն ամուր հիմնուելու վրայ
դնելէ ու երաշխաւորելէ վերջ:

Սոյն նկարը կը ներկայացնէ Լիբանանի Անկախու-
թիւնը բանակցող պատուիրակները՝ Ֆրանսական կա-
ռավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ, Ն. Վ. Կոմս
առ Մարթէլի կողմէ տրուած ճաշկերոյթէ մը յետոյ:

Իսկ մենք, հայերս մեր ժողովուրդին հանդէպ յայտ-
նուած վստահութեան մը բարձր ապացոյցը կը տես-
նենք՝ անոր համար որ Լիբանանի հայութեան ազգըն-
տիր անդրանիկ երեսփոխան Տ. Վահրամ Լէյլէկեան
այդ պատուիրակութեան մէջ կը ներկայացնէ Հայ ժո-
ղովուրդը:

ՆԿԱՐ Ա.

Կեղրոնը՝ Ն. Վ. Բարձր Գումիսէր Կոմս Տ. Տը Մարքի:

Զախէն-աջ. Ա. շարք.

ՊՊ. Մէյրիէ, Տֆր. Էյուպ Թապէք, Հանրապետութեան Նախագահ Ն. Վ. Էմիլ Էսսէ. (բարձր Գումիսէրին ղարձը) Էմիլ Խալէ Շէհապ՝ Բարլամէնքի Նախագահ, Պրշարա Պէյ Էլ-Խուրի, Նէնիպ Օսէյրան:

Զախէն աջ. Բ. շարք.

Պ. Պ. Հարիւրապէս Թէգէ, Վահրամ Լէյլէկեան, Հիմէք Ճամալաք, ԲիէՖէր, ՄուՀամմէս Ապսիլ Բազաք, Կապրիէ Խապալաք (Տէր Է. Տնօրէն *l'Orient* քերքի) Բէքրօ Թրաւ, ԼաՖօն, Կոմս Օսքրօղ, Տեղակալ Տը Վաքր:

ՆԿԱՐ Բ.

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. շարք.

ՊՊ. Շէյխ Պրշարա Էլ-Խուրի, Էմիլ Խալէ Շէհապ, Հ. Նախագահ Ն. Վ. Էմիլ Էսսէ. Տֆր. Էյուպ Թապէք, Բէքրօ Թրաւ, Նէնիպ Օսէյրան:

Բ. շարք. —

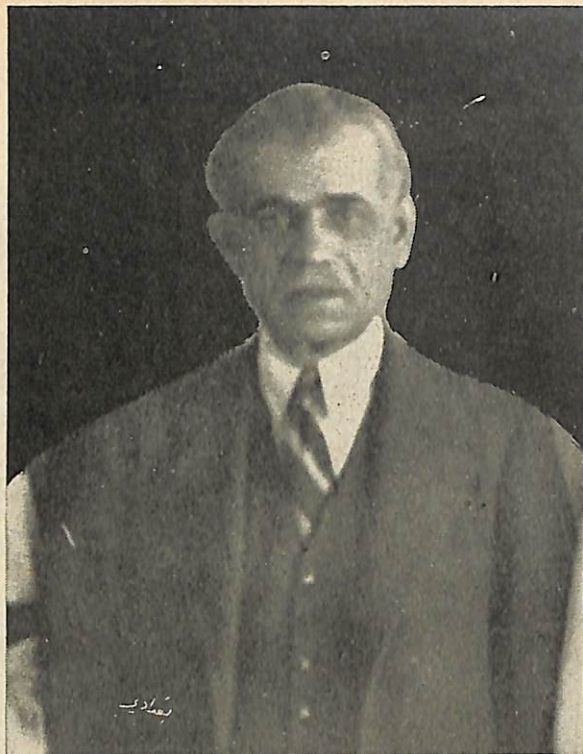
ՊՊ. Վահրամ Լէյլէկեան, Կապրիէ Խապալաք, Հիմէք Ճամալաք, ՄուՀամմէս Ապսիլ Բազաք:

Ն. Վ. ԷՍԻՐ ԽԱԼԷՏ ՇԷՀԱՊ

ԵՐԵՍՓՈՒՆԱՆԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

S. E. EMIR KHALED CHEHAB
PRÉSIDENT DE LA CHAMBRE DES DÉPUTÉS

Ն. Վ. ՏՕՔԹ. ԷՅՈՒՊ ԹԱՊԷԹ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

S. E. DOCTEUR EYOUN TABET
Secrétaire Général d'Etat

Տօքթ. Էյուպ Թապէթ ծնած է Պհամսուն, իր ուսումը կը քաղէ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն:

Պատերազմէն առաջ անիկա կարգ մը ուսումնասիրական համբողջութիւններ կատարած է Ֆրանսա եւ Ամերիկա, ուր անիկա ճշգրտաւ կը հանդիսանայ Արեւելեան դիւանագիտութեան մէջ իր ունեցած կարողութեամբ եւ հմտութեամբ:

Ներհուն միտք, վճռական կամք. անուանո եղաւ 1928-ին Լիբանանի ներքին գործոց նախարար, այդ ժամանակ ան ցոյց տուած է հոգեկան կորով եւ անխնայ գործունէութիւն: Իր Պետական Քարտուղար անո անումը ընդհանուր ցնծութեամբ կ'ողջունուի:

ՏԻԱՐ ՎԱՀՐԱՄ ԼԵՅԼԵԿԵԱՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏ.

M. VAHRAM BEYLEKIAN
Premier Député Arménien de la République Libanaise

Ծն. Այնթապ 1889-ին: 1905-ին ժողովրդային Այնթապի «Աղետական» դպրոցէն. 1909-ին՝ Կ. Փ. Ամերիկեան գոյէնէ:

1914-ին ժողովրդային Պոլսոյ պետական իրաւաբանական համալսարանէն: Պատերազմին կ'առնուի զինուորական վարժարանը Պոլսու եւ Հոլիպոլ: Այնթապի հերոսական զոյամարտին հոն զսնուելով կը վարէ ժամանակ մը Ֆրանսո-Հայ յարաբերութիւնները: Ապա կ'անցնի Պէյրութ ուր կը մնայ ցարդ: Իբր Հայ երեսփոխան քաջատուրութիւնը կ'ունենայ Լիբանանի Անկախութիւնը բանակցող Պատուիրակույ, եւսն մասնակցելով ստորագրելու Ֆրանսո-Լիբանանեան դաշնագիրը:

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹԻՒՆ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա. ՄՈՒՐԱՏԲԷԿԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Sa Sainteté
KHORÉN I. CATHOLICOS de tout les Arméniens

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹԻՒՆ Տ. Տ. ՍԱՀԱԿ Բ. ԽԱՊԱՅԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵՇԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

Sa Sainteté SAHAG II KHABAYIAN
Catholicos des Arméniens de Cilicie

206 ԱՌ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՍԱՀԱԿ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

(Ի ՏՕՆԻՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ՊԱՐԹԵԻ)

Սուրբ Կրօնի եւ դպրութեան երկեկն Հայկեան լոշտապայծառ,
Այսօր պարզէ զիր ծիածան ծածանագեղ, հրաւաւաւ.
Անդ շողողայ վերտառութիւն Հայկեան տառիւք փառափարփառ
«Մեծապարզեւ Սահակ Պարթեւ» անունն անմահ յաւերժաբար:

Ահեղակոյս լեռիք հալին հեղեհասան դարուց 'ի սպառ,
Վեհապաշկառ, դար փառալոյս գայ 'ի հանդէս, Հայ Ոսկեղար,
Պանծայ Պարթեւն լուսամարմին, Մեծն Սահակ գայ վեհաբար,
Վեհամբարձեալ ըզՍուրբ Մասեան գլխաւաւաւաւունչն 'ի հալ
բարբառ:

Հրաւափառ երգէ կրօն եւ Հայ լեզու շարժէ բուրվառ,
Ծաւալանայ շուրջն Աստուծոյ բուրմամբ անոյս, հոգեպարար,
Յրեմայ Տունն Հայաստանեայց եւ դպրութիւնն ոսկեբարբառ,
Հաննաւն Հայկեան պարզէ գլխոս յաղթածածան եւ վեհասառ:

Ահա հանդէսն շարժանկար կենդանանայ աս, արդարեւ,
Կեաց կենդանի աս 'ի յարօռ երկրորդ մեծ Սահակ Պարթեւ,
Եւ՝ համաւուն, եւ՝ համարին, համապարզեւ,
Եւ բարգմանչօք, հեւեհալօք, նոյն, Սրբեամբ եւ լուսաբեւ:

Կրօնի Հայոց եւ Դպրութեան երկնի աստղերք ո՛վ հաւք գուգեակ,
Միերդ յերկնի լուսոյ կայան, միերդ յերկրի՝ Պարթեւ Սահակ,
Ո՛վ Հայրապետ մեծակրօն, ոսկեբարբառ, վեհափառասակ,
Կեցչիք յաւեհ փառօք անմահ եւ պաշտեցէ զձեզ ժամանակ:

Գ. Ս. ԴԱԻԻԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԶԱՐԴ Տ. Տ. ԲԱՐԳԵՆ Ա. ԱԹՈՒԱԿՑ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Ծնած 23 Մարտ 1868-ին Այնթապ:

Վախճանած 6 Յուլիս 1936ին, Անքիլիաս:

Սյժմ, իր տեղը ճաշակուած է իբր Կարող. Ընդհ.
փոխանորդ Կիպրոսի Առաջնորդ Գեորգ. Տ. Պետրոս Սրբ.
Արքեպս. Սարանեան:

ԱՄԵՆ. ԱԻԵՏԻՍ - ՊԵՏՐՈՍ ԺԴ. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ
ՊԱՏՐ-ԿԱԹՈՂԿՍ. ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ ՏԱՆԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
S. B. Mgr. AVÉDIS-PIERRE XIV ARPIARIAN
Patriarche des Arméniens Catholiques de Cilicie

Արհիպաշխի Յովն. Արք. Նազկեան պատր. փոխ. Պեյրուքի:
 « Պետրոս եպս. Գոյունեան « « Աղեֆա.րիոյ:
 « Վահան « Գեչուրեան « « Կ. Պոլսոյ,
 « Գրիգոր « Պանապանեան « « Բարիզի:
 « Անթուան « « « Մարսիլիոյ
 « Յակոբ Արքեպ. Նեսիմեան « « Գանիքի
 « Գրիգոր « Հինսիե « « Հաբեյի
 « Ալյոսիոս « Պարանեան « « Պաղսասի
 Գեղարգելի Ն. Թայրոյեան Մայրգ. վարդապետ՝ մեծաւոր
 Զմմառու վանքին:

ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ Տ. ԵՂԻՇԷ Ս. ԱՐԲԵՊՍԿ. ԿԱՐՕՅԵԱՆ
ԿԱԹ. ՓՈԽԱՆԴՐԻ ԵՒ ԲԱՐԵՆՆՍՄ ԱՌԱՋՆՈՐԴ
ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅՈՑ

MGR. YEGHICHE GAROYAN
Vicaire Catholicossal des Arméniens du Liban

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ԵՆՈՎԿ ԿԵՓԿԵՕԶԵԱՆ
ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒ ՊԵՅՐՈՒԹԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

MR. YENOVK GUEKGUEZIAN
*Pasteur de la 1er Eglise Evangélique Arménienne
 de Beyrouth*

Վեր. Ենովկ Կեփկեօզեան ծնած Հարունիյէ. (Կիլիկիա) 1898 ին. Գօլէնի ու Ասուածաբանականի բարձր կրթութիւնը կատարելագործածէ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի Ասուածաբանական գեմարանի մէջ. եւ 1927էն իվեր իր հովուական պաշտօնը կը շարունակէ Պէյրութի Հայ Աւետ. Ա. Եկեղեցւոյն մէջ:

Վերապատուելի Ենովկ Հասիսեան
 Հոգեւոր Հովիւ Էրեֆիյէի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ

Պատուելի Հասեան
 Հոգեւոր Հովիւ Նոր-Մարաշի Հայ Աւետ. Եկեղեցւոյ

ՎՍԵՄԱՇՈՒՔ ԳՆԴԱՊԵՏ ՊՈՒԱՎԷՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔՆՆԻԶ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ-ԶՕՐԱՅ

S. E. M. LE COLONEL BOIVIN
INSPECTEUR de la GENDARMERIE LIBANAISE

Né à Paris où il a fait toutes ses études.

Bachelier rhétorique-philosophie. Elève à l'Ecole Spéciale Militaire de St. Cyr.

Promu S/Lieutenant dans un Régiment de l'Est. Lieutenant à la Garde Républicaine de Paris. Pendant la Guerre Mondiale aux Armées de Septembre 1914 à l'Armistice.

Promu Capitaine en 1918, est nommé en Janvier 19 à Tunis. Passe à la Garde Républicaine de Paris. Part sur sa demande à Constantinople comme Prévôt du Corps d'Occupation. Affecté à l'Armée du Levant en 1924, comme Prévôt de la 2me. Division à Alep et Conseiller de la Gendarmerie Syrienne.

Pendant l'insurrection de 1925-1926, commande la Gendarmerie Syrienne à Damas.

En 1927 il est nommé Chef de la Mission de réorganisation de la Gendarmerie Libanaise à Beyrouth.

Commandant en 1928. Lt. Colonel en 1934, au tableau pour Colonel 1936.

Officier de la Legion d'Honneur. Croix de Guerre, Croix de Guerre des T. O. E. avec palme, Médaille Syrie-Cilicie 2 agrafes, Commandeur du Nishan Iftikar, Mérite Libanais, Mérite Syrien.

S. E. Colonel Boivin est considéré comme un des plus grands et des généreux amis du peuple Arménien.

Ն. Գ. ԳՆԴԱՊԵՏ (ՇԵՅԽ) ԽԱՆԻԼ ԷԼ-ԽԱԶԻՆ
ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ-ԶՕՐԱՅ
S. E. MR. LE COLONEL
(ՇԵԻԽԻ) ԽԱԶԻԱԵԵԼ-ԽԱԶԵՆ
Commandant le Régiment de la
Gendarmerie Libanaise

Le Colonel Cheikh Khalil El-Khazen est un des fils d'une très ancienne famille, la plus illustrée et la plus renommée du Liban.

Il est admis dans la Gendarmerie Libanaise comme gendarme à cheval en 1898.

Chef cantonnier de 1901 à 1904 .

Très apprécié pour ses services, est nommé directement aspirant par ordre du Mutessarif du sandjak du Mont-Liban de 1er Août 1904 :

Promu s/lieutenant le 1/10/1904

Promu lieutenant le 17/9/1906

Promu Capitaine le 8/9/1907 . Ensuite il est désigné pour remplir les fonctions de capitaine adjoint en 1919 et Major à Baabda.

Capitaine Gdt. de Compagnie et affecté au Liban Sud, le 1er Octobre 1920.

En 1921 il est transféré à la section de Zahlé, promu chef de bataillon le 5/10/1922 et affecté à la Compagnie du Liban Sud, et détaché comme adjoint au commandant du Régiment.

Désigné pour Command. Pl. le Régiment de gendarmerie par décision du 7 Juillet 1925.

Promu Lieutenant Colonel le 1er Avril Commandant le Régiment de gendarmerie en 1926 et nommé Colonel 1930 par le Décret No. 7565 du 15 Décembre 1930 .

Cité à l'ordre de l'Armée c/o général du 18/1/1927 et décoré de Médaille d'honneur en vermeil du Mérite Libanais par décret No 19-7-26 .

Croix de Guerre des L. O. E. avec palme c/o général du 18/1/1927, Médaille commémorative du Liban.

Chevalier de la Légion d'Honneur.

ՎՍԵՍԱՇՈՒՔ ՏԻԱՐ ԳՕՍԱՆՏԱՆ ԲԻԲՐ
ԿՑՈՐԴ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ-ԶՕՐԱՅ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔՆՆԻԶ-ԳՆԴԱՊԵՏԻ

S. E. M. LE COMMANDANT PICARD
ADJOINT AU COLONEL INSPECTEUR DE LA
GENDARMERIE LIBANAISE

Le Commandant Picard est né à Bordeaux. Il appartient à une des plus vieilles, et des plus honorables familles de cette villes.

Le Commandant Picard est appelé, depuis des années, dans ce pays à remplir avec une grande capacité et expérience supérieure, la fonction très delicate et pleine de responsabilité, d'adjoint du Colonel Inspecteur de la Gendarmerie Libanaise.

Le Commandant Picard est l'un des fils plus honnêtes et des plus respectés de la noble nation française, qui se sont dévoués à la progrès et à la prospérité du Liban.

Վ.ՍՄ. ՏԻԱՐ ՀԱԶԱՐԱՊԵՏ ՊՕՂՈՍ ՊԷՅ ԹՈՒՐՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ԸՆԴՀ. ՀԱՇՈՒԱԿԱԼ ԵՒ ԱՐԿԱԿԱԼ
ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ-ԶՕՐԱՅ

COMMANDANT
BOGHOS BEY TOURSARKISSIAN
Trésorier du Régiment

Լիբանանի պատմութեան մօտաւոր անցեալին մէջ բազմաթիւ են այն Հայերը որոնք իրենց թանկագին, գնահատելի և օգտաշատ ծառայութիւնը ի սպաս զրած են Լիբանանի նման հին ու պատմական, դարաւոր ու փառաւոր անցեալ մը ունեցող այս երկրին պետական ու վարչական կեանքին մէջ, ինչ որ պարծանք մըն է դարեր շարունակ իրաւադրելու մեր տարազիր ժողովուրդին: ազգին այդ պատուական որդիքը պատուոյ փառապատկ մը հիւսած են հայ անունին շուրջը, որ միւլիթարանք մըն է մեր անօրինակ իրականութեան մէջ:

Լիբանանի բարեացակամ կառավարութիւնը ահա անգամ մը ևս ապացոյցը տուաւ, բարեպատեն առիթով մը, թէ բարձրօրէն կը գնահատէ հայ ժողովուրդին ընդունակութիւնները և առաքինութիւնը, ոչ զմտութիւնն ու կարողութիւնը մեր ցեղին և վստահութեամբ կը պատուէ սիւրբի մէջ ահաւոր տագնապներու մէջ տուեալ տղա տղի հայութեան արժանաւոր դաւակնելէն մին, արժանացնելով զայն զինուորական այնպիսի կարեւոր ու պատասխանատու պաշտօնի մը որ մինչև այս տարուան սկիզբը նախընթացը չունէր, գոնէ Լիբանանի և Սուրիոյ զինուորական ասպարէզին մէջ:

Ահա թէ ինչպիսի պատուաբեր եղանակով մը կ'արտայայտուի Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Հապիպ փաշա Էլ-Սաատ երբ իր մասնաւոր հրամանագիրը կը ստորագրէ. «ուրախ եմ որ իմ նախագահութեանս չըջանին կը ստորագրեմ Հայու մը հազարապետութեան բարձրացման հրամանագիրը»:

Լիբանանահայութիւնը երախտագիտական ջերմ զգացումներ կը պարտի անոր գնահատական այս ազնիւ խօսքերուն համար, որոնք յանձին հազարապետ Պ. Թուրարգիսեանի ուղղուած էին ազգին:

Արժուէքոյն Հաճընի ազնուազարմ ընտանիքներէն մէկուն քաջարի զաւակն է հազարապետը որ իր ետին

ունի քսանհինգ երկար տարիներու զինուորական բարձր, անբասիր ու անաղարտ ծառայութեամբ լի բեղուն ու ժրաջան կեանք մը:

Ծնած է 1890-ին: Իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Անմահն Ժիրայրի և Մուրատի նման յեղափոխական առաքեալներու ծնունդ տուող իր հերոսական ծննդավայրին մէջ: ապա Սոյ Գպարվանքը: Երկրորդական ուսումը քաղած է Ատանայի Պետական Իտալիէյէն: 1911ին կը մտնէ իր նախասիրած զինուորական ասպարէզը, իբր շարքային պարզ զինուոր մը: Իր բնական ուշիմութիւնը, արթնամտութիւնը և պարտաճանաչութիւնը չուտով իր վրայ կը հրաւիրեն իր պետերուն համակրանքն ու սէրը և Օսմ. Սահմանադրութեան հոչակումէն անմիջապէս յետոյ առաջին Հայն է որ կ'արժանանայ Ենթասպայի աստիճանի բարձրանալու պատուոյն:

1913-ին սպայութեան աստիճանի բարձրացուելով Ատանա կը զրկուի և հոն կը նշանակուի զինուորական մթերանոցի վերատեսուչ: Այնպիսեւ մեծ պատերազմը վրայ կը հասնի. ինքն ալ կ'աքսորուի: Ապա Լիբանանի մէջ անտառներու քննիչութեան պաշտօնի կը կոչուի: Ֆրանսական գրաւման չըջանին իբր ենթասպայ կը զրկուի Պէյրութէն Ատանա և առաջին Հայերէն էր որ պատիւն ու բախտը կ'ունենար տարագրութենէն վերջ կիլիկիոյ հայրենի փառապանծ հողին վրայ ոտք կոխելու, գնդապետ Պրէմոնի հետ: Հոն կը նշանակուի Հաճնոյ, Սոյ և Մերսինի ոստիկան-գորաց հրամանատար, պաշտօն՝ զոր մեծ կարողութեամբ կը վարէ: Այդ չըջանին է ահա որ յարգելի հազարապետը անմոռանալի ծառայութիւններ կը մատուցանէ իր ազգին:

1921-ին Ֆրանս. Արևելեան բանակի ընդհանուր հրամանատար Զօր. Կուրոյի հրամանաւ կը փոխադրուի Լիբանան:

1926ին, Լիբանանի հանգուցեալ նախ. Ծարլ Տէպպասի մասնաւոր հրամանագրով հարիւրապետի աստիճանի կը բարձրացուի և իրեն կը վստահուի ոստիկան-գորաց հաշուական գործառնութիւնները՝ իբր արկղակալ, զոր կը վարէ մեծ ձեռնահասութեամբ: Հոս ևս ան կը ցու-

ցաղրէ Ժրաջանութեան տիպար օրինակ մը: Ինքն է որ իր պաշտօնակիցներուն և բովանդակ իր բանասեր ժանտարմըրի ապագան նկատի ունենալով առաջարկած և ւընդունիլ տուած է օգնութեան սնտուկի զգուծիւնը և ուրիշ օգտակար ձեռնարկներ:

Այդ և նմանօրինակ ծառայութիւններով, իր մեծ թէ փոքր, Ծրանսացի թէ Արաբ պաշտօնակիցներուն ու պետերուն անկեղծ սիրոյն և դուրգութեան քին արժանացած է առանց բացառութեան:

Հազարապետ Պ. Պօղոս Թուրսարգիսեան իր զօրականի ուղղամիտ զիրքին հետ ունի նաև հայրենասէր, ու ազգասէր անշահախնդիր պատուական սիրտ մը, համեստ և փափկանկատ, պատրաստ միշտ օգնելու բոլոր անոնց որոնք կը դիմեն իր բարեօրնութեան ու գթութեան: Մեծ է թիւը անոնց, որոնք իր բարեբաստիկ միջնորդութեամբն ու պետական շրջանակներու մէջ իր վայելած մեծ հեղինակութեան և համակրութեան շնորհիւ, գտած են կանաւ որ պաշտօններ: Լիալոյս ենք որ իր աստիճանի այս բարձրացումը իր ցեղակիցներուն բիւրաւոր վէրքերը դարձանելու և անոնց անմխիթար կեանքին բարւոքման պիտի նպաստէ:

Արդարեւ մեր այս յոյսն ու ակնկալութիւնը զուր չէ որովհետեւ ազնիւ ցեղին այս ազնիւ զաւակը հետեւած է միշտ սա զեղեցիկ սկզբունքին ու դադարաւորին «Բարձրացի՛ր ու բարձրացու՛ր»: Կը մաղթենք անկեղծօրէն որ հազարապետութեան աստիճանը վերջնական հանգրուան մը չըլլայ իրեն համար իր ասպարէզին մէջ, և ասիկա հայ ժողովուրդին շահուն ու պատւոյն բարձրացման համար մանաւանդ: Որովհետեւ անոր արժանիքներուն և առաքինութեանց գնահատման մէջ իրապէս կը գնահատուի հայ ժողովուրդին բարոյականն ու նկարագիրը, արտադրելու ընդունակ, կենսունակ ու ժին մշտանորոգումը:

Իր հազարապետութեան աստիճանի բարձրացումը՝ ոչ միայն իր մօտիկ և հեռաւոր բարեկամներուն սիրտը խնդութեամբ կը լեցնէ այլ մեր գաղութին համար նըշանակալից պարագայ մըն է:

Պատիւ ու յարգանք ցնդին այս արժանաւոր զաւակին և իր պատկանած բազմաշարժար մեծ ազգին:

ՀԱՀԱՐԱՊԵՏ Պ. ՀՐԱՆԴ ՄԱԼՈՅԵԱՆ
MR. LE COMMANDANT
HRANT BEY MALYOYAN

Վերջացող տարւոյն սկիզբը Սուրիական կառավարութիւնը արդար գնահատութիւնով մը Հազարապետի աստիճանին բարձրացուց Պ. Հրանդ Մալոյեանը:

Հազարապետ Պ. Մալոյեան այն հազուադիւրդին և որականներէն է, որոնք իրենց պատկանած ազգին պատիւ միայն կը բերեն: Դեռ հազիւ 40 տարեկան, ան բարձրաստիճան ուղալի մը զիրքին արժանացած է շնորհիւ իր արտակարգ կարողութեան և պարտաճանաչողին:

Պ. Հրանդ Մալոյեան իր կրթութիւնը ստացած է Պոլսոյ Աղզ. վարժարաններուն մէջ և չրջանաւարտ եղած՝ Սրբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ գօլէճէն ա՛յն ատեն երբ անմահն բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժան կը վարէր անոր անօրէնութիւնը։ Անկէ վերջ Պ. Մալոյեան կը հետեւի իրաւագիտութեան, ցոյց տալով միշտ բացառիկ ընդունակութիւն։

Համաշխարհային պատերազմի սկիզբը, Պ. Հրանդ Մալոյեան կը մտնէ զինուորական վարժարան և 6 ամիս յետոյ արդէն փոխ-տեղակալի աստիճան կ'ըստանար։ 1916ին, կը մեկնի Պաղեստինի ճակատը և կազմայի կռիւներու ընթացքին կը վիրաւորուի սրունքէն ու կը փոխադրուի Դամասկոս, ուր կը մնայ մինչև ընդհանուր պատերազմի վերջաւորութիւնը, ոստիկան—զօրաց տեղակալի պաշտօնով։

Կիլիկիոյ Գրաւման չրջանին, Ֆրանս. իշխանութեանց կողմէ կը զրկուի Կիլիկիա, ուր Պ. Հրանդին վերապահուած էր շատ կարեւոր պաշտօն մը՝ լայնօրէն ծառայելու համար իր ազգակիցներուն։ Նախ իբրեւ թարգման կը պաշտօնավարէ Ճէպէլ Պէրէքէթի Սանձագի կառավարիչ Հարիւրապետ Անտէի քով (ներկայիս քօլօնէլ)։ Այս չրջանին մէջ Պ. Մալոյեան ցոյց կուտայ վարչական և զինուորական արտակարգ գործունէութիւն մը։ Չափազանց յանդուգն ու արհամարող մահը, ան կը մասնակցի Ամանոսի չրջանին բոլոր կռիւներուն և չնորհիւ իր հմտութեան կը յաջողի ամէն անգամին ալ ձախողեցնել թուրք չէթէներու յարձակումները։ Այդ չրջանին Պ. Հրանդ թանկագին ծայրայնութիւններ կը մատուցանէ Տէօրթ—Եօլի և ամանոսի չրջաններուն մէջ գտնուող և տարագրութենէ վերադարձող Հայերուն։

Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, Ան, իր հայրենակիցներու բախտին կ'արժանանայ և կուգայ Սուրիա։ Նախ կը նշանակուի Ալէքսանտրէթի և Անտիօքի չրջանի ոստիկան—զօրաց հրամանատար։ Հինգ տարի անընդհատ

կը վարէ Սանձագի անդորրութեան գործը ձեռնահասօրէն և առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան կ'արժանանայ ամբողջ բնակչութեան հիացումին և գուրգուրանքին։ Միշտ ուրախ և ժպտաղէմ, Ան, զինք բոլոր ճանչցողներու համակրանքին արժանացած է։

Տարիներ անցած են այն օրէն ի վեր, որ Պ. Մալոյեան հեռացած է Ալէքսանտրէթի Սանձագէն, սակայն ոչ ոք մոռցած է զայն և բոլորը դեռ յարգանքով կը յիշեն իր անունը։

1926ին ան կը փոխադրուի Դամասկոսի չրջանը և և ատեն մը վարելէ վերջ Տումայի ոստիկան—զօրաց հրամանատարութիւնը, կը նշանակուի Քունէյթթայի չրջանի հրամանատար, Սուրիոյ կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը։ Հոն ևս Հարիւրապետ Մալոյեան ցոյց կուտայ բացառիկ կարողութիւն։ Կը կազմակերպէ չրջա նի ժանտարմըրի գործը և ապահովութիւն կը հաստատէ։

Եւ իբր վարձատրութիւն իր ծառայութեանց, կը բարձրանայ Հազարապետի աստիճանին և կը նըշանակուի Համա—Հօմսի ոստիկան—զօրաց հրամանատար։

Իր զինուորական սպարէզին մէջ Պ. Մալոյեան արժանացած է. Croix de guerre, Croix des T. E. Mérite Cilicie-Syrie, Mérite Syrien և այլն։ Իսկ զընահատագիրներ ստացած է Ֆրանսայի ամենաբարձրատիճան զինուորականներէն՝ Զօր. Զօր. Կուրոյէն, Պըրէմօնէն, Վէյկանէն և այլն։

Պ. Հրանդ Մալոյեան պատիւ կը բերէ իր պատկանած ազգին և արժանի է ամէն գնահատութեան։

Պ. ԷՏԿԱՐ ՄԱԼՈՅԻԱՆ

MR. EDGAR MALOYSIAN

Inspecteur de la Sûreté Générale de Beyrouth

Եղբայրն է Սուրիական կառավարութեան կողմէ բարձրորէն զնահատում՝ Հօգարապէս Տ. Հրանդ Մալոյեանի: Ծնած 1899-ին Պոլիս:

Իր ուսումը կ'ստանայ Միսիրաբեան Հայրերու Գօրէնք, եւ կը շարունակէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Գօրէնքին մէջ: Կը հետեւի նաեւ Կալարա-Սերայի Կայսերական Լիսէի դասընթացին:

Ներկար տարիներ յազրական ասպարեզին մէջ մընայե ետք՝ կը մտնէ Օսմանեան Կայսերական Պաճախ:

Շնորհիւ իր ուշիմութեան անկաւ տիրացած է բացի իր մայրենի լեզուէն մի քանի օտար լեզուներու, իսկ երկարատեւ նամբորդութիւններ իր արդէն բնականէն օտարուած սուր միտքը կը զարգացնեն կեանքի գանազան փորձառական դասերով:

Ներկայիս Պ. Էսկար Մալոյեան կ'արդողութեամբ եւ արժանիօրէն կը վարէ Ընդհանուր Ապահովութեան Քրէնիչի կարեւոր եւ պատասխանատու պաշտօնը:

Իր ազնիւ բնաւորութիւնը, զինք համ սիրելի դարձուցած են քե՛զ ազգային եւ քե՛զ օտար շրջանակներու մէջ:

Պաշտօնին մէջ իր ցոյց տուած աջողականութեան պատճառաւ շատ փափուկ խնդիրներու կարգադրութիւնը յաճախ իրեն վստահուած է իր պետերուն կողմէ:

ԱՄԵՆՈՒՆ ՆՈՐ - ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

Գ. ՄԱՍ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՈՍԿԵԳԱՐ

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ**

Մեծն Սահակ եւ Սուրբն Մեսրոպ եւ առաջին, երկրորդ Սրբազան բարգման ի չն եր Աստուածաշունչ եւ այլ հայաշունչ մատենաներ հիւնդերորդ դարու մէջ

Հայ Մատենագրութեան Պատմութեան մէջ, հինգերորդ դարու Հայկական Դպրութիւնը բարձրօրէն կը պանծայ. իր վե՛ ու վսեմ հոյակապութիւնով, իր փառաւոր ու զօրաւոր կառուցուածքով:

Թագաւորական իշխանութեան անվեր ու վսեմ ազդասիրութեան և առաւելագէս՝ կրօնական նըւիրապետութեան ստեղծիչ հանճարին՝ միացեալ զօրութիւնով ստեղծագործուած ոսկեհոս աղբիւրը՝ այնքան հրաշագործ և այնքան թանկագին ծորաններով փարփառ և անսպառ եղած է՝ որ այդ դարը իրաւամբ Ոսկեղար յորժրջուած է, Հայ Կրօնի ու Հայ Դպրութեան տարեկրութեան մէջ:

Ոսկի գրիչներու ծայրերէն՝ ոսկի սրտերու ոսկելոյծ ծորաններն են՝ որ որոգած են Հայ Մատենադրութեան անջրդի Բուրաստանը և յուր յանգաստանի մը վերածելով՝ արդիւնաւոր գործած են զայն, ոսկեզոյն հասկերով բուսեղէն ծովերու հմայքը ներշնչող, բաղմաբեղուն արտերու ճոխութիւնով:

Ակնարկ մը բաւական է, զմայելիւ համար Ոսկեդարեան մատենադրութեան բուրաստանին վրայ: Պիտելով այն շողջողուն, ատուք և սկաղձուն հասկերով ճոխացեալ արտերն կամ անդաստաններն անոր, որոնք յարագարուն զրախտի հոգեպարար ղեփիւտին տակ, ալիք ալիք կը ծածանին ոսկեփայլ նշոյլներով:

Վսեմ ու հրաշալիօրէն գոգար և ներդաշնակ են ոսկեղէն Մատենադրութեան շունչն ու հրապոյրը, և թափանցիկ պայծառութիւն մը կը ցոլանայ անկէ, Ռիւթկէնեան ճառագայթարձակէն աւելի հզօր թափանցողութիւն մը, որուն առջև ահաւաստի կը հալի, կ'անէանայ տասն և հինգ դարերու լեռնաշղթան, և մենք փառաւորապէս կը դիտենք Ոսկեդարը, իր մեծապարզ և Պարթևով, մեծահրաշ Մաշտոցով, և անոնց շուսամիտ աշակերտներով:

Ազգի մը մեծութիւնը մարմնաւորող, գոյութիւնը երաշխաւորող և յարատեւ յառաջդիմութիւնը ապահովող յաղթանակներու մեծագոյնը կրնանք դաւանիլ՝ այս բարոյական յաղթանակը, Կրօնական ու մատենադրական դարագլուխը՝ որ ստեղծուեցաւ այնպիսի գլուխներէն՝ որոնք երկնակարկառ վեհութիւնով բարձր կեցած են կեանքի բոլոր ընկճումներուն ընդ առաջ, այն գլուխներէն՝ որոնք ընդուրանն էին Աստուծոյ Բանին և Ազգի փառքին:

Մինչ Ոսկեդարու հրաշափառ դպրութիւնը՝ մա-

ռախալապատ էր Հայ Մշակոյթը, տարրը գոյութիւն ունէր, սակայն Հայ տառը անլոյ էր:

Տառերու մասին պատշաճ տեղը արտայայտուելու պայմանով, նսխ ընդհանուր ակնարկ մը ձգենք Հայկական մատենադրութեան սկզբնական շրջանին շուրջ:

Հայկական Դպրութիւնը եթէ երկու մասի բաժնենք, կրնանք այդ մասերէն մին՝ անուանել Հին և միւսը՝ Նոր Մատենադրութիւն:

Մենք հոս դուրս կը թողունք բուն Հին Մատենադրութիւնը, այսինքն Հինգերորդ Դարէն առաջ եղածը, իսկ այդ դարէն սկսեալ մինչև Չորեքտասաներորդ դար գոյութիւն ունեցող մատենադրութիւնը Հին անուանելով, ատկից յետոյ եղածը կ'անուանենք Նոր:

Հայկական Հին Դպրութիւնը եթէ անաչափօրէն քննենք, պիտի տեսնենք՝ որ անիկա ազգատ մնացած է, Յոյն և Լատին մեծափարթամ դպրութեանց սուրբութիւն:

Ոսկեդարու երանելի յօրենիչները, Հայ ազնուական և անդուգական Սրբազան Թարգմաններ ստիպուած են օտար դպրութիւններու հետեւելու, վերոյիշեալ օտար Դպրութեանց վառարաններէն ստանալու, ատոնց Դըպրօցներէն հմտանալու և ատոնցմէ բերելու ուսումի և դաստիարակութեան կարեւոր պաշարը:

Սակայն ուշադիր կերպով նկատի ունենալու է որ Հայկական Հին Մատենադրութիւնը եթէ կ'անչքանայ Յոյն ու Լատին Դպրութեանց քով, սակայն անիկա՝ գերազանցօրէն կը գլխէ կ'անցնի, մեր հարեան երկիրներու մատենադրութեանց մեծ մասը, կարգ մը կարեւոր ճիւղերու մէջ:

Բանաստեղծական մասով եթէ չենք կարողացած մրցիլ Պարսից և Արաբ Դրականութեան հետ, Պատմագրական մասով գլած անցած ենք զանոնք:

Անճառ ուշիմութիւնով՝ խաւար և յողնաւոր դա-
րերու մէջ իսկ հանճարեղ զաւակներ ծնանող Հայ Ազ-
գին՝ մատենագրութեան այդ տկար երևոյթին պատ-
ճառները բացարձակապէս անկախ են անոր ուշիմ և
աննկուն կամքէն ու կեանքէն:

Շատեր կը պնդեն որ Նինոս մը ջնջել տուած է
իրմէ առաջ գոյութիւն ունեցող քաջերու պատմութիւն-
ները, անշուշտ զիւցազներգութիւններ էին անոնք,
որպէսզի միայն ինքը անմահանայ:

Կ'աւանդուի Մերուժան մը՝ որ Հայաստանի մէջ
գոյութիւն ունեցող գրքերը ամբողջովին այրել աը-
ւած է:

Կ'ակնարկուի բարբարոսներ որոնք պատերազմե-
րու միջոցին քանդած ու այրած են այն ատենուան
մատենագրարանները:

Իրօք այս մասնանշումները վերջապէս արժէք մը
կը ներկայացնեն ոչ չափազանց վիճակի մը մէջ, սա-
կայն բուն և ճշգրիտ պատճառներ չեն հանդիսանար
ատոնք, որովհետեւ միեւնոյն դժնդակ և աւերիչ պարա-
զաներ ուրիշ ազգերու մէջ ալ պատահած են:

Մենք չենք գտներ անուններ մեր թագաւորներու՝
որոնք քանդած և աւերած ըլլան Հայ Դպրութեան
ակնադրութիւնները, թէպէտ քիչ ալ ունինք անուններ՝
որոնք մտաւոր զարգացման և կամ մշակոյթի հա-
մար մասնաւոր եռանդ ու զոհաբերութիւն ունեցած
են:

Մեր Հայրենիքի աշխարհագրական դիրքն է մե-
ծագոյն պատճառը մեր ուսման և կրթութեան ետ մը-
նալուն: Ամէն կողմէ յարձակումի ենթարկուող երկիր
մը ինքզինքը պաշտպանելէ դատ քիչ ժամանակ ու-

նեցած է իր միաբը զարգացնելու և ատոր համար
մտաւոր մշակոյթը առած է այդ սահմանափակ վիճակը:

Այդ վիճակէն մշտադարձալ պատճառները երբեք
չ'յուսահատեցուցին Սրբազան Մշակապետները. թերեւ
անոնք չ'մտաբերեցին իսկ, որովհետեւ իրենց մտքե-
րուն ովկիանները ալեկոծուած էին հայրենապաշտ խո-
հերու կոհակներով: Միեւնոյն եռանդն ու միեւնոյն
խանդը՝ իրարու միացուց երկու վեհութիւնները. յան-
ձին Մեծն Սահակին և Սուրբն Մեսրոպի, սխրալի
տենչանքը տանջանք մը ստեղծեց իրենց դիմացը, պէտք
ուսնեցան միասիրտ միակամ և միակապ աշխատելու,
կանդնելու համար հայ մատենագրութեան սրբազան և
հոյակապ տաճարը:

Խորհեցան, գտան գաղանիքը գրական անմահու-
թեան, ուրիշ ազգերու տառերով և յաճախ ալ՝ բառե-
րով շարադրուած Հայ Դպրութիւնը կորուստէ փրկե-
լու համար՝ պէտք ու անհրաժեշտութիւն զգացին հայ
բարբառը հարազատօրէն գրող Հայ-Տառերու:

Հայ գիրերու գիւտը կամ կատարելագործման ա-
րուեստին փառքը կը պատկանի Մեծն և Սուրբն Մես-
րոպի, և ատոր համար իր անունով՝ Մեսրոպեան կը
կոչուին Հայկական տառերը:

Ինչպէս ծանօթ է, շատ մը գծուարութեանց յաղթե-
լով, վերջապէս ի լոյս ածեց մեր գրերը Սուրբն Մես-
րոպ:

Գրերու Գիւտին առթիւ շատ տեսակ աւանդու-
թիւններ կան: Ոմանք կ'ըսեն թէ առաջուց կային Հայ-
կական գիրերը, ձայնաւորները և կրկնադիրները պակաս
ըլլալուն չէին գործածուել: Ոմանք ալ՝ կ'ըսեն թէ Ս.
Մեսրոպ երազին մէջ տեսաւ հայ տառերը և արթննա-
լուն պէս, ճիշդ՝ իր տեսած ձևերով նշանադրեց: Այս

ժամին ներսէս Շնորհալին կ'ըսէ:

Ըստ Մովսէսի արժանացեալ,
Աստուածային տառս բնկալեալ
Ետեք տասամբք վեցիւք յանգեալ
Արեգական ելիւք չափեալ:

Սակայն հաւանականօրէն կը կարծուի՝ թէ մենք ունէինք, գոնէ կիսկատար գրեր, որոնք գործածուած են զուրկ մնացած էին:

Մեր Պատմիչներէն՝ Վարդան և Ասողիկ և ասոնց նման ուրիշներ կ'ըսեն՝ թէ Մեսրոպ՝ Դանիէլ Ասորիի քով գտաւ քսան և երկու դիր միայն, բաւական չէին ասոնք պարզելու մեր սքանչելի լեզուին ընդարձակութիւնը, ուստի Մեսրոպի ձեռամբ ստեղծուեցան տասն և չորս տառեր. որոնցմէ՝ Ա. Ե. Է. Ը. Ի. Ո. Ի. հետեւան տառերէ զատ հետեւեալ կրկնակ տառերը:

Մ. Չ. Յ. Չ. Չ. Թ. Փ. Ք:

Առանձին և բնդարձակ ուսումնասիրութեան առարկայ հզող այս խնդիրը կը թողունք հոս, որովհետեւ Հայկական գրերու գիւտին եղանակը ինչպէս ալ մեկնաբանուի՝ երբէք ու բնաւ ամենեւին չ'անշքանար Սրբազան թարգմանչապետերու մեծագործութիւնը:

Եթէ Սուրբ Մեսրոպի երազը անսաւատարի թուի, քրածք անաւասիկ իրականութիւն մըն է՝ որ ոսկեծոյլ ճառագայթներով կը շողշողայ երկնային արեւու ճառագայթներու տակ, այնպիսի վայլունութիւնով մը զոր չեն կրնար տանհինգ դարեր խափանել, և չ'պիտի կըրնայ անվախճան դարերու լեռնաշղթան խափանել, քանի Հայ շունչը, քանի Հայ քնարի մրմունջը չ'զաղորի իր գոյութիւնը ունենալէ աշխարհի մէջ:

Սրբազան թարգմանիչներ, Մահակ և Մեսրոպ,

Հայ ազգի գոյատեման, լուսաւորման և քաղաթակրութեմին համար իրենց տուած լոյսերով՝ երբեք վար չեն մնար՝ Հայաստանեաց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ Առաջին և երկրորդ Լուսաւորիչներէն, այսինքն՝ ոչ Թադէոս և Բարթողիմէոս Առաքելներէն ոչ ալ՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայրապետէն:

Լուսաւորիչները եթէ ազգը փրկեցին կոապաշտական զաղիր աղանդէն, թարգմանիչները զայն փրկեցին՝ թէ՛ կոապաշտական և թէ՛ գրապաշտական վարկաբեկիչ ստրկութիւններէ միանգամայն:

Սրբազան թարգմանիչները մարմնաւորեցին Հայկական լեզուն Հայկական հարազատ մարմնով: Ստեղծեցին կամ կատարեալագործեցին Հայկական ձոխ և համայնաշունչ տառերը՝ որոնք եզական և նշանաւոր յատկութիւնը ունին արտաբերելու կամ հնչազդելու բացի Հայերէն փափկահնչիւն և քաղցրալուր բարբառէ, համաշխարհային գրեթէ բոլոր լեզուները, որոնք կը խօսուին երկրագնդին վրայ:

Հայկական տառերու դիւտով կը փառատի Հայաստանի վրայէն տղիտութեան խաւարակուռ աղջամուղջը, բարոյական արշալոյս մը կը ծագի, նոր օր մը, նոր կեանք մը, եռանդ մը և նոր ու հզօր երանութիւն մը կը ծաւալի:

Երանի թէ այդ ատեն գոյութիւն ունենար խօսուն չարժանկարը, Սրբազան թարգմանիչներու բուն դէմքերն ու դէպքերը, ասոնց խորհրդակցական միաձայն ու միասին բրած աշխատութիւնները ամփոփուած ըլլային երկար ֆիլմերով և մենք, լսէինք ասոնց քաղցրաշունչ ձայնը և դիտէինք անմահ նկարները հրաշափառ:

Սակայն ի՞նչ հարկ չարժանկարի, երբ երանելի

Հայրապետներուն արժանեակարները շատ գեղեցիկ և շատ ներդաշնակ ճշգրութեամբ նկարուած ու պատւած են Հայկական մատենագրութեան մէջ:

Ահա՛ Սրբազան Սահակ Պարթև Հայրապետ:

Պանծալի և Պաշտելի Հօր, պանծալի և պաշտելի Որդի: Եկեղեցական և Պաշտելի Ազգ. պատմութեան փառաւոր էջերը կազմող, նոյն իսկ զաղաքական պատմութեան նոր կերպարանք տուող, Հայաստանի արքունական Գահոյկը տառանումէ և կորուստէ փրկելու սատար հանդիսացող, և կարգ մը մեծափառ բարեկարգութիւններ, բարեգործութիւններ ստեղծելով Հայ եկեղեցին և Հայ Դպրոցը լուսաւորող մեծն Ներսէսի որդին էր Ս. Սահակ Հայրապետը:

Մեծանուն Հօր, Մեծանուն որդի, Մեծն Ներսէսի Հարազատը և ժառանգորդը եղող Ս. Սահակին համար, իրեն աշակերտը Խորենացին սապէս կը վկայէ:

«Մահկանացու ծնեալ՝ անմահ զիւրն յիշատակ եքող, պատուեաց զպատկերն, պատկառեաց ՚ի կոչ՝ «նականեն, փոխանորդեաց ըզկեանսն:

Ահա վկայութիւն մը որ ճշմարիտ ու ճշգրիտ արժէքը կը ցոլացնէ Սրբազան Թարգմանչապետին սրտին ու մտքին մեծութեան:

Ահաւասիկ Սուրբն Մեսրոպ, կողքին կանգնած իր մեծանուն ըծակցին. սրբւոյն Սահակայ, լուսապսակ դէմք մը, ձեռքը՝ փետուր, ճակատը՝ խանդահուր, վառվռուն վարդապետ մը, մարմնազգեցիկ հրեշտակ մը երկնի տակ, կարծես երկինքէն իջած պատգամաբեր և աւետաւոր զուարթուն մը, որուն համար ևս կը գրէ պատմահայրն խորենացի. « Դերագանցեալ քան զամե՛ « նայն որ գայնու ժամանակաւ էին առաքեցիք: Քանզի ամբարտաւանութիւն և մարդանանութիւն՝ ի նորա վարս

սեղի զսանել երեք ոչ կարացին, այլ նեզ և լուսակամ և բարեխորհուրդ գոյով, և երկնայնոցն զարդաբալ սովորութեամբ զինն բոլորից ցուցանէ: Վասն զի զո՛ր տեսեամբ՝ հրեշտակական, մտօ՛ղ յննդական, բանիւ՛ պայծառ, գործով՝ ժուժկալ, մարմնով՝ արտափայլեալ, սարսիւ՛ աննառ, խորհրդակցութեամբ՝ մեծ, հաւատով՝ ուղիղ, յուսով՝ համբերող, սիրով անկեղծաւոր ուսուցանելով՝ անձանձոյթ»:

Սոյն երկու հրաշտակատիպ մեծապատկառ դէմքերու շուրջը կը տեսնենք, առաջին շարքի վրայ՝ Առաջին լուսազրիչ Թարգմանիչները:

Յովսէփ, որ ապա կաթողիկոս:

Յովհան, որ խոստովանող կոչուեցաւ:

Ղեւոնդ երէց Վարդանանց հերոսներէն:

Եզնիկ Կողբացի Մեծահմուտ մատենադիր:

Կորիւն իրաւամբ կորիւնը առիւծասիրտ Թարգմ.

Մուշէ Տարոնեցի:

Տիրայր Խորձենացի:

Յովսէփ Պաղնացի Գլխ. Թարգմ. կը համարուի:

Յովհան Եկեղեցացի » » » »

Ենովք:

Դանան:

Երեմիա Ս. Սահակի Սարկաւադապետը:

Թադեկ. Ս. Մեսրոպի աշակերտը:

Դնիթ Դերջանայ եպիսկոպոս:

Արձան Արծրունի:

Այս առաջին կարգի աշակերտներու շարքին անմիջապէս ետեւը շարուած են ահա երկրորդ կարգի աշակերտներ՝ որոնք հրաշակերտած են մեր պատմական ճաճարին կարեւոր մասերը և որոնց իւրաքանչիւրին պատմութիւնը և ուսումնասիրութիւնը լայն տեղերու և լայն ժամանակի կը կարօտի:

Մուսէս Խորենացի, Հայոց Պատմահայրը:

Մամբրէ Վերծանող:

Դաւիթ անյաղթ փրկիսփայ:

Դիւտ կաթողիկոս:

Յովհան Մանգակունի:

Եղիշէ ռսկեղրիչ պատմաբան մատենագիր:

Ղազար Փարպեցի:

Եզրաց Անդեղացի:

Իսկ ասոնցմէ յետոյ կը տեսնուին հետեւեալք:

Սահակ

Յովհաննէս:

Աբրահամ կամ Արէլ:

Անանիա:

Յովնաթան:

Խաչիկ կամ Խաչատուր:

Անդրէաս:

Թաթուլ:

Վարոս:

Այս անուններով նկարուած դէմքերու ո՞ր ժամանակի եւ ո՞ր աշակերտական դասի պատկանիլը չեն յիշատակուէր:

Հիանալի է պատմութեան ցուցադրած այս հրեշտակատիպ անձերու նկարներն եւ մանաւանդ շարժանքները իրենց գործունէութեան մէջ: Տեսէք թէ ինչպէս կը գործէին:

« Գումարէին, հանդերձէին, յաղթանակէին, երկայնաձիգ հանապարհս հորդէին՝ ի ծովս ընթանային, ի բելս բեքելս բռնէին, յերիվարս փայտակերտ ելանէին, ի սասանոս դաշտս անհաստաս յաճէին զման քան զկեանս միտս ընտէին, աներեւոյթ երկաթալի ուռ ունէին »:

Ահա հիացում եւ սրտկառանք ցոլացնող պատկեր մը Սրբազան կաճառէն, սրբութեան տաճարի կանգնումի աշխատութեան մէջ:

Անոնք, կը գումարուին, կը պատրաստեն, հեռուեղեր ճամբորդութիւններ կ'ընեն, հողերէն եծովերէն կ'արչաւեն, աւազուտ անապատներէն կը քայեն, մահը կեանքէն գերազանց կը համարեն, աներեւոյթ նպասակի ուշադրութիւն ընելով...:

Մէկ կողմանէ աշակերտներ կը ղրկուին՝ այդ ժամանակի գիտութեան կեդրոնները համարուող վայրերուն Եդեսիա, Կեսարիա, Աղեքսանդրիա, Աթէնք, Հռոմ եւ Բիւզանդիոն:

Ամէն տեղ արժանաւոր գնահատանքի եւ պատուոյ կ'արժանանան ղրկուած աշակերտները, մեծարանքներու կարծես մրցանիշը չահելու բնատուր հանճար մը ունին անխտիր, իրենց դաստիարակները յաճախ գերադանցելով բոլորն նախանձի ալ առարկայ կ'ըլլան ուսմանք:

« Ժրանային, սֆնէին, աշխատէին, ուսանելով, կրթելով, վարժելով, վասակելով. պատրաստելով զանձի-նքս յերկս օգտակարս եւ ՚ի գործս շահաւէսս, ոմանք զսառից գծագրութիւնս շահաւորեալ, ոմանք զիմաստրս հաւաքեալ՝ զուսումնականն, զբնաբանականն, զերկրաչափականն, զաստղաբանականն, զգեոյթականն, եւ զգեոյթականն եւ զգործնականն եւ զստական իմաստաբանութիւնս:

« Ոմանք հաւասարէին զիսութեամբք քան զոմանս վեհագոյնք երեւիին, ոմանք զարմանալիք բուհին...ընդ ոմանս դասէին քննութեամբ, զոմանս պատասխանող արժանի ոչ համարէին, հարցաստեք, բանաստեք, ընթերցաստեք:

Պատի՛ւ եւ Փառ՛ք Սրբազան կաճառին Հայկական յաղթապանձ Հանճարին՝ որ Անյաղթներ ունեցաւ, նոյն իսկ օտարներէն զնահատուած եւ անյաղթ մակղիրով պսակուած:

Ոսկեղարեան մատենագրութեան ատենագրութեան մէջ փառաւոր տեղը կը գրաւէ Աստուածաշունչ մատենի Հայերէն թարգմանութիւնը: Ըստ Կորիւնի Աստուածագործ Մեակութիւն է աւետարանական արեւատի թարգմանութիւնը:

Աստուածաշունչ Սրբազան Մատենին ի հայ թարգմանութեան գործին մէջ, առաջին աշակերտները թէեւ մէյ մէյ բաժին ունէին, սակայն ամենամեծ դերը կը պատկանի Ա. թարգմանչապետներուն, մանաւանդ Սրբւոյն Սահակայ քանի որ իր ուսումը Բիւզանդիոն առած էր եւ կատարելապէս տիրացած էր Հելլենական գաղութեան Արուեստին ներդաշնակ նրբութիւններուն:

Այս տիեղերական մատենին Հայերէն անունն իսկ ըրաշալի է, ի՛նչ վսեմ եւ ներդաշնակ անուն, Անհունը սահմանող գոգցես, ո՛րքան գեղեցիկ եւ թանկարժէք անուն մը Սուրբ Գրքին, որ հոգիին մատանւոյն պէս՝ կը կրէ իր վրայ իբրեւ անզուգական աղամանդ, Աստուածաշունչ ակը պատուական:

Աստուծոյ Շունչը, Աստուածային շունչ. ի՛նչ վսեմ ու վսեմ հաւատք, Սրբազան թարգմանչաց սրտերուն մէջ որմէ ծորանուած որմէ ծիածանուած եւ ապա տարացած իբր ակունք փակած է Սուրբ Գրոց վրայ:

Պատի՛ւ Հայ Հաւատքին:

Յարգա՛նք Հայ Հանճարին:

Այս հրաշակերտ թարգմանութեան, Հայերէն Աստուածաշունչի հայկական տառերով, Հայկական բարբառով ի լոյս գալէն՝ ի վեր 1,500 տարիներ անցած

էն, այս յոգնաշար տարիներու հոլովոյթին մէջ, տակաւին կը պանծայ ատիկա, « Թագունի թարգմանութեանց» Պատուարեր եւ պանծալի տիտղոսով, փառքը, պատիւը, արժէքը, ստաիճանը հռչակելով Հայ Հանճարին ու Հայ բարբառին:

Պէտք է վստահաբար գիտնալ. — համոզուիլ թէ, այդ սքանչելագեղ լեզուն, ոսկեղարեան գրական կամ գրաբար լեզուն չ'ուսումնասիրած՝ և ատոր պերճութեան փափկութեան արուեստը, մեծածոխ ոճերու եւ առումներու բազմաթոյր եւ գեղաբոյր նրբութիւնները չը սովորած, ոչ ոք կրնայ կատարեալ կերպով աշխարհաբար մը գրել, որովհետեւ լեզուն ամբողջութիւնը գրաբարին մէջ կը գտնուի: Լաւ, անսխալ եւ հայկաբանական ոճով գրելու համար, պէտք է գրաբարի տեղեակ ըլլալ, եւ զայն սորվիլ իսկապէս որուն անխարդախ աղբիւրն է Ս. Գրոց գրաբարը:

Աստուածաշունչի կրօնական ու բարոյական օգտակարութիւնները այնքան չեչտուած են որ կրկին չեչտեւ աւելորդ է, որովհետեւ Աստուածաշունչ մը՝ գեղեցիկ գրադարան մըն է տուններու մէջ՝ բովանդակող 70 է աւելի զանազան գրքերու, պատմական, բանաստեղծական, բարոյական, օրէնսդրական եւ վերջապէս ամէն տեսակ գրքայինքէ բաղկացած Մատեն մը, որ շարունակ պէտք է կեանքի ատենին մէջ:

Այս հրաշալի Մատենի թարգմանութեան գործակցութեանէ զատ, մեծն Սահակ Պարթեւ Հայրապետին ինքնաղիր երկասիրութիւնները հետեւեալներն են:

Կանոնական թուղթ, նամակներ եւ թուղթեր, Կոստանդնուպոլսոյ Հայրապետներուն եւ առ փոքրն Թէոտոր կայսր: Եկեղեցական Գրոց կարգաւորութեան

մէջ ալ շատ աշխատանք ունի Սուրբն Սահակ, իրեն կ'ընծայուն՝ «Բահանայաօրհնէք»ը «Աշխարհաթաշ»ը, գիշերային ժամակարգութեան չորսադօթքները, Աւագ շաբթու շարականները, պարզ, յստակ և մաքուր լեզուով, բանաստեղծական ոգիով, և գեղեցիկ ու գոշտըրիկ իմաստներով յօրինուած:

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ի անձնական երկասիրութիւնը կը համարուի, իր մականունը կրող «Մաշտոց»ը, գեղեցիկ ծխարանը Հայաստանեաց եկեղեցւոյ:

Կ'աւանդուի նաև՝ թէ մեծ պահոց շարականները և քանի մը աղօթքներ անոր սրբածորան գրչին արգիւնքներն են:

ԵԶՆԻԿ ԿՈՂԵԱՅԻ. Հնախօսականին մէջ, իր ժամանակակից եղող մատենագիրներու նշանաւորներէն է:

«Եզնկայ Խրատք» անուն ոսկեղէն մատենիկը իր իրկասիրութիւնն է, գեղեցիկ լեզուով և զգացունմներով գրուած: Կ'ըսուի թէ «խօսս յոլովս եթող յօգուտ լսողաց»:

ԿՈՐԻԻՆ Դանադան թարգմանութիւններէ գատ, իր սիրելի վարդապետին Ս. Մեսրոպի կենսագրութիւնը գրած է, մանաւանդ ատոր երկրորդ վիճակին, այսինքն՝ վարդապետութեան և կամ Ս. Սահակի հետ լծակցաբար գործակցութեան թեթևօրէն անցնելով Մեսրոպի Արքունիքի կեանքին վրայէն:

ԴԱԻԻԹ ԱՆՅԱՂԹ — Կ'արժէ քիչ մը լայնօրէն գրել Անյաղթի մասին, որովհետեւ բախտ մըն է մեզի համար Հայ Մատենագրութեան դրախտի փառքը կազմող այսպիսի վսեմ դէմքեր ունենալը:

Մովսէս Խորենացիին քեռորդին էր Դաւիթ. Տաւրոնայ Հարք գաւառին Հեքեթ կամ Հերիան գիւղէն, և կամ ըստ այլոց Ներգիւն աւանէն, ուստի և՛ Ներ-

գիւնացի:

Վաթսուն փափկաձայն և ուշեղ կամ ուշիմ աշակերտներէն մին, իմաստասիրութեան մէջ գերազանցը, կամ եղականը ամէնուն:

Իրաւամբ Անյաղթ կոչուած, իբրեւ անհաւասար և անմրցելի:

Կոչուած է նաև իմաստասէր և փիլիսոփայ, որուն պատճառը երանելի Շնորհալին կուտայ այսպէս:

«Ունիմք սովորութիւն փիլիսոփայ անուանել, որ «յերածշտական արուեստի կատարեալք են, այսպէս և «Դաւիթ՝ ոչ միայն փիլիսոփայ, այլ յԱստուածեղէն և «յարտաքին հրահանգս անթերի և լիակատար էր, «նորին աղագաւ կոչի փիլիսոփայ զպատիւն գեկու- «ցանելով»:

Դաւիթի տաղանդն ու լեզուագիտական հմտութիւնը այնքան բարձր եղած է՝ որ Յոյներն իսկ կը պանծային անոր արժանիքներով, զինքը իրենցմէ համարելով, թէպէտ շատ ալ կը նախանձէին, որուն 'ի տես օր մը Խորենացին կը բացագանչէր առ Յորենաղ:

«Ո՛վ Յորենաղ ճանաչես զիս, Մովսէս եմ և սա «Դաւիթ՝ բազում Դպրութեանց ազգաց հմուտ և պար- «ճանք Աթենացոց, կենդանեաց և գերեզմանաց, ևս «առաւել Հայոց Աշխարհի:

Դաւիթի երկասիրութիւններն են.

Խաչին Ներբողը:

Սահմանաց Գիրք կամ Սահմանք իմաստութեան:

Կարգ մ'ալ յունագիր գրութիւններ, թերևս թարգմանուած Հայերէնի:

ԳԻՒՏ. — Իբրեւ թարգմանիչ գլխաւոր գեր ունե-

ցած է, անշուշտ, որովհետեւ իր գիտութեան և իմաստութեան ներքողը մեծ է:

Իղլը Լինքնագիր՝ թուղթ մ'ունի՝ առ «Անյաղթն Դաւիթ, անկէ խնդրելու համար Խաչի Ներքողը: Կարելի է ունենայ ուրիշ երկասիրութիւններ, որոնք ծանօթ չեն, թերեւ կորսուած կամ այլափոխուած այլ անունով:

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ.— Իր գործերուն զըլխաւորներն են՝ իր ճառերը, թատերական երկեր ալ ունեցած ըլլալը կը խօսուի. բայց ոչ փաստացի ըստուգութիւնով:

ՅՂԻՇԷ.— Ծանօթ է իր ոսկեմատեանը, նկարադրող Վարդանանց Փառքը անանց:

Այս գողտր և ներգաշնակ մատենիկը թարգմանուած է Անգլիէրէնի՝ 1830ին, Իտալէրէնի՝ 1840ին, Ֆրանսէրէնի՝ 1841ին, իսկ Ռուսէրէնի՝ Գաղարաձեան Գր. վարդապետի ձեռամբ:

ՅՂԻՇԷ ի ալ երկասիրութիւններն են.

Մեկնութիւն Յեսուայ և Դատաւորաց:

Արարածոց Մեկնութիւն:

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ.— Ազգային բանասիրութեան և եւրոպական գիտութեանց առջև մեր հոյաւ կապ պատմագիրքն է Խորենացիի Հայոց Պատմութիւնը:

Պատմահօր այս գլուխ գործոց երկասիրութիւնը երեք մասի բաժնուած է հետեւեալ կերպով:

Ա. Ծննդաբանութիւն Հայոց Մեծաց:

Բ. Բան Միջակ Պատմութիւն Հայոց:

Գ. Աւարտաբանութիւն մերոց Հայրենեաց:

Մովսէս Խորենացին այս սքանչելի երկէն զատ ունի նաև հետեւեալները:

Աշխարհագրութիւն.

Պատմից Դիրք:

Պատմ. Ս. Աստուածածնի և պատկերի նորա:

Ներքող՝ ի Սուրբն Հռիփսիմէ:

Ճառ վարդապետի:

և կարգ մը անհարազատ կամ երկբայելի գրուածքներ:

Մովսէս Սրբոյն Մեսրոպայ քեռորդին էր, Տարնոյ Խորնի կամ Խորոնք գիւղը ծնած է, Մովսէս մանուկ էր տակաւին, երբ Հայաստանի մէջ՝ Վաղարշապուհի, Սահակայ և Մեսրոպի ջանքերով ուսումնական նոր կերպարանափոխութեան լոյսը կը ծագէր:

Հանճարեղն Մովսէս իր դաստիարակներուն հրամանով ճամբորդութիւններ կատարեց՝ ի Սիւնէ:

Եղեւսի, յԱթէնս. յԱնտիոք ՚ի Պաղեստին և յԱղեքսանդրիա: Քննեց այդ տեղերու մատենադարանները, այնպէս որ ինքը եղաւ խօսուն մատենադարան մը, ինչպէս կը տեսնուի իր պատմաբանական հանճարին ճոխութենէն:

Ափսոս սակայն, երբ Մովսէս այնքան մեծագոյն հմտութիւններով վերադարձաւ Հայաստան, չ'կրցաւ մխիթարել իր հոգեւոր հայրերը, ատոնք վախճանած էին: Վախճան դտած էր նաև Հայաստանի թագաւորութիւնը, խառնակ ու դժնգակ ատեն մըն էր: Ազգը ոչ ժամանակ և ոչ ալ ախորժակ ունեցաւ օգտուելու իր հանճար զաւակին հմտութենէն: Մովսէս շատ թշուառ կեանք մը անցուց, ծերութեան մէջ աւուր հացի կարօտ մնալով, կոնակը պարկ մը դարկած դռնէ դուռ կ'երթար: Մտաւորականի ծերութեան վիճակ արդարեւ.....

Դիւտ Կաթողիկոսի գիւտը եղաւ Մովսէս, Հայրապետը ճանչցաւ իր աշակերտակիցը, ճանչցուց զանկա Հայաստանին, և եպիսկոպոս ըրաւ զայն:

ՄԱՍԲՐԷ.— Խորենացիին կրտսեր եղբայրն է Մամբրէն: Իր արժանիքին համար՝ իրաւամբը վերածանող կոչուած է:

Խորենացիէն և Դաւիթ Անյաղթէն վերջ՝ երկրորդ կուղայ Մամբրէն, փիլիսոփաներուն մէջ:

Մեծ պատիւներու արժանացած է և մեծապէս զնահատուած, Աթէնք, Բիւզանդիոն և Ալեքսանդրիա, ցոլացնելով իր պերճափայլ հանճարը:

Ափսոս որ իր երկերէն հազիւ երկու ճառ հասած է մեզ: Մին՝ Ղազարոս ի Յարութեան և միւսը՝ Քրիստոսի Երուսաղէմ մուտքին:

ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՅԻ.— Ղազար ունի ժամանազրական պատմութիւն մը, որ կը նկարագրէ Սահակ Մեսրոպի և Վռամչապուհ թագաւորին մտաւորական մշակայթի համար թափած ջանքերը և իրրե ժամանակակից Վահան Մամիկոնեանի ձեռք Հայաստանի ազատութեան լուրը աւետելու համար Յովհան Մանգուկունի Հայրապետին ըրած գեղեցիկ ու պերճախօս ատենաբանութիւնն ալ նկարագրելով, Փարպեցին կը փակէ իր գիրքը:

Նմանապէս մենք ալ կը ստիպուինք փակել Ոսկեղարեան աննման և անմահ հեղինակներու մանրանրկարները ցուցադրող այս անձուկ էջը:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խճ՝ արդիւնք ունեցաւ Տառետու փուջը

Խճ՝ արդիւնք ունեցաւ Աստուածաշունչը

Քաղաքակրթական աշխարհի մէջ, Հայուն համար ամենամեծ յաղթանակը եղաւ՝ տիրացումը իր սեփական տառերուն: Այգը միանգամ ընդ միշտ թոթափեց ատրկութեան չղթան, լքեց օտար տառերն ու բառերը, որոնք եթէ չարունակ տիրէին, հայ ազգը դատապարտուած էր իր ուրոյն ազգութիւնը կորսնցնել և օրին մէկը իր հարեաններուն հետ ձուլուիլ վերջապէս:

Այգը այն ատեն Այգ եղաւ, երբ սկսաւ նոյն գիրը գրել, նոյն գաղափարը սնուցանել և միեւնոյն նպատակով ապրիլ. չնորհիւ իր սեփական գրոյն ու գրեանին:

Նշանագրերուն գիւտն ալ անբաւական էր ինքնին իրագործելու համար մեր բազմերախտ Հայրապետներուն բարձրագոյն իտէալը, անոնք ձգտարիտ հայրենասիրութիւնով և խորաթափանց հեռատեսութեամբ կը տեսնէին, Հայութեան հանդէպ հոսող երկու հակընթաց և վիթխարի յորձանքները, քանդիչ և քայքայիչ փորձանքները, մին Սասանեան կրօնամուրթեան և միւսը Յունական նենգամտութեան: Թուժմը և անխորտակելի պարիսպ մը կանգնել պէտք էր այդ յորձանքներու և փորձանքներու առջև:

Սոսկ գիր ունենալ կամ անօգուտ գրքեր ունենալըն ալ օգուտ մը չ'պիտի ունենար, Ազգին մէջ կերտելու համար կրօնի և դպրութեան կուռ ողին, և ա-

տոր համար առաջին գործը եղաւ երանաշնորհ Սահակին ու Մեսրոպին, թարգմանութիւնը Սուրբ գրոց և ինչ հրաշալի գործ, հրաշալի անուն մը գտան. Սուրբ գիրքը ճշմարտապէս ներկայացնող, Աստուածաշունչ մակդիրն է այդ վսեմ բառը, անշուշտ՝ Աստուծոյ շունչով բոցավառող սուրբ սրտերու շունչն էր առաջին անգամ, այդ հրաշալի անունը արտաբերողը:

Այո՛, շատ ճշմարիտ էր վեհոգի Հայրապետներուն խորհածը, ճշմարիտ էր ատենց յղացումը ինչպէս որ ճշմարիտ եղած՝ ատենց ծնունդը:

Աստուծոյ շունչով, Աստուածաշունչով՝ այլակերպեցան, վսեմացաւ աղգային կրօնական ոգին, հոգի առաւ Հայկական Կրօնն և Հայ եկեղեցին, իսկ եկեղեցին՝ եղաւ Ազգին ապաստանարանը, Ազգին գանձարանը, Ազգին պահապանը, անոր լեզուին, տառին ու բարբառին պահարանը՝ անոր հաւատքին սիրոյն, յոյսին, կեանքին ու կենցաղին:

Ազգային ինքնութեան ոչ միայն ամբողջ մը, այլ ջան մը եղաւ եկեղեցին՝ Բարոյական լուսաւորութեան: Արծարծեց թագնուած խանդերու հուրը հայ սրտերուն մէջ և վերջապէս ասիական խաւարամած մթնոլորտին մէջ Նոր Միսր ներկայացնող ոգին եղաւ:

Հայը իր սեփական տառերով ու բարբառով յաջողեցաւ կարգաւուն՝ օտար մատենագրութիւններէն շատերը, որոնք այն ատեն հեղհեղէ թարգմանութիւն սկսան, գաղափար կազմեց գրագիրութեան վրայ, եզր մը ունեցաւ բաղդատութեան և հետզհետէ կերպարանք ստացան իր խորհրդածութիւնն ու գաղափարը, ինչպէս նաև իր երեւակայութիւնը:

Ինչպէս տեղ մը ըսինք՝ տեղափոխուեցաւ եղաւ Սահակ-Մեսրոպ լծակից լուսաւորիչներուն, բայց անհրաժեշտ էր ջանքով խորտակեցին բոլոր խոչընդոտներն ու արգելքները, և իրենց ջանից Գլուխ գործոցը հանգի-

սացող Աստուածաշունչը այնքան գողտրիկ լեզուաւ թարգմանեցին՝ որ քաղուհի քաղմանութեանց յորջորջուելու պատուոյն արժանացուցին:

Միաբանութեան և միակամութեան գործնական զասը տուին անոնք իրենց հայրենակիցներուն: Սէր ու յոյս սփռեցին անոնք իրենց կազմած ուսուցիչ-քարոզիչ հրեշտակներով: Սահակ-Մեսրոպեան լեզէնը, բաղկացած էր 100 հոգիէ, անոնք սորվեցուցին, քարոզեցին, վերձանեցին, թարգմանեցին և առաջնորդեցին. զաստիարակեցին ազգը, լուսաւորեցին նոր սերունդը, վառեցին ատենց սրտերուն մէջ Հայ Կրօնի, Հայ Ազգութեան և Հայ Հայրենիքի երիակ զգացումները:

Այդ ոգին էր՝ Վարդանները, Վահանները և բոլոր քաջորդի հայ զիւցազները բոցավառողը, զանոնք քաջայանողովն նրբութեամբ նետողը Աւարայրի դաշտին մէջ 66 000 հոգիով:

Սահակ-Մեսրոպեան ազգասիրական անդիմադրելի ոգին էր՝ շարժումի բերողը բոլոր հայ սրտերը:

Ազատութեան նշանակութիւնը Սահակ-Մեսրոպի գրիչները փորագրեցին հայ սրտերու մէջ, Վահան Մամիկոնեանի զրօշալիւ այդ շունչով ծածանեցաւ, ու զատէ՝ սաւառնեցաւ յաղթապանծ:

Մամիկոնեան սաւառնեցաւ դրօշն յայիւր զօգ՝ ծալ՝ իծալ՝ Ի նակասաց ի քեմամեաց նա ոչ գիտաց յուրաւս կալ:

Հատորներ լեցնել կարելի է, իմաստասիրելու և թուելու համար՝ հայ տառերու փունջին և Աստուածաշունչին Սզգիս զոյատեութեան համար պարզեւած բարիքները: Սակայն այս շատ անձուկ տողերով հազիւ կրցանք պարզ ակնարկ մը նետել, Հայ Մշակոյթին անզուգական Զոյգերու բերած զոհանուէր գործունէութեանց, և ատենց չէնցուցած բուրաստանէն «Փնջակ» մը միայն կազմել:

20Ն ԱՌ

Ս. ՍԱՀԱԿ ԵՒ Ս. ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐԸ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՍ

Անմար արեգներ, յաւէտ, ճաճանչեղ հանճարք լուսարորբ,
Բարեոյն նշոյլներ, ճշմարտին ցոլքեր, ո՛վ Սահակ-Մեսրոպ,
Գոռան գրերուդ թնդանօթք ոսկի, ոմբեն օն և օն
Դըղրդին հիմանց Հնգետասան դարս, կ'ողջունեն ձեր տօն:
Երախտապարհչտ աղցիդ զաւակներ, ցըրուած տարազիր
Ջեղուն հաւատքով տօնեն ցընծութեամբ փառք ձեր լուսագիր:
Էակնե՛ր անմահ. մեծ պարգեատո՛ւք ո՛վ Սահակ-Մեսրոպ
Ըստածէջք՝ Հայկեան տափից հիասքանչ, կեանքէ մը սալչոպ:
Թախծաթոյր խաւարն դուք փարատեցիք, լուսերով անմար,
Ժրաբար օժտած՝ Հայկեան դպրութիւնն փառքով ինքնավար:
Իսկապէս պճնած՝ լոյսով՝ շողշողուն Դպրոցն ու տաճար
Լիալոյս ցոլքով ձօնելով ատոնց, ձեր միտք ձեր հանճար:
Խանդ խնկաբուրիկ, ոգի ազդահուր, գաղափար ազատ,
Ծաթեցիք հայկեան սերունդի սրտին շունչով հարազատ:
Կրօնք՝ մեծալոյս, լեզու՝ մեծաքանչ, տառեր՝ ներդաշնակ
Հրանիւթ ուխտիդ մեզ աւանդեցիք, երբակի կտակ:
Ձախող օրերուն այս ուխտը եղաւ՝ մեր մեղքը մեր առաջ,
Ղօղանջ՝ մեր բարբառ, տաղասկ՝ մէն մի տառ, գաղափարը խաչ:
Ճանապարհին մէջ մեծ Տառապանքին՝ եղան անճանաչ
Մայրենի կրօնք. Մայրենի բարբառ, մայրենի առաջ:

Յոյսեր ու լոյսեր իսպառ մարեցան լըքեց մեզ Աստուած՝
Նորէն վառ մընաց Սէրը Ազգային, մահէն չ'ազգըւած:
Շանթը շառաջեց, լեռը բառաչեց, ծովն ըմբոստացաւ
Ողողումներէն արեան Հեղեղին. ազգէդ վեհացաւ:
Ջարչարանք ու ջարդ, մահ դժոխային, և անլուռ տանջանք
Պայծառացուցին Հայկեան կորովը և Հայկեան տենջանք:
Ջերմագին սրտով՝ դէպի 'ի լոյս քալեց Հայը կոտորակ,
Ռահիւ նահատակ, Ուխտիդ՝ հպատակ, կողմ 'ի պատարագ:
Սահա՛կ և Մեսրո՛պ, հաճեցէ՛ք ծորել շնորհ անապակ,
Վեհալոյս չնչեր, սնունդ հրանիւթ գրչաց հայ համակ:
Տիրեցէ՛ք հոգւոց նորածին դրչաց, վառեցէ՛ք հօն հուր,
Րեննական սիրով, խնկով խանդաբոյր՝ օժտեցէ՛ք զհանուր:
Ց'աւէտ Դպրութեան թող առողջանան լուսով ձեր կամքին,
Իւծեալ գաղափարք, ոճիր հիւանդոտ թո՛ղ սալաքինին:
Փայլի ծածանի Դպրութեան դըրօշ, յաւէտ յաղթական,
Քնարք աղամանդ հընչեն փափկաճայն երգեր հայկական:
Օժիտներ վըսեմ պէտք է հանդերձենք վաղուան ընդ առաջ,
Տիղիքապէս՝ քաջ, ուխտով աննահանջ ընթանա՛մք յառա՛ջ:

ԳԻՄՆԵԴԱ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Կարելի չէ չմղուել զէպի խորհրդածութիւնի տես
սա իրողութեան որ տեղով ու ժամանակով Հայոց
մերձաւոր բազմաթիւ ժողովուրդներ, զոր օր. Պար-
թեաներ, Մարեր, Աղուաններ, ևյլն, կորան անհետա-
ցան պատմութեան սեմէն, մինչ Հայը դեռ կը շարու-
նակէ ապրիլ. Այս երեւոյթը աւելի ակնբախ կը դառ-
նայ երբ նկատի առնենք այն զարգացած և քաղաքա-
կիրթ ազգերն ու պետութիւնները, որոնք թէև Հա-
յերէն աւելի կանուխ երեցան պատմութեան թառե-
րաբեմին վրայ, սակայն վաղուց արդէն փակուած է
անոնց շահատակութեանց շրջանը: Մոխրակոյտեր
միայն մնացած են Ասորեստանցւոյն, Բաբելոնացւոյն,
Հիթիթներու, Ուրարտացւոյն, Խուրիններու, Փիւնի-
կեցւոյն, ևայլն, հոյակապ մայրաքաղաքներէն, մինչ
Հայ կեանքի պատրոյգին բոցը թէև բազմիցս սոսկա-
ծեալ, և սակայն դեռ կը պլպլայ անչէջ, նոր արշալոյ-
սի մը շողերով:

Արդ, ի՞նչ էին այն միջոցները որոնց չնորհիւ Հա-
յը կրցաւ իր գոյութեան նաւը փրկել Դարերու ալե-
կոծութեանց և փոթորիկներուն ճապոռներէն. ի՞նչ
պէս չսպառեցաւ Հայը այնքան կոտորածներէ յետոյ.
Ինչո՞ւ արմատախիլ չեղաւ իսպառ՝ այն հողէն ուր իր
գոյութիւնը մշտական նահատակութիւն մըն էր զըրե-
թէ. ինչո՞ւ չյուսահատեցաւ իր հայրենի տունը վերա-
կերտելէ կամուրջի մը վրայ երբ կը տեսնէր որ ամե-
հի հեղեղը՝ վայրագ ու կործանիչ խուժաններու, քա-
նի քանի անգամներ աւլած տարած է բոյն ու բընա-
կիչ: Ասոնք և ասոնց նման շատ հարցումներ պատաս-
խան կ'ուզեն, և մենք, որքան կը ներէ մեր կարո-

ղութիւնը, պէտք է որ ջանանք գտնելու անոնց պա-
տասխանները, փարատելու համար այն մթութիւնը որ
պարուրած է մեր անցեալ պատմութեան զսպանակե-
րը, և տեսնելու այն զօրութիւնները՝ որոնց չնորհիւ
Հայը կրցած է ապրիլ դարուց ի դար:

Կեանքը անվերջ պայքար մըն է, և այդ պայքա-
րին մէջ կը յաղթեն անոնք որ իրենց թշնամիներէն
աւելի զօրաւոր են: Այս է բնութեան օրէնքը կեանքի
բոլոր սատիճաններուն վրայ, և հետեւաքն, մարդ ա-
րարածն ալ բացառութիւն չի կրնար կազմել այս օ-
րէնքէն: Ուստի փնտռենք այն ոյժերը որոնց միջոցաւ
Հայը մղեց իր գոյութեան պայքարը և զինաջնջուե-
ցաւ: Այդ ոյժերը մենք պիտի բաժնենք չորս դասերու
նիւթական, մտային, բարոյական և հոգեկան:

Նիւթական ոյժեր են ազգի մը համար գլխաւորա-
բար իր թիւը և հարստութիւնը, Հայը հակառակ իր
բազմածնունդ ցեղ մ'ըլլալուն ոչ մէկ ժամանակ չէ ու-
նեցած պատկառելի թիւ մը, որ յատուկ է մեծ ազգերու,
ուստի միշտ մնացած է փոքր ազգ: Իսկ տնտեսական
տեսակէտով ընհանրապէս միջակ կացութիւն մ'ունե-
ցած է չնորհիւ ցեղին առեւտրական հանճարին, եւ
երկրին աշխարհագրական դիրքին: Իր նիւթական ոյ-
ժին փոքրութեան համար է որ Հայը չկրցաւ ապրե-
ցընել Տիգրանեան կայսրութիւնը. իր պետութիւնները
միշտ մնացին սահմանափակ, և յաջորդաբար ինկաւ
մեծ աշխարհակալներու ճիրաններուն մէջ: Եթէ Հայը
իր նիւթական ոյժերէն սպասէր իր յաղթանակը՝ իր
խորտակումը թերեւ հասնէր այնպիսի սատիճանի մը
որ ալ չկարենար վերականգնիլ. բայց իմաստութիւնն
ունեցաւ յաճախ՝ տաս հազարով չկուելու քսան հա-
զարի զէմ, և համբուրելու այն ձեռքը զոր չէր կըր-
նար կտրել. ինչպէս կը յանձնարարէ ժողովրդական
առածը:

Մտային զօրութեամբ Հայը կրնանք ըսել թէ կը գերազանցէր իր չափ մը զրացիներն ու տէրերը, և հետեաբար մշակութային մարզերու մէջ ընդհանրապէս անոնցմէ վեր բարձրացած և յառաջ անցած էր. տեսնենք զայն: Հոյը սեփական գիր ու գրականութիւն, Դպրոց և ազգային մշակոյթ ստեղծեց սահմանակից վրացիէն, Աղաւնէն ու Փարտէն առաջ, բարձր տաղանդով օժտուած Հայեր պարսկական, բիւզանդական, եգիպտական, թրքական և ռուսական արքունիքներու մէջ մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցին իբրեւ հլեմտադէտ, բժիշկ, ճարտարագետ, զիւանադէտ զօրավար, կայսր, և յլն: Սեփական պետութեանէ զերկուած Հայը իր մտաւոր տաղանդներն ի սպաս դրաւ օտարին, երբեմն անուղղակի օգուտներ ընծայելով իր ազգին, և երբեմն ծանր վնասներ պատճառելով անոր: Մտային ոյժն ալ ուրեմն ազգային տեսակէտով կուռ զօրութիւն մը չկազմեց Հայուն համար իր գոյութեան պայքարին մէջ՝ սեփական պետութեան անկումէն յետոյ: Անհատական տեսակէտով սակայն անժխտելի է անոր մեծ դերը: Ուշիմ և հնարամիտ Հայը միշտ յաջողեցաւ իր սեփական տունը չինել շտկել, բայց ափսո՛ս, իր ազգային տունը վերաշինելու աւագ պարտականութեան մէջ Հայ միտքը չկրցաւ բերել իր լման բաժինը:

Բարոյական ոյժը տիրական յատկանիշներէն մին է Հայ ցեղի նկարագրին, մեր ցեղին ծագման չըրջանին ամէնէն մերձաւոր աւանդութեանց մէջ պանծացուած զօրութիւնը այս է, Հայկ մարմնացումն է ազատասիրութեան, Արա՝ ժողովարութեան, Տիգրան հաւատարմութեան և անձնասիրութեան, Հայ կնոջ բարոյական նկարագիրն է որ կը տեսնենք իր զըխաւոր գիցուհիներուն վրայ, Անահիտ մայր է ըզգաստութեան, և Աստղիկ՝ պարկեշտութեան տիպար: Բարո-

յական այս զօրութեամբ գօտեպինդ փափկասուն տիւկիններ տոկացին ծանր վշտերու և րմպեցին տառապանքի դառն բաժակը դարեր շարունակ, առանց լքումի և յուսահատութեան: Հալածանքի և բտրկութեան դարերը բարոյապէս թոյլ եղողներն անորակելի ստորնութեանց մղեցին, մինչ անոնք որ տոկուն էին՝ ևս աւելի ջրգեղունեցան, և մենք ունեցանք անճառելի վեհութեամբ բարոյական ոյժի տիպարներ: Հայուն բարոյական բարձր յատկութիւնները իր մըշտանորոգ կենսունակութեան աւելի եղան:

Հոգեկան ոյժ ըսելով պիտի հասկնանք այն զօրութիւնը որ կը բխի կրօնքէն: Քրիստոնեայ Հայը մին է ճշմարիտ կրօնքին ամէնէն ազնուական շինուորներէն: Քրիստոնեայ Հայութիւնը իր էութեան բոլոր լաւագոյն տարրերով կերտեց իր եկեղեցին, քրիստոնէական առաջին Ազգային եկեղեցին, որ եղաւ իր առնձային զանձադանը: Հոն մթերած է հայը ինչ որ ունի, անոր ի սպաս դրած է իր բեղուն տաղանդին բոլոր ստեղծագործութիւնները: Հայուն կերտած ամէնէն սքանչելի շէնքերը իր տաճարներն են, ամէնէն զմայլելի գրքերը՝ իր աւետարանները, ամէնէն քաղցր երգերը՝ իր շարականները, ամէնէն նուրբ ձևագործերը՝ իր եկեղեցական զգեստներն ու սպասները: Իր անզուգական մարգարիտն է այն, որուն համար չէ տեղեւած զոհել ամէն ինչ: Իր մարմնաւոր Հայրենիքը կոխտեցաւ շարունակ, բայց իր հոգեւոր Հայրենիքին, եկեղեցւոյն ազատութեան և սրբութեան թոյլ չտուաւ որ դաշին փեղծ ու ամբարիշտ ձեռքեր: Այսպիսի աստուածասէր ժողովուրդ մը բնականաբար կենդանի հաղորդակցութեան մէջ պիտի գտնուէր հոգեկան զօրութեանց անըսպառ աղբիւրին՝ Աստուծոյ հետ: Անոր համար է որ Հայ հոգին չ'ընկճուեցաւ, չմահացաւ իր մարմին յոշոտումէն վերջն ալ, ընդհակառակը մահամերձ այդ

մարմինն մէջ տաղաւարող հողին, նոր կեանքի մը կրթակին ջերմութիւնը պտտցնելով անոր մէջ, վերստին կենդանացուց զայն շնորհալի թարմութեամբ:

Անցեալի մէջ մեր դոյութեան պահպանման օժանդակող ոյժերը տեսանք ահաւասիկ: Այսօր դոյութիւն ունին անոնք և կը պահեն իրենց հին արժէքները:

Աճթիլիաս

Ն. Վրդ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

ՍՈՒԱԿԸ

Լեռնային Կիլիկիոյ մէկ գեղատեսիլ գիրքին վրայ, մեր փառքի օրերէն ժառանգ մնացած հայկական գիւղ մը կար: Հակառակ չրջակայ արիւնարբու թուրք բռնակշտութեանց դարաւոր դուրումին և հալածանքին, այս սիրունիկ գիւղը մնացած էր անեղծ, պահելով իր պապնական աւանդութիւններն ու սրբութիւնները...

Գիւղին ճիշդ ծայրը, և սեպ ժայռի մը մօտ, ուր անարգել և քով քովի կը բուսնէին ու կը բուրէին սմբուլն ու նարգիսը, մանուշակն ու յամիկը, եւ վարդն ու շուշանը, ճիշդ հոն կը գտնուէր գեղացիին պարծանքը եղող ամրակուռ և հսկայ եկեղեցին:

Լեզուով չէ կարելի բացատրել, և ոչ ալ գրչով նշկարագրել, այս եկեղեցիին կատարած սրբապոյն դերը, հայ շինականին ընտանեկան յարկին, ազգային նուրբ զգացումին, և անոր ներկայ ու ապագայ հոգեոր կեանքին...

Անկէ չարունակ՝ տէր հօր քաջալերիչ պատգամները, դպրոց դասին հոգեզմայլ շարականները և հաւատացեալներուն աղօթքները, անուշահոտ խունկին հետ գուլայ գուլայ կը բարձրանար դէպի վեր, առ կրկինք, ուր բաղմամ էր բաղմաչարչար Հայուն Աստուծոյ շուքը...

Լեռնային Կիլիկիոյ՝ մէկ գեղատեսիլ գիրքին վը-

րայ, և մեր փառքի օրերէն ժառանգ մնացած այս հայկական գիւղը՝ իսկական պարտէզ մըն էր Եդեսայ, իսկ բնակարանը հօր Աստուծոյ:

Գարուն է... Կիրակի առտու մը, գիւղին բարեպաշտ ժողովուրդը, ըստ իր սովորութեան՝ մեծ ու պզտիկ խումբ խումբ կ'առաջնորդուի եկեղեցին, անցեալ շաբթուան մէջ իր վայելած օրհնութեանց համար Աստուծոյ փառք և փառաբանութիւն մատուցանելու, իսկ գաւիթին համար ալ ոյժ և զօրութիւն խընգըրելու:

Եկեղեցիին խոշոր դռնէն խաչակնքելով ներս մըտնող ամէն մէկ հաւատացեալ հիացումով կը զիտէր եւ հաճոյքով կ'ունկնդրէր, զանգակատան կուռքին թառած, տեսքով հրապուրիչ և գեղգեղանքով զգլխիչ սոխակի մը: Գիւղացին չատ էր տեսեր թռչուններ, սակայն այս սոխակը սովորականէն տարբեր էր, անուշութեան մարմնացումն էր...

Օրերու ընթացքին, սիրունիկ սոխակը գիւղացիին ընտելանալով, արծակ համարձակ մուտք կը գտնէր ամէն տեղ շարունակ երգելով, գեղգեղելով... Կ'երգէր եկեղեցիին մէջ, մանուկներուն օրօրոցին մօտ, դաշտը հերկող հայ հողագործին արօրին վրայ, անմահ սիրով իրարու կապուած քիրահարներուն հետ... Կ'երգէր շարունակ, ամէն տեղ, ամէնուն համար:

Լեռնային Կիլիկիոյ մէկ գեղատեսիլ գիրքին վրայ, և մեր հին փառքի օրերէն ժառանգ մնացած հայկական գիւղին մէջ կ'ապրէր ու կ'երգէր սոխակ մը, Հայուն համար և Հայուն հետ...

1909ի ապրիլ ամիսն է... Զատիկի տօնական օրե-

ւորութիւնները յանախ բոլլ տուած չեն իրեն զբաղակաճութեամբ զբաղելու, այսուամենայնիւ Պրն. Քիպարեան արտադրած է գրական արժեք ներկայացնող բանաստեղծութիւններ՝ որոնցմէ մաս մը 1915 ին մասնաւոր հասորով մը լոյս բնայած է Հայերէն եւ Ֆրանսերէն լեզուով սիրուն ու գողտրիկ բանաստեղծութեանց փունջ մը *Les murmures du Cœur* խորագրով:

Յիշատակութեան արժանի է մանաւանդ պ. Հայկ. Քիպարեան, 1924ին հրատարակած մեծանուն վիպասան Բաճիկի «Սամուէլ» ին Ֆրանսերէն բարգմանութիւնը, երկու հասոր, ուր ակնբախ կերպով կը տեսնուի այդ հոյակապ հեղինակութեան բարգմանչին Ֆրանսագէտի մեծ կարողութիւնը:

Տակաւին Դպրոցական պատանի մըն էի, երբ Հալեայի մէջ օր մը ձեռք անցուցի այդ հայրենաւունջ զբիւն Ֆրանսերէնը եւ մեծ հաճոյքով ու յափեսակութեամբ կարդացի զայն: Բաճիկի գործերուն առաջին Ֆրանսերէն բարգմանութիւնն էր անիկա, զոր այնքան տրամադրեցին եւ մեծ համբերատարութեամբ զլուխ հանած էր Պրն. Քիպարեան ձեռննորութեամբ Ֆրանսացի ազնիւ գրագիտունիի մը, *Altiar, Mlle. Ducros*, ճիշդ ժամանակին հրապարակ կուգար այդ գիրքը, Բաճիկն ծանօթացնելով եւրոպական բաղաճակրութեան յառաջապահ Ֆրանսայի, մասնաւորապէս, եւ բնդհանուր առմամբ հայ ժողովուրդն, անոր առաքինութիւնները, պատկառելի վեհութիւնը մեր անցեալ փառքին, վսեմ խոյանքը գաղափարապաշտ ազգի մը:

Փափաքելի է որ Պրն. Քիպարեան իր այդ կարգի բարգմանութեամբ անմահն Բաճիկի միւս գործերն ալ ծանօթացնէր օտարներուն:

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ԶԲՆԱՂ ԱԼՍԷՖԻՍ

Վարավառի սքանչելի տօնէն յետոյ բուռն կարօտ մը կը խանձէր հոգիս, եւ ամէն անգամոր կը յիշէի Ալսէֆիս անունը կարծես հոգիս կ'անէանար եւ մտքերս կը գորշիւնային դէպի եթերը, ուր ամպերու կոյտեր կազմելով կը փայլակէին, կ'որոտային, կ'անձրեւէին եւ պա ցիրուցան ըլլալով խաբուսիկ կապոյտը կը պարզէին: Սրտի ու հոգիի ամբողջ թափով կը սիրէի Ալսէֆը. կը սիրէի տառապելու համար եւ կը թառապէի սիրելու համար: Դեռ մինչեւ այսօր չեմ կրնար ըմբռնել, թէ ի՞նչպէս ինկայ հոգեկան այդ պայքարին մէջ, այդ անաւոր յորձանքին մէջ, ուր բանականութիւնը տեղի տալով՝ սիրտը միայն կ'իշխէ միանշեման: Չեմ կրնար նախ ըմբռնել, թէ ի՞նչպէս սիրտըս այսչափ ժամանակ հեաց ու մաշեցաւ, մաշեցաւ ու գրեթէ հատաւ:

Կը պաշտէի Ալսէֆը. իրմէ կը բղխէր յոյսերու ծիրանեփայլ վտակը. իր ձեռքին մէջ էր յուսահատութեան կնիքը: Պայծառ դէմքս իր աղու մէկ նայուածքէն կը խաւարէր, եւ հողիւ մեր ծաղիկ կեանքին առաջին վարդերը փթթիլ սկսած՝ անչափելի ներոյժ մը կ'եռեփէր եւ՝ իր մէջ, եւ՝ իմ մէջ:

Անբացատրելի հրճուանքով կը համակուիմ, վերյիշելով այն բացառիկ օրը, երբ Ալսէֆ, առանձին, մեր տան ծաղկաստանը եղբրող ցանկապատին քովէն վար կ'իջնէր՝ զմայլելի այգեստանները երթալու համար: Շատ անգամ հանդիպակաց կողմէն երթալը դիտած էի. բայց այս անգամ որոշապէս լսեցի, որ փայփայող ձեռքի մը հպումէն ցանկապատի տերեւիկները կը սօսային մեղմիկ:

Ոստում մը ըրի՝ աւելի մօտ դալու համար, կեցայ մազնիսացած. կեցաւ ինքն ալ՝ հազիւ ակնթարթ մը. կարծես աչքին լոյսը կաթեց իմ աչքերուն մէջ. և վըճիտ սիրտս բողբոջելով՝ նուրբ ծաղկաթերթի մը պէս սկսաւ թրթռալ:

Այն օրէն սկսած, նեղ ու քարքարոտ ճամբան սեւեռակէտ մը եղած էր ինձ համար. իսկ մեր ծաղկաստանն ալ կը թուէր ըլլալ դրախտը, ուրտեղ երբեմն պիտի կրնայի սպասել Ալսէֆիս անցքին, և օր մ'ալ յանդգնութիւնը պիտի ունենայի, ընդերկար զսպուած յորձանքի մը նման, փականքէն դուրս վազելու և երթալու ականջին փսփսալու այն սքանչելի ու երազային բառը, որու այրուցքը կ'զգայի շրթներուս վրայ...

Ամէն առաւօտ առաջին զբաղումս էր փշալի ցանկապատը կոկել, դեղնած կամ թափած տերեւիկները ժողվել, փոցխով հողը սանտրել ու թարմացնել, ածուհներու հազարգունակ ծաղիկները յարգարել, փտած ու թափած կոթունները մի առ մի ժողվել: Անցորդ ու դըրացի զարմանքով կը դիտէին անխոնջ աշխատանքս. և ամէնքն ալ պահիկ մը կանգ կ'առնէին ցանկապատին քով՝ ըմբոյխներու համար համաչափ դեղեցկութիւնն ու մշտադալար թարմութիւնը, ուր դրած էի ամբողջ սիրտս, միտքս ու եռանդս:

Ահա այս պարագան մեծ քաջալերութիւն մը եղած էր ինձ համար՝ անմեղ հնարքներ ի պործ զընեորպէսզի մեր պարտէզը հրապուրիչ դառնար նոյնպէս և մանաւանդ Ալսէֆիս համար: Այն օրը իմ սիրտս իրեն տուած էի. բայց չգիտէի, թէ սիրտն ալ ինձ կը պատկանէր: Սակայն, յուսախաբութեան սև ալիքը մինչև այդ օր սրտիս վրայէն անցած չըլլալով, դեռ ես անձնատուր էի վճիտ սրտիս բաղձանքներուն:

Միտքս արդէն թռիչք առնել սկսած էր և աստի-

ճանարար կ'ըմբռնէի առօրեայ զննութիւններու իմաստը, պատճառն ու արդիւնքը: Քանի՞ օրերը կ'անցնէին, այնքան աւելի կը տիրապետէին վրաս խորհրդաւոր գէպքերն ու անցքերը: Այսպէս, թուշուններու դայլայլը նշանակութիւն մը կ'առնէր, հետու և կեղեցիկն զանգակաձայնը բարեպաշտի սարսուռ մը կը սահեցնէր երակներու մէջ. իսկ երկնամուտի ժամերը կը թուէին ըլլալ՝ անվերժանելի ու ծանր պատմութիւններու հիւսք մը...:

Մտադաշ սիրտս գերի բռնուած էր. և ես երկար ժամեր սպասե՛լով, սպասե՛լով... կարծես աչքերս ցանկապատէն դուրս կ'իյնային. և Ալսէֆս չէ՛ր դար, ա՛լ չէր երեւար չքնաղ թռչնիկս Ալսէֆ...:

Բայց ինչո՞ւ մոռնար դիս, մինչև ասմէն օր պինքն յիշելով ինքզինքս կը մոռնայի: Հնարաւոր էր այդպիսի մոռացում Ալսէֆիս կողմէն:

Յուլիսն անցած, Օգոստոսն ալ անցած, Սեպտեմբերը օրհասի դատապարտուած, պիտի դար Հոկտեմբեր, պիտի չուշանար Նոյեմբերն ալ, ձմրան մահը պիտի փռուէր աշխարհիս վրայ. թռչուններու ճոռուղը պիտի դադրէր, մեր ցանկապատը ցօղնմերկ պիտի ցցուէր, բոլոր ծաղիկները վախիկ-վախիկ պիտի մեռնէին, բուքն ու բորանը պիտի դային մահերգել փառաշուք Պալատիս՝ այգիներուն և ամբողջ Աշխարհադաշտի ճամբաններուն վրայ: Ու՞ր չուած պիտի ըլլար անթե թռչնիկը՝ Ալսէֆ. քանի լեռ և քանի՞ դաշտ դայն իմ աչքերէս պիտի ծածկէին, Աստուած...:

Եւ այն օրէն յետոյ Ալսէֆս չեկա՛ւ, Ալսէֆս չ'եղեցա՛ւ...:

Հայկ-Արամ Գիպարեան

ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ՄՈՂԷՋԸ

Փոքրիկ մոլեգ մը աննենգ
 Խաղաղ փունով կը նիրհեր
 Ուրի՜ն վրայ հինաւորց
 Տաքընելով մեղկութիւնն
 Աւելին դեմ կենսասու.
 Նիրհեր ինք, մինչ բաղդն արդէն
 Չարիք նիւթի կը միտէր...
 Քանգի տղեկ մը կ'անցներ,
 — Այս տարիքն է չարասեր —
 Որ տեսնելով գեռունն հեզ,
 Փութով բռնեց ափին մեջ,
 Նուանումէն ալ հըպարս՝
 « Ա՛հ, բռնեցի, չար կենդանի,
 Ապաստանի տեղ մի՛ փրցնուր
 Մեջը պատիդ նեղ նեղներուն:
 Չանգակածել ապակիին .
 Տակ ապահով վայր մը կ'ըլլաւ...
 Սակայն բընաւ դաժան կեանք մը
 Պիտէ՛ չունենաս անոր ներքեւ,
 Քանգի նեղիկ խորնիթիդ մեջ
 Գերութիւնըդ փաղքրացնող
 Ընկեր մ'ալ քեզ պիտի յանձնեմ...
 Թըմբած մեղու մ'եղաւ այդ՝
 Ընդարմացած գով ցօղէն,
 Որ ինկաւ նիւթ ձեռքին տակ
 Ըստհակին երջանիկ:
 Ուրեմն անա ներփակուած
 Թե՛ մոլեգը, քե՛ մեղուն:
 Տղան այսպէս հիացիկ

Պահ մը զանոնք կը դիտէ,
 Սփանջելի՛ նորութիւն...
 Բայց բուի այդ ալ հիցցած,
 Երբ հանոյք մը նուակերպ
 Այդ տեղ մեզի կ'ըստասէ:
 Ահա մոլուցն մարտասեռն
 Կը մըղէ մեր գերուածներն
 Չարհուրելի պայքարի:
 Մին քէ միւսը իր վերջին
 Ժամուն ընդհուպ կը հասնի,
 Ճակատագիրն անողոք
 Արդէն հոն կը սաւառներ...
 Բայց հարկ է որ մանրամասն
 Պատմենք մենք այս ոնիրներն:
 Մեղուն՝ անգուր մոլեգին
 Ասամբերուն մեջ սեղմուած,
 Մահանալով, ներարկեց
 Թոյնը իր սուր խայթոցին
 Եւ մայր մեղող արեւն ալ
 Լուսազարդեց զոյգ զոհներն:
 Արարածներ մըսագա՛ր:
 Պիտի ըստք, որ իրենց
 Խիտս բանտին մեջ, ուր արդէն
 Ստուերն զիրենք կը ննեւ,
 Փոխան իրար օգնելու,
 Պատերազմով՝ կը մասնեն
 Զիրար այսպէս կորստեա՛ն:
 Բայց մարդիկն ալ չե՛ն միտէ
 Յընորամիտ ասունց չափ:
 Բանտ չե՛ ինքնին հողն այս փուն,
 Ուր Աստուած մը նախանձոտ
 Մեզ կը փակէ անունց պէս:
 Երբ մեծ են մեր յոյսերն

Փոքր են սակայն մեր ոյժեր:
Անջրպեսն ու ապագան
Թոյլասքրուած չեն մեզի,
Ոչ ոք կըրնայ դեմ անցնիլ
Սահմաններէն այսօրն ետ:
Փոքեհասիկ այս երկրին,
Ուր կարգեց մեզ բախս մեր:
Բայց ո՞ր դուք գիժ, մահաւոր,
Թըզուկներ, որ դոյզըն պահ
Փոքիկ տեղ մը կը բռնեմ
Երկնից մէջը պաղպաղուն,
Ինչի՞ համար կը մաշուին
Արագընքաց մեր ժամեր:
Թըշուառութիւն, ախտ ու մահ
Մեր դեմ խուժեն անդադար,
Իսկ դուք չունիք այլ երազ՝
Քան աւելի նոյն դարձեալ
Անգործութիւնն մեր բախտին:
Հաշուեցե՛ք արդ, հաշուեցե՛ք
Արցունքները եւ արիւն,
Զօռնի գոյր տեղ բափեցին՝
Վայրկեանի մը գայրոյրով:
Ձեր քենն ու զեն կռիւներ...:
Արդ, լա՛ւ, քեզ միշտ այդպէս.
Ինչ՞ փոյրն է այդ երկրներին.
Ձեր ցաւերը չեն՝ ազդեր
Արեւոյսին գեղափայլ.
Ձեր սուգերն ալ չեն՝ խռովեր
Վրճիս կապոյտն երկինքին:
Արի՛ւն, արցունք, հոսեցե՛ք,
Հոսեցե՛ք, միշտ հոսեցե՛ք,
Երկինքը՝ այդ պատհառաւ
Պիտի չըլլայ նուազ ջինջ:

Prof. Ch. Richet de l'Institut
Թարգմ. Հայկ-Արամ Բիպարեան

ԵՍՄԱԼԻ

ԿԸՄ ՊԱՏԻՈՅ ԽՈՍՏՈՒՄԻՆ ՅԱՐԳԱՆԲԸ

(Արաբական պատմութեամբ մը)

Գրեց՝ ՄԻՔ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ

Տօթագին օրուան մը
Զուրա գիշեր մը յաջորդած
էր, երբ էմիր Յարիտ Հօան
իր գինուորներուն և հետեւ
ւորներուն հետ ժամանեց
Սիւրիական անապատին և հա-
տար և ամառի մէկ վայրը:

Լուսինը կը լուսաւորէր
անդերձ տարածութիւնը՝ ա-
նապատի աւաղներուն եւ
չըջակայ մութ ժայռերուն
տալով ընդարձակածաւալ
կրկէսի մը գերբնական երե-
ւոյթը: Անոնք իրարու վրայ
կուտակուած կը տեսնուէին
այնպիսի խառնձաղանձ
գրկախառնումով մը, որ կրթական տեսուչ Հ. Բ. Բ. Մ.
գրեցէս գործն ըլլային ճիշտ թուրքի եւ Լիբանանի նպատարնե-
րուն, կազմելով բարձր և կալ վարժարաններու:
անմատչելի պարիսպներու պատուար մը, որմէն ներս
ևզածը կարելի չէր տեսնել:

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ՆԱԹԱՆԵԱՆ

Էմիրն իր վրանները հաստատեց անապատային
այդ կրկէսէն քիչ մը անդին:

Ճամբու մոլորանք մը զինք և իր խումբը այդ չոր, սեպ և անջրդի վայրը բերած էր, կարաւաններու սովորական երթեկի ուղիներէն հեռու, երկար և յոգնեցուցիչ ուղեորութենէ մը և յաճումներէ վերջ, խումբը պատրաստ ըլլալով, էմիր որոշեց երեք օր հանգստանալ հոն, անգործածելի ջրհորի մը մօտ:

Վրանները կանգնելէն, զրաստները, էմիրին նըժոյգը և բռնատար ուղտերը խնամելէն ետք, էմիրը, զինուորներն ու հետևորդներն ալ կերան իրենց ճաշը, ըրին իրենց գիշերուան աղօթքը և ուրախ իրենց այդ հանգստին համար. օրօրուն և քնաբեր «իյլի»ներ ելագելէն յետոյ, շատ չանցած, ամէնքն ալ խորունկ քուռով մը քնացան:

Էմիր Ֆարիտ էլ-Հօսն նոյնպէս, իր տեղակալներուն անհրաժեշտ հրահանգները տալէն վերջ, իր մասնաւոր վրանին մէջ առանձնացաւ և մետաքսէ ու ոսկեթելերէ հիւսուած իր ճամբորդական անկողինն վըրայ տարածուեցաւ:

Հետեւեալ առաւօտ էմիրը, աչքը բացած ատեն, խիստ յուզուեցաւ և զարմացաւ տեսնելով որ իր անկողինը գեղեցիկ, գոյնզգոյն և թարմ հաղուազիւտ ծաղիկներով ծածկուած էր...:

Հարցափորձեց իր մարդիկը, բայց ոչ ոք մէկը տեսած էր և ոչ ոք կրցաւ գոհացուցիչ բացատրութիւն մը տալ:

— Անտարակոյս, այս վայրը կախարդուած է, խորհեցան էմիրին ուղեկից զինուորները՝ մտահոգ:

Հետեւեալ գիշերն ալ միևնոյն բանը կրկնուեցաւ: Ասոր վրայ էմիրը ինքն ալ տակնուվրայ եղած, այդ խորհրդաւոր առեղծուածք լուծելու համար որոշեց վերջին գիշերը անքուն հսկել:

Էմիրին աւագաժամացոյցը կէս գիշեր ցոյց կուտար: Եւ մինչ ինք քնանալ կը կեղծէր՝ յանկարծ չընորհափայլ գեղեցկութեամբ մը օժտուած հուրն ի հըրեղէն աղջիկ մը տեսաւ, որ մեղմ քայլերով դէպի իր վրանը կը յառաջանար՝ ձեռքը խոշոր ծաղկեփունջ մը բռնած: Ան երկար, արծաթ թելերէ հիւսուած շորջագլխատ մը հագած էր, որուն թրթուռն ծոպերը թեթեւ սրափուք մը կը յառաջացնէին՝ չոր և մանր աւազներուն չփուելով: Անոր դէմքը լրացած լուսնի մը պէս հըրափայլ էր: Երկար, սև, խոպոպիկները անապատին մեղմ հովէն կը ծածանէին և անոր կուսական գիրդ իրանին նորաբողբոջ գեղեցկութիւնները հազիւ թէ քօղարկող հագուստները հէքիաթային աննման գեղուհի մը կը մատնէին:

Ան, անտարակոյս, անապատաբնակ պարիկուհի մըն էր...:

Էմիր Ֆարիտ Հօսն յուզուած և չփոթած, աչքերը չփեց ինքնիրեն հարցնելով թէ արդեօք քնացած էր թէ արթուն: Աղջկան գեղեցկութիւնը և շնորհը այլալաւ էին զինք, և իր շուրջ բոլոր տեղի ունեցող այդ անցողաբաններէն այլևս որոշ գիտակցութիւն մը չունէր:

Սիրտը անսովոր արագութեամբ մը կը տրոփէր: Իր հոգւոյն խորքը անբացատրելի յեղաշրջութեան մը պոռթկալը կ'զգար...:

Բնագրաբար ձեռքը այդ հուրին երկարեց, մինչ ան առանց ընդիմութեան և մանկունակ անմեղութեամբ մը իր քով նստաւ: Էմիրը եղբայրական պարկեշտ եւ մաքուր համբոյր մը գրոշմելով անոր ջինջ ձակատին, իր գողդոջուն ձայնով հարցուց թէ ո՞վ էր և ի՞նչ հըրաչքով մը կը գտնուէր այդ անջրդի և անմարդաբնակ անապատին մէջ:

Նազելի աղջիկը, որուն ներկայութիւնը և դեղը գոգցես զգլխիչ անուշահոտութեամբ մը բացուցած էին գեռ հազիւ քսանըմէկ գարուններ ողջունած երիտասարդ էմիրին վրանը, և տօթակէզ չոր անապատը դիւթական հարուածով մը զրախտի մը փոխած էին, այսպէս պատախանեց.

— Սիրուն եղբայր, անունս Եամալի է: Մայրս զիս այսպէս անուանեց, որովհետեւ ես անոր մէկ հատիկ զաւակը և սրտին բովանդակ զանձն էի: Հայրս Պաղտատի խալիֆան է, խստաբարոյ, անձնասէր և նախապաշարուած անձնաւորութիւն մը, աւագ: Աներեւոյթ զօրութիւններ, օր մը, անոր հաւաստած էին—մինչ մայրս ինձմով յղի էր գեռ— թէ՛ եթէ իր կիներ աղջիկ զաւակ մը ծնէր և այդ աղջիկը ապրելու ըլլար, ինքը պիտի մեռնէր:

«Եւ որովհետեւ այդ միջոցներուն հայրս պատեարազմի պիտի երթար, մօրս դառնալով, մահուան ըսպառնալիքով, պատուէր տուաւ խողխողել նորածինը, եթէ իգական սեռէ եղած ըլլար:

«Ահա՛ թէ ինչպէ՛ս և ինչո՞ւ զիս փրկելու համար մայրիկս, որ անհամար հարստութեան տէր էր, ինձի համար, հո՛ս, սովորական ձամբաներէ զուրս, ամայի անապատին այս կրկէսին մէջ՝ զիւթական պալատ մը չիներ տուաւ, ուր կ'ապրիմ ծնունդէս ի վեր:

«Օղբ և լոյսը պալատին մէջ կը թափանցեն առաստաղէն՝ կառուցուած, ամբողջովին, ծիածանի գոյներէ բաղկացած ապակեայ աղիւսակներէ: Իմ պալատիս պատերը և յատակը ճոխ մօզաշէններէ հիւստուած են և կը պատկերացնեն երազածս հեռաւոր աշխարհքները...: Հոն ընդարձակ նրբանցքներ և սրահներ կան՝ ալապասթրէ սիւներով, լուսաւորուած թանկագին քարերով, ոսկեկիտուած ջահերով և ծածկուած

պարսկական ընտիր գորգերով: Պորփիրէ չինուած քաղաթիւ աւաղաններու մէջ գոյնզգոյն ձուկեր կը կայտոհն: Անմահական զուլալ և պաղ ջուրով լեցուն հորեր կը զրտնուին հոն ու ամէն տեսակ զեղեցիկ ծաղիկներ և ընտիր պտուղներ հասցնող զրախտանման պարտէզ մը և ծառերուն մէջ բոյն գրած հաղուապիտ թռչուններ:

«— Ես հոն, կ'ապրիմ,— յարեց Եամալին, մեղանուշ երգի մը պէս թրթռացող իր անուշ ձայնովը,— չրջապատուած ինձի անձնուէր մարդերէ: Իմ պառաւ ստնտուս՝ Ֆաթմա Ապլան զիս կը պաշտէ: Վերահըսկիչա՛ Սյիշան պաշտօն ունի զիս կրթելու: Ան ինձ սորվեցուց երգել և ու՛՛՛՛ ու զանոն նուագել: Իմ ըսպասուհիներս մանկամարդ գերուհիներ են, որոնք հողի կուտան վրաս: Երեք հաւատարիմ սպասաւորներէս էլ Հաբէս պաշտօն ունի պալատիս ապահովութեան վրայ հսկելու, իսկ էլ Նէսիմ և Ֆաթ էլ Սէպա որոշուած են Պաղտատէն պարէններ, հազուստեղէններ և ամէն տեսակ իրեղէններ բերելու:

«Հօրս երկարատե բացակայութեանց միջոցին մայրըս, յաճախ, գաղտնի ուղեւորութիւններ կ'ընէր զիս տեսնելու համար...: Բայց, ափսո՛ս, որ ան մեռաւ իմ կարօտոյ վիշտէն և ես այժմ անտէր որբ մըն եմ:»

Եամալի ի յուշ իր սիրելի մօր մահուան, չընչասպառ և ինքնիրմէն ելած, լռեց պահ մը և ապա յարեց՝ սրտի ախնայատ փղձկումով մը:

«Արեւէն այրած և խանձած այս ժայռերը, զորս գուն կը տեսնես հոս, ո՛վ սրտիս եղբայրը, կը պաշտպանեն իմ պալատս աւաղներու արշաւանքին դէմ, ինչպէս որ վհուկներով լեցուն կախարդուած վայրի մը համբաւը ապահով կը պահէ զիս մարդոց ամբարիշտ նայուածքներէն:

Ի բաց առեալ պալատիս մէջ բնակողները, ոչ ոք կը ճանչնամ ե ոչ ալ կը տեսնեմ ուրիշ բան քան այս յաւիտենական ատանձնութիւնս պաշտպանող փայտերը:

«Աչքս հոս բացի եւ կեանքիս տասնըվեց երկա՛ր տարիները միայն երկնքին աստղերը ե գետնին հողմակոծ աւաղները զիտելով կ'անցնեմ...»

«Երկու օր առաջ լսելով զօրքերուդ անսովոր աղմուկը, անդամադրելի ե բնազդական հետաքրքրութեանէ մը մղուած ուղեցի մօտէն տեսնել զանոնք ե... անոնց գլխաւորը: Դիւրաւ ճանչցայ քովրանը, միւսներէն հետո՛ւ իր գեղեցիկ երեւոյթովը ե չեմ գիտեր ինչո՛ւ, փափաքեցայ գալ եւ ծաղիկներով ծածկել զայն:

«Բայց — վերջացուց իր պատմութիւնը խօսքը էմիրին ուղղելով — դո՛ւն, աղուոր եղբայր, հապա դո՛ւն ո՛վ ես, ո՛ւրիշ կուգաս եւ ո՛ւր կ'երթաս...»

— Ես, — պատասխանեց թախճադին չեչտով մը ֆարիտ էլ Հօսն, ախուր ե սրտաբեկ, — ես Մէքքէի Բօրէյչեաններուն էմիրին զաւակն եմ ե Դամասկոս կ'երթամ... Ահա՛ կը մօտենամ ուղեւորութեանս վախճանին: Զարմուհիս, որ Դամասկոսի մէջ կ'ապրի իր բարձրաստիճան ծնողաց մօտ ե որ բնաւ տեսած չեմ, ինծի կ'սպասէ հետս ամուսնանալու համար...

«... Հազիւ թէ երկուքս ալ նոր ծնած էինք, երբ մեր ծնողքը մեզ իրարու նշանեցին: Ծնողական այդ յանձնառութեան կատարումը նուիրական է: Պատիւը կը պահանջէ որ տրուած խոստումը յարգեմ... Աւա՛ղ, ճակատագիրս սեւ ե զժբախտ է, ... որովհետեւ, մեղքս ի՛նչ պահեմ, քեզ կը սիրեմ: Բեղ տեսնելէս ի վեր դուն սրտիս տիրուհին դարձար...»:

Այս խօսքերուն վրայ եամալի տոգունեցաւ: Յուսահատութիւնը մահահոտ ստուերով մը պատեց անոնց երկուքին ալ կուսական ջինջ ճակատը:

Անկարող այլեւս խօսելու, անոնք իրարու գիւղին մէջ ինկան ե անոնց արցունքները իրարու հետ խառնուեցան:

Արշալոյսը կը մօտենար: Խեղճ եամալին, որ կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով, զժբախտ կը զգար ինքզինք, լալէն ե հառաչելէն յոգնած ե պարտասուն, չկրնալով այլեւս ինքզինք զսպել, մրափեց ե քնացաւ էմիրին եղբայրական կուրծքին վրայ...:

Երբ սակայն յանկարծ արթնցաւ, տրեգակը ծագած էր արդէն: Ինքզինք դառն մղձաւանջի մը ե եւրազի մը ենթակայ կարծելով չփեց ուռած կոպերը: Էմիրին անկողինի վրայ երկնցած էր... այլեւս միայնակ՝ չըջապատուած թոռմած ծաղիկներով:

Փութաղ դուրս ելլել իշխանական վրանէն, որ նոյնութեամբ կը մնար:

Ամէն ոք մեկնած էր:

Խելացնոր, սկսաւ յառաջանալ մեկնող կարաւանին հետքերէն, երբ, այդ տեղէն անցնող իրեն հասակակից գեղեցիկ հագուստներ հագած Պէտէվի տղայ մը տեսաւ:

Զայն իր քով կանչեց:

Ի՞նչ կ'ուզէր անկէ...

Էմիրին կարաւանը, կամաց կամաց, կը յառաջանար աւազափոշիի անորոշ հետքերուն վրայէն. ջանալով կորսնցուցած ճամբան գտնել:

Արքայադուռն իշխանը, մինչեւ այն ատեն ուրախ ե զուարթ, տխուր էր այլեւս ե դէմքը մթնագնած: Լուռ էր, ե ոչ ոք կը համարձակէր իրեն մօտենալ ե կամ հարցում մը ուղղել: Իր հետեւորդները ե զինուորները ապշած ե զարմացած էին, անոր այդ վիճակին

համար: Միթէ՛, կը խորհէին, անոր սրտի մուրազին հասնելու պահը չէ՞ր մօտեցած: Անոնք ոչ մէկ բացատրութիւն կը գտնէին արդարեւ անոր այդ մոտայլ և անհամբոյր ընթացքը մեկնելու համար, արուած ըլլալով որ էմիրին ձեռք առած զգուշութեանց վրայ, ոչ ոք կրցած էր բան մը կռահել անոր և նամակի գիշերային հանգիստման մասին:

Շատ չանցած, երբ կերակուրի համար դադար առած էին, հետուէն նորաւի Պէտէվի մը տեսնուեցաւ, որ ոտքով աւազի փոշիներ հանելով, շնչապառ գէպի կարաւանը կը վազէր:

Ֆարիս էլ Հօսն յանկարծ ետին դարձաւ, գոգցեա մէկը գինք կը կանչէր...

Զինուորները պատրաստուած էին յարձակիլ եկող պատանիին վրայ, բայց էմիրը հրամայեց որ թոյլ տան իր մօտ գալու: Զայն դեռ մօտէն իսկ չտեսած, համակրական զգացում մը ունեցաւ անոր հանդէպ: Ուստի անոր դառնալով,

— Երիտասարդ Պէտէվի, ի՞նչ ունիս ինձ ըսելիք հարցուց:

— Յաւս մի՛ հարցնէր, ո՞վ երջանիկ արքայազուն: Յաւս անսահման է մեր այս անծայր անապատին պէս:

էմիրը հրամայեց իր մարդոց որ գինք առանձին ձգեն եկողին հետ:

Պատանին հառաչեց սրտին խորէն և շարունակեց:

— Իմ պատմութիւնս, իշխա՛ն, անհաւատալի եւ միանգամայն հրաշալի երազ մըն է...: Ոսկեհիւս փուփուկ անկողնի մը վրայ—գիշեր մըն էր, ցաւոտ կեանքիս մէջ միակ գիշեր մը—ես քնացած էի, կամքընսցած ըլլալ կը կարծէի սրտահաւոր սիրուհիիս հետ, անոր քրոջական կուրծքին վրայ...: Ա՛հ, երբ աչքս բացի և արթնցայ առաւօտուն, սիրուհիիս հրեշտակա-

յին պատկերը չքացած էր այլեւս: Ան անհետացած էր, ու գինք չգտայ այլեւս...: Ինչպէ՞ս ապրիլ առանց անոր, առանց անոր զգուշութիւն և համբոյրներուն: Անոր երկար թարթիչներով սեւ աչքերը աւելի ջերմացընող էին, քան ինքն տոչորոզ արեգակը. իր նազելի գէմքը աւելի փայլուն էր քան գիշերային աստղը եւ իր համբոյրները աւելի անուշ քան մեղր ու կաթը: Անոր տեսքը բաւական էր խելքս գլխէս թոցնելու: Ան առաւօտեան և երեկոյեան հովն ու գեփիւռն էր, որ փչելով կ'անցնի և կը զովացնէ անապատներուն տօթակէզ ջերմութիւնը, ան կեանքի աղբիւրն էր՝ անջրդի ապառաժներու մէջէն ցայտող...:

«Ո՛հ, ինչո՞ւ ան թողուց և լքեց զիս այսպէս, առանց գէթ գերազոյն մնալ բարեւի մը...:»

Ճամբուն ամբողջ երկարութեան էմիրը, առանց յոգնելու, անդադար ստիպեց նորատի և գեղադէմ Պէտէվին, որ կրկնէ և միշտ վերակրկնէ իր երազ-պատմութիւնը, որ այնքա՛ն նման էր իրենին...: Զինք լսելով, կարծես, իր ցաւը կը մեղմանար: Անկէ տարօրինակ և անըմբռնելի մխիթարութիւն և կազդոյր մը կ'ունենար: Անոր ներկայութեան ինքն, այլեւս, նշուաղ փափաք կը զգար լալու, հառաչելու և իր սիրտը ճաթեցնող տաղնապը անապատի չորս հովերուն ցըրուելու:

Ատոր համար ալ, երբ իրիկուն եղաւ, էմիրը փափաքեցաւ և հրամայեց որ իրենց երկուքի վրանները կողք կողքի բարձրացուին:

Սակայն քունը փախած էր աչքերէն և ամէն վայրկեան նորաւի Պէտէվին վրանին կողմը դառնալով կը խնդրէր անկէ որ կրկնէ և վերակրկնէ իր պատմութիւնը...

Արշալոյսին դէմ սակայն եկաւ վայրկեան մը, երբ նորաւոր վաչկատունը լոկեց և այլևս չպատասխանեց,

Արքայազուներ մտահոգ և սրտատրոփ ոտքի ցատկելով դէպի անոր վրանը վազեց, ստուգելու համար թէ ինչո՞ւ այլևս չէր պատասխաներ իր հարցումներուն:

... Ու հո՛ն, իր քնատ աչքերուն առջև, Պէտէվիններու հագուստէն մերկացաց և գետին փռուած տեսաւ Եամալին՝ հատու դանակ մը կուրծքին մէջ: Մատերը դեռ չսառած, ամուր մը կուրծքին սեղմած կը պահէին իր անտանելի ցաւը ամոքող փրկարար զէնքը...

Յարիտ էլ Հօսն ակնարկով մը չափեց ամէն ինչ և վերջին անգամ ըլլալով տարփալից համբոյր դըրոշմեց անոր չքնաղ դէմքին և ընդմիշտ փակուած աչքերուն... և ապա անոր կուրծքէն դուրս քաշելով մահափիւռ դանակը, զայն անվարան իր կուրծքը խրեց:

Էմիրին հետևորդները, քիչ վերջ, զանոնք զիր կընդխառն մեռած գտան:

Տ. ՏՔԹ. ԱԼԼԱՆՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ

Տօրթ. Ալլահվէտի Որդի ծնած է Պոլիս 1883
Դեկտ. 2ին: Զաւակն է հանրածանօթ բժիշկ՝ նորոգ

հանգուցեալ Տքթ. Տիգրան Ալլահվէրտի: 1905ին Օսմանեան բժշկական համալսարանէն վրէժայական ստացած և Պիղակ (Չանաք Դալէ) պետական բժիշկ եղած է քանի մը տարիներ: Հրաժարելով իր պաշտօնէն նախ վիեննա, յետոյ Լօզան երթալով կը կատարեւրագործէ իր ուսումը: Ապա

կ'անցնի Բարիզ և կը հետևի հոն ալ համալսարանական դասընթացքներուն, վկայուելով 1919-20ին:

Տքթ. Ալլահվէտի Որդին, չուտով կ'արժանանայ բոլորին յարգալից ուշադրութեան, և իր մասուցած գիտական ծառայութեանց համար իբր վարձատրութիւն Ֆրանսական կառավարութիւնը զինք կը պատէ տալով՝ Պաւստյ Լեգեոնի, Ֆրանսական Երախագիտութեան և Հանրային Կրթութեան կրկնակ պատուանշաններն: Իր ֆրանսական գործունէութեամբ ծանօթ է Միաժամանակ աշխատակիցն է գրեթէ բոլոր հայ թեր-

թերու գրելով մասնաւորաբար առողջապահական, գիտական և ընկերական հմտալից, խիստ շահեկան եւ լուրջ Բրոնիկներ:

Հեղինակած է Ականջի, Քլքի եւ Կոկորդի հիւանդութեանց վերաբերեալ առողջապահական գիրք մը: Իր հրատարակած կարեւոր երկասիրութիւններն են՝ «Հանգային ջուրեր», «Քնայք»ի մեքոսը, «Մանկասածուքիւնը» և այլն:

Յարգելի Տքթ. Ալլահվէրտի Որդին հայ ժողովուրդին այն զաւակներուն շարքին կը պատկանի, որոնք հեռու հայրենի բնաշխարհէն, իրենց կեանքով ու գործքով կը բարձրացնեն հայութեան անունը եւ պատիւ կը բերեն մեր ցեղին:

ՃԱՅԵԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Գերման փրօփականտի նախարար Կէօպէլտի հրահանգով կազմուած օփէրէթի խումբ մը Իտալիոյ մէջ ներկայացուցած է շարք մը խաղեր, որոնցմէ Պալքի մը փոխառնան է հայունի մը, Օր. Սեդա Զարեհ, որուն յաջողութեանց արձագանգ կ'ըլլայ իտալական Մամուլը: «Իլ Փոփօ Տի Թրիեսթ» իր նոյնմ. 10 ի թիւով հրատարակած է երկար յօդուած մը, ուր կ'ըսէ. «Առաջին պարունի Օր. Սեդա Զարեհ անձնապէս կարեւոր յաջողութիւն մը ունեցաւ, և իր իւրաքանչիւր երեւումին ընդունուեցաւ խանդավառ ծափերով:

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԾԱՂԿՈՒՆԻ

ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ ԱՂԵՐՍԱՆՏՐԷԹԻ ԻՆՔԱՎԱՐ ՍԱՆՃԱԳԻ

Ծնած է 1892-ին Կէրմէր (Կեսարիա : Հայեցի տոհմիկ դաստիարակութիւնը կ'ըստանայ Պարթևեան ձեմարանի մէջ և երկրորդական ուսումը չարունակած ու աւարտած է Սրբ. Կարապետի բարձրագոյն գիշերօթիկ դպրոցը, ապա Կեսարիոյ Ֆրէրներու St. Basile դպրոցը:

Օսմանեան Սահման խե.

լայեղ ցնծութեան գինովութիւնը. զինքն ալ կը նետէ Պոլիս, 1909ին, ուր իր դեռատիւութիւնը արգելք կ'ըլլայ Պոլսոյ Զին. վարժարանը արձանագրուելու փորձին: Սակայն առանց յուսահատելու կը գիմէ ոստիկանական վարժարանը, կ'ըդունուի և կը մնայ հոն, ուրկէ չըջանաւարտ կ'ելլէ:

1911-ին աստիճանի բարձրացում կ'ունենայ և իբր ոստիկ. Գոմիսէր (օգնական) Բերա Կալաթա. Մէրայի կեդրոնական պահականոցը կը պաշտօնավարէ մինչեւ ընդհանուր պատերազմի նախօրեակը:

1915-ի մայիսին իբր հայ պաշտօնեայ և կասկածելի՝ պաշտօնազրկուելով կը տարադրուի դէպի անձանօթ մահատաններ, բայց կը յաջողի փախչիլ և պատստանիլ նախ Պօզանդիի՝ յետոյ Տաւրուսի լեռները... Կ'ապրի խիստ դժնդակ պայմաններու տակ... 1918-ի նոյեմբերին, Ատանա կ'անցնի և հոն Ֆրանսական զը.

բաւման չըջանին կը պաշտօնավարէ իբր գաղտնի ոստիկանապետ մինչև Կիլիկիոյ աղէտալի պարպումը:

1922 ի Սեպտ.ին հրապարակային քննութեամբ կը շահի Աղեքսանտրէթի ոստիկանապետի պաշտօնը: 1931 օգոստ. 27ին Սուրիոյ ընտրութեան չըջանին կը փոխադրուի Հալէպ. իբր ոստիկ. Hors-Classe քննիչ: Հոն իր գործունէութիւնը ազգայնականներու կողմէ լաւ չգիտուիր, ու անոնց գրամը հայանուն վատի մը զէնք կուտայ որ վատաբար կը ջանայ սպաննել զայն:

Կը վերադարձի գլխէն, 27 օգոստ. 1932: Իբր վարձատրութիւն իր անձնագիր ծառայութեան կ'արժանանայ Սուրիական պատուանշանի և իր Ֆրանսացի պետերուն գրաւոր տասնեակ մը շնորհաւորագիրներու: Նոյն տարին դեկտ. 25ին Կրկին՝ պաշտօնով կը փոխադրուի Աղեքսանտրէթ, ուր կը մնայ ցարդ, իբր ոստիկանապետ:

Պրն. Ծաղկունին եղած է յամառ ու տքնաջան աշխատող մը: Իր բազմազան զբաղումները բնաւ արգելք մը չեն եղած իր գրական ձգտումներուն: Անտիպ ունի «Ոսիկ. հոգեբանութիւնը» (Ֆրանսերէն). «Հայ Պատմ. Դեպքերու հոգեբանական վերլուծումը» (Հայերէն), «La Grammaire de Police» (Ֆրանսերէն), հրատարակուած են իր հետեւեալ գործերը «Méthodes d'enquête». Թրքերէն և հայերէն՝ «Ոսիկանութիւնը և Ոնրականութիւնը», որ իր տեսակին մէջ մէկ հատիկ է:

ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՅԵՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ

ՊԱՏՈՒԱԽՆԴԻՐ ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ

1934 Մարտ 2. ի առաւօտն էր:

Աղեքսանտրէթի կեդր. Ոստիկանատան պատի ժամացոյցը տասը կը զարնէր: «c'est affreux! c'est monstrueux!» կը բացագանչէր՝ բարկածայթ ձայնով՝ Ոստիկ. քննիչ Միւսիւ Զ... երբ մեղմօրէն դուռը բանալով, իր աշխատանքի սենեակը մտած էի սովորական «bonjour»-ս ըսելու եղիչերուան ոստիկ. բազմատեսակ զէպքերու մասին իրեն տեղեկութիւն տալու համար:

Ճակատը ափին տուած, իր անկեղծութիւն, վրձնականութիւն բոցավառող խուզարկու աչքերը կեցնելով «monstrueux» ածականէն մէկէն այլամերժօրէն վրդովուած, սկեպտիկ, խոժոռ ու ժպիտին չվարժուած զէմբին վրայ, մեր արկածախնդրական ասպարէզի մահուան ընտանի «ԱՏ» երու յատուկ բացատրիկ պաղարիներով եւս ըսաւ.

— Bonjour Կարապետ: Գիտե՞ս, այս գիշեր ահռելի, անորակելի հրէշութեամբ ոճիր մ'է գործուած Գրորդ խանի մէջ: Հիմա հեռաձայնով եղելութեան տեղեկացայ. Ֆրանսացի ենթասպայ մը ոչխարի պէս մօրթոտուած գտնուած է իր տան սենեակին մէջ...:

Հակառակ որ ականջս տարիներով վարժուած էր քաղաքակիրթ մարդկութեան հոգեբանական այլազան և դժուարաբանելի շարժումներով՝ կեանք տուած ոճրագործներու ճիւղաւային սխրագործութեանց և ու

զորմելի, անճարակ արդարութիւնը աղտոտող ընթացիկ, սովորական ոճիրներու քստմեկի արձագանդին, ճշմարտախօս ըլլալու համար ըսեմ, թէ «monstrueux» բառը, արհաւիրաց երազէ Մը ընդոտտ արթնցողի տպաւորութիւնը գործեց վրաս: Վայրկեան մը դադրած սիրտս սկսաւ՝ հակառակ կամքիս՝ թիք թաքզարներ: Փոխանակ խենթ մարտի ցրտէն ու չննիչի տըւած գուժկանի հղերականութենէն մանկու, զոգալու, ճակտիս խորշոմներուն մէջ ու վզիս երկայնքը պաղ քրտինքներու անհաճոյ խորտումը զգացի: Ոճիր ու «monstrueux» ու ենթասպայ... ոչխարի պէս մորթած տըւած... բառերը կուտակուեցան, զիրար հրմշակելով գալարուեցան ուղեղիս մէջ: Գլուխս սկսաւ Տօքթ. Ալթունեանի վիրաբուժական կաթսային պէս — ա՛հ, տեսնողը գիտէ անոր սարսուռը — եռալ: Նստած բազկաթոռի վրայ, անհայրենիք մարդու մը պէս գլխահակ ու տրտում, մտիկ ըրի միւսիւ Զ... որ Սանճագի Ոստիկանութեան բարոյական հեղինակութեան սպառնացող այս անակնկալ սպաննութեան ըմբոստացուցիչ պարագաներու մանրամասնութիւնը կուտար ջղագրգիւ, վրդովեցուցիչ տեղեկութիւններով:

Երբ ան կը խօսէր եւ կ'աւելցնէր թէ զիչերանց տեղւոյն վրայ փութացած ֆրանսական ժանտարմըրին (Prevôté) չէ կրցած դեռ ունէ հետք գտնել և Գայմագամն ու Միւսթէշարը (մասնաւոր Սպասարկութեանց մագամն ու Միւսթէշարը) հետաձայնով քանիցս չեշտեր էին իմ ներկայութեան ստիպողական անհրաժեշտութիւնը՝ պէտք եղած քննութեան ձեռնարկելու համար: Վայրկեան մը հաւանական անյաջողութեան մը հեռանկարը զիս յոռետեսութեան, չըսելու համար յուսահատութեան ենթարկեց: Ի՛նչ ծածկեմ և ինչո՞ւ չըսեմ, թէ յաղթելու շատ քիչ յոյս ունեցող մարդու մը հոգեկան ցնցումը ունեցայ և երբ, մտքիմ մէջ, անխիճելով անծանօթ մարդասպանը, իրեն հասցէին լուռ, սպառնական հայնուչ-

ներ կը տեղացնէի՝ իմ արդէն անհանգիստ, կուշտ քունի երեսը չտեսած ու կոյս գիչերներ անցնելու չը վարժուած կեանքս թունաւորել փորձած ըլլալու համար՝ անդին, կ'ըսես ներքին խռովքս հեզնելու չարաձնութեամբ՝ Ոստիկանատան դիմացը գրավածառ Արամ Աբրահամեանի, մարդս երբեմն անուշ, անխռով երազներու աշխարհներ տանող կրամաֆօնը սկսաւ մեր պապենական էրզուրումի «թամզարան» նուագել, որուն հայրենի, միստիկ կանչը, պատուհաններէ անցնելով՝ եկաւ դպաւ թախծոտ սրտիս լարերուն: Մահկանացու ըլլալուս համար, երաժշտական քիմքս բնականօրէն գրգռուեցաւ և ուղեղս, պահ մը մոռցած Գլըրդ-Սաւրի «monstrueux» ոճիրը, փորձեցի անանուն արբանքով վայելիլ Հայու տոհմիկ հողին թրթռացող և իմ անցեալի չէն պահերս ապրեցնող «թամզարան» ի կախարհիչ, հոգեթով երաժշտութիւնը:

Ուրեմն, կարապետ Ոստիկ. պատիւը, ձեռքն հասնելիս կը պահանջէ որ լուսաբանուի այս տոամը և վանդալ ոճրագործը զիմակազերծ ըլլայ, ձայնեց մէկէն՝ թելադրական չեշտով՝ պատուական քննիչը:

Ես գանկիս կափառիչս, բռնած, յանկարծ կ'ըսեմ փիմ: Թափառական մտքէս «թամզարան» խոյս կուտայ զեղեցիկ երազի մը անանուն պատրանքին պէս՝ տեղ բանալով կրկին սև, տխուր մտատանջութիւններուս:

Ա՛հ, ինչպէս բացատրեմ «թամզարան» ի փախուստը: Վայրկեան մը առաջ ուղեղիս մէջ շողացող անամպ վայելքի փայլակին յաջորդած էր սա անխեղ ըսպանութեան խաւարը՝ անյաջողութեան մղձաւանջով թանձրացած: Եւ ես, ակամայ կը մտաբերեմ երազիս մէջ, ցորենի ամբարներու հայր Աբրահամեան տոատութիւնը վայելող անօթի հաւը և կ'անդրադառնամ հղերա-

բախտ հայու մը սրտին անաճական դառնութեամբ՝
Զինադադարի խորշակէն խամրած մեր սէֆէրպէրիկ-
եան վարդապետն, ոսկի, ազատատենչ երազներուն:

Կ'եզրակացնեմ, վերջապէս, թէ ոեւէ հոգեկան
հաճոյք կամ ազատ, բախտաւոր մարդու ապրումներ,
մեր «crocheteur» ի կեանքի խաբուսիկ շողերէն էին
միայն և թէ մեզի պէս արկածամոլներու վիճակուած
էր — ճակատագրի վճիռ — ոճրախառն, եղերական
դէպքերու վայելքը միայն:

Միթէ անհեթեթ էին, կը կարծէք, այս խորհրդա-
ծութիւններս, քանի որ մաշեցուցիչ, հոգիներ կրծող
Ոստիկ. ասպարէզին մէջ, մեզի համար տարիներու
անուն չունեցող հաճոյք մ'էր եղած՝ ոճրախոյզ արթիւթ-
ներու հաւատքով՝ պայքարիլ, մութին մէջ գործող
չարագործներու հետ: Ոստիկ. պատուոյն համար յոգ-
նիլ, տքնիլ, չարչարուիլ հրամայական էին և մեր կո-
չումի բարձրագոյն իտէալը: Առանց ոճրադննութեան,
առանց եղերական հարցաքննութեանց և յողնատանջ.
խորհրդաւոր հետազոտութեանց՝ մեր կեանքը համ չու-
նէր կարծես: Միթէ կեանքը, յարատեւ պայքար մը
չէ՞ր մարդկ. գործունէութեան բոլոր մարզերուն մէջ:

Զպայքարիլ, հաւասար էր բարոյական մահուան:
Գրբըգ-Պանէն, բախումի ու կռուի ազդանշանը տըր-
ւած էր մեզի: Եղեոնը կրկին իր ժանիքը ցոյց կու-
տար՝ սպառնալով հանր. անդորրութեան, որուն մենք
կամաւոր, անձնազոհ պահակներն էինք: Ասպարէզ
չիջնալ, նամէրտի գործ էր, ոճրագործի յաղթութեան,
յոխորտանքին տեղի տալ, պիտի նշանակէր տարիներէ
ի վեր յաջողութեան, յաղթութեան վարժուած սան-
ճագի Ոստիկանութեան անունն ու համբաւը դամբա-
նել, բարոյական պատիւն ու արժանապատուութիւնը
զերեզմանել: Քննիչի «Ոստիկ. պատիւը կը պահանջ-

ջէ...» խօսքը պատուազգածութիւնս ցնցեր էր: Մօտ
քառորդ դարէ ի վեր յաջողութեամբ թրծուն հոգիս ըմ-
բոստացաւ յոռետեսութեան, անյաջողութեան մղձա-
ւանջին դէմ: Ոստիկ. արժանապատուութեան զգացումս
խարազանուած յուսահատութեան անվարժ նկարգրիս
ներքին թելադրանքէն բոպէական մրրկեցաւ: Մտքիս
մէջ վրդովումը բարոյական ամօթով ճակատեցաւ եւ
ես, մտովի, հաւատացէ՛ք, ոճրագործը մութին մէջ
տեսնել կարծեցի: Յաղթելու կամքիս կարծես սրտէս
դուրս քաշեց յուսահատութիւնը և այն վայրկեանէն
յիշելով պատմութեան անմահներէն մէկուն՝ «c'est
l'imagination qui perd les batailles» իմաստակուս,
հոգեբանական խօսքը, սկսայ յաջողութեան մասին
միայն խորհիլ և վճռեցի, ամէն գնով, Գրբըգ-Պանի
Լանտիւրն մերկացնել: Վճռականութիւնը հրաշքներ
կը զործէ:

Հետեւեալ օրը, ժամը 8 ին, Ոստիկ. Քննիչի հետ
ուղղուեցանք դէպի Գրբըգ-Պան:

Աղեքսանտրէթի պատմական «Ետրբգ-Գայա» ի հո-
վէն մտրակուած շառաջածայն, խելառ անձրեւի մը կաթիլ-
ները անդադար կը ձեւէին մեր ինքնաշարժի պատու-
հանները:

Օդը, կ'ըսես, իր մշուշապատ, սև տխրութեամբ
կը պողեցնէր տակաւ խորհրդածութիւններս, որոնց
ենթական ըլլալու վարժուած էի՝ ինքնադատութեան
ժամերուս:

Քննիչի թէ իմ հանդարտութիւնը երեւութական
էր օթօյլին մէջ: Քիչ ետքը, անողոք, ճնշիչ իրակա-
նութեան մը առջև, արդարութիւնը լուսաբանելու,
ոճրագործը մերկացնելու ճակատագրական, զփուրին
զերը մեր ուսերուն բեռցած ասպարէզ պիտի գայինք՝

անծանօթէն դէպի ծանօթ, խաւարէն դէպի լոյս յառաջանալու համար:

Գրիթի քական էր մեր բարոյական կացութիւնը: Ոստիկանութեան դերը դժնէ էր:

Անյաջողութեան մղձաւանջը, որ պարապ երեւակայութեան մը ծնունդն էր միայն, գիտէի. բարոյական պատասխանատուութեան զգացումէ խորադանուած, սրտիս պաղ սարսուռ մը կը սրսկէր երբեմն: Կ'զգայի, թէ Գրըք-Սանի այս եղերական հանգոյցը չկարենալ լուծել ոստիկանութեան համար սե նիշ մը պիտի ըլլար: Անհամբեր կ'ուզէի ժամ առաջ հասնիլ և պաղարիւնութիւնս զիս չլքած, ճշդել կացութիւնը, քննել, չափել կշռել ատենիք ուղղութիւնը և ըստ այնմ գործի ձեռնարկել:

— Այո, — ըսաւ քննիչը, գլանիկ մը վառելով, — հոգեոյց խոովքը կ'ըմբռնեմ Կարապետ: Ոճրաբեմին վրայ մանրակրկիտ քննութիւն մը, կարծեմ, կը դիւրացնէ գործերնս: Մեր այս արկածախնդրական ասպարէզին մէջ, բախտը մեզ չէ լքած: «nous aurons le dessus.»

Ես լուռ էի ու տրտում: Իր հրամայուցած գըլանիկը մատերուս խաղալիկ ըրած՝ «կը մտղթեմ որ ոճրաբեմը «intact» գտնանք հեծեցի:

Միւսիւ Զ.ի քաջախեղական, յուսադրիչ խօսքերու կախարդանքին տակ, հասանք վերջապէս Գրըք-Սան, ուր խորհրդաւոր, սարսուռազդեցիկ լուծիւն մը կը տիրէր և երկինքը մութ՝ կարծես, սարսափի, արհաւիրքի անձրև մը կը մաղէր ինքնամիտի, չինարար, ժուռկալ Հայութեան գլխուն, որ ծայրայեղ անդհանքի մատնուած՝ նախախնամական հրաշք մը կը սպասէր չարաշուք համազգեստի մը փաթթուած անարժան անձէս:

Պահականոց չմտած, փորձեցի մերիններուն հոգեբանական մթնոլորտը զննել: Զայն մութ ու յուզում-

նակոծ և սիրտերը՝ անյոյս, խաբիւռլ դտայ: Վախէն ճմռթկած դէմքերով մի քանի ցանցառ անցորդներ միայն կը տեսնուէին ամայի փողոցներուն մէջ: Ճանչ-ւորներէս տասնեակ մը ազգայիններ տեսայ՝ ուրէ տը-նալ մը կարենալ հասկնալու յոյսով, բայց իդուր: Խեղճուկրակ մարդիկ կը վախնային, որ այս անանուն, աննախընթաց սպաննութեան Հայու անուն խառնուէր որովհետեւ, կ'աւելցնէին, մորթոտուած ենթասպան հայկական թաղը կը բնակէր: Ես ջանացի զիրենք հանդարտեցնել: Խոստացայ իրենց մղձաւանջը փարատել՝ յաջողութեան հաւատքիս մէջ զոհաբերող Ֆէտայի մը անխորտակելի կամքը զննելով:

Մեծ ու պզտիկ, հարուստ թէ աղքատ, մէկէն զուրս եկան երկունքի քառսին մէջէն, սկսան յոյսի նը-շոյլ մը, սփոփանքի, քաջայերուցութեան փայլայանք մը փնտոնել խօսքերուս մէջ՝ նման ծովամոյն եղած մարդու մը, որ ճգնաժամային բոպէին, կառչելիք տեղ մը կը փորձէ գտնել համայնակուլ ուղիւնոսին մէջ:

Կամաց կամաց իրենց գունատ դէմքերուն անդո-հանքը, ուրախութեան, սրտապնդութեան երանգներ ցոյց տուին: Սիրտերնին թեթեցաւ և տրտում ժըպի-տով մը երբ ինձ յաջողութիւն կը մաղթէին, իմ մէջ միսթիք ոյժ մը տեսնելու իրենց հաւատքը անսասան գտայ:

Երբ պահականոց վերադարձայ, Ոստիկ. Գոմիսէրը և Ֆրանսական ժանտարմաները՝ զիրի մեքենան առ-ջենին՝ իրենց հետազոտութեանց մէջ ընկրկած, սպա-ռած գտայ՝ առանց քայլ մը կարենալ յառաջանալու: «Բարի եկար» իրենց ձեռքի սեղմումներուն մէջ, ան-յաջողութեան, յուսալքումի թուլութիւնը կար: քըն-նութեան, հարցաքննութեանց արդիւնքը ամուլ էր եւ ոճրագործը՝ անգըտանելի: Այս անիծեալ «անդտանելի»

մը կասկածելիներու հարցութործով զբաղած էին: Դիակի մօտ, ճմրթկած թուղթի կտոր մը գտնուած էր: Այս թուղթին վրայ մատիտով, այլանդակ, ճանճի ոտքերուն պէս խառնագիծ տաճկերէնով «ահաւասիկ վախճանը այն մարդուն, որ ուրիշներու պատուոյն հետ կը խաղայ» գրուած էր: Ժանտարմաները այս տօքիւմանին կարեւորութիւն չէին տուած, կարծելով թէ այս խաղը, արդարութիւնն ու ոստիկանութիւնը «dipisten» ընելու կանխամտածութեամբ միայն պատրաստուած էր: Հարցական էր այս ենդագրութիւնը ինծի համար: պէտք էր զայն լուսաբանել՝ եւ ենթապային անհատական «privie» կենցաղը ուսումնասիրելով: Եւ չուշացայ հաստատելու թէ սպաննութեան շարժառիթը այս թուղթի կտորին մէջ խտացած էր:

Ենթասպային հետեւորդ գիւնորը, որ ձէմիլ Հալլաք անունը կուտար ինք իրեն, ինծի հետ էր միշտ, ամէն տեղ, խոհանոցը, տան բոլոր սենեակները եւ բոլոր այն տեղերը, ուր չափազանց ուշագրութեամբ, ստիպուած էի քննական հետազոտութիւններս կատարել եւ դուրս գալ, ամենադոյզն կասկածի ենթակայ ամենաչնչին կէտ մը իսկ չթողուցած ինքնավստահ մարդու մը գոհունակ սրտով:

Ենթասպային ննջասենեակն էի կրկին, երբ մեր թխաղէմ, պաղ արիւն տէնօրիսթի գիմապիծով, թարթիչ չունեցող սեւ աչքերով հաստակազմ, սեւ մորթով ձէմիլը, յուզուած երեւոյթով, կը պատմէր ինձ ենթասպային սպաննութեան պարագաները: Ֆրանսական ժանտարմաներուն ըրած յայտարարութիւնը կրկնեց եւ իր խօսքերուն մէջ հաւատարմութեան, գթասրտութեան չեղած մը դնելով աւելցուց, թէ ինչպէս, խելայեղ վազելով, արեւածագին, եղելութիւնը իմաց տուեր էր զինուորական պետին՝ երբ ինք ենթասպան մորթոտուած գտած էր նոյն այս սենեակին մէջ: Ես

աչքիս պոջովը կը լրտեսնի իր նայուածքը, չարժուձեւերը, խօսելակերպը, ձայնը, սակայն ասոնց կատարեալ քնականութեան իմաստ մը տալ, իր հերացայտ ակնարկներուն լեզուն հասկնալ, սրտին ծանրութիւնը զգալ անկարելի էր դեռ: Առեղծուածային էակ մ'էր ձէմիլը: Հարցումներուս կը պատասխանէր օղակիոյ տաճկական պաւստաբարբարով եւ Անգլիացիի մը պաղութեամբ: Արդեօք, կը մտածէի, մեր այս Սր.Սարգիսի ժայռերուն չափ անսասան, կապարի կազմուածք ունեցող, պինդ գլուխ, պինդ մարմին, հաստ չրթունքներով, արանցցուն այտոսկրներով (գանկաբանական ենթադրութեամբ) ձէմիլը հրէշ մը չէր կարող ըլլալ:

Պահ մը աչքս ինկաւ ննջասենեակի դրան հակառակ ուղղութեան վրայ գտնուած «կիսարաց» ապակափեղկի մը վրայ, որ տան կռնակի կողմէն, սղափկ պատշգամի մը ետեւի փողոցին անցք կուտար: Այս ապակափեղկը ոչ բանլիք ունէր, ոչ ալ լծակ մը՝ ետեւէն, ներքնապէս զոցուելու համար: «Ոճրագործը ասկից է անցեր սենեակը» ըսաւ ձէմիլը՝ կեղծօրէն յուզուած ձայնով: Ուշագրութեամբ աչքերն նայեցայ եւ հոն, յանցապարտի մը ներքին տագնապի արտայայտութիւնը կարդացի: Մօտեցայ ապակափեղկին, գոցեցի ուժով, ետեւի փողոցէն պատշգամ անցայ հրեցի ապակեփեղկերը, որուն տախտակամասերը խոնաւութեանէ կամ անձրեւէ ուռած, ճեղքուած էին, չըբացուեցան: Ոտքի դորաւոր կից մը տուի, ապակեփեղկերը տեղի տուին, սակայն ահագնազորդ ձայնով մը, որ կրնար ննջասենեակը խոր քունով քընացող ունէ մահկանացուն ընդոստ արթնցնել: Այս ապակեփեղկերու ներսէն լծակ, կամ բանլիք չունենալը դրսէն ոչ ոք չիտէր: Այս զիտողութիւններուս առջեւ բացառիկ սառնարիւն ունեցող ձէմիլը, պահ մը

սպառնական դիրքով գունատեցաւ: Ես զգացի, թէ թակարդը ինկած մուկի մը պէս պոչէն բռնուած էր: «Ես երբ ննջասնեակը մտայ, ենթադրանք սպաննուած և այս ապակեփեղկը բաց դտայ» կակաղեց ձէմիլը: «Ուրեմն ես գտայ մարդասպանը խօսքերուս վրայ ձէմիլի դէմքը գալարուեցաւ թունաւորուած շան մը պէս և հակառակ կառավանքներուն ժպտով «Լանտրիւ» ի մը երեւոյթին, ան չկրցաւ իր ներքին խռովքը ըսքողել: Հետո առի, պահականոց վերադարձայ և ոստիկաններուն հրաման տուի, որ չհաղորդակցի զրօսի ունէ մարդու մը հետ: Որչափ զայն կը հարցաքննէի, այնչափ իր ծանր, պաղ նայուածքներն եւ տարտամ խօսքերուն տակ եզերական բան մը թաքնուած կը տեսնէի: Մարտի հինգերորդ օրը լուսցուցինք, դեռ ժանտարմաները կ'աշխատէին և տեղերնին կը համրէին: Կառավարութեան և մեր պետերու համբերութիւնը հատած էր: Ժողովուրդն ալ յուսահատութեան մասնըլած, անգոհանքի մէջ կ'ապրէր: «Կարապետն ալ չկրցաւ» սե չչուկը սկսաւ շրջան ընել Գրըք-Խանի մէջ: Ծակատադրական ճակատադրական էր վայրկեանը: Ոճրագործը գտած էի, բայց կը պակսէին նիւթական, օրինական փաստերը ամբաստանութեան: Այո՛, իր յայտարարութիւն և տոամի պարագաներու միջև քննական ունէ արամաբանութեան չկար, սակայն ինծի արեան գերծիքները, դաշոյնը, նշգրտիկ պէտք էին: Ընթերցողներուս երեւակայութենէն դուրս ամէն տեղ փնտռեցի. փնտռատուքներս ի դերեւ ելան: Ոճրագործներու կամ չարագործներու հոգեկան անբնականութեան մտածումներս զիս տարին ձէմիլի տունը, որ W. C. ին մէջ գտայ փնտռածներս, երկու դաշոյն, նշրակ, հագուստի արիւնլուայ կտորուանքներ եւ: Մարտ 5-ի կէսօրին Գրըք-Խանի Հայութիւնը և բոլոր պաշտօնեաները կուգային զիս շնորհաւորելու մեր պահակա-

նոցի մէջ, ուր ձէմիլը, կիտրոնի գոյն ստացած, իր կնոջ կ'ըսէր. «Ես պատիւս փրկելու համար մարդասպան եղայ. մի՛ յուսահատիր. Աստուած հետք ըլլայ. ան չկրցաւ քեզ պղծել»:

Կինը սկսաւ փզձկիլ: Խեղճ կնոջ արցունքներուն մէջ իր ամուսնոյն պատուախնդրութիւնը կը փայլէր:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԱՏԱՆԱՅԷՆ - ՆԱՃԸՆ

Գրեց, Հազարապետ Պօղոս Պեյ
Թուրսարգիսեան

1919 Փետր.ի վերջին օրերն էին: Ատանայի մէջ կազմակերպուած և Հաճրն զրկուելիք ոստիկան-զօրաց խումբը արդէն Սիս հասած և անոր արքայական հինաւորաց, դարայիչ փառայիչ բերդին առջև տարածուող ընդարձակ դաշտին վրայ մարդելու և մարդուելու զբաղած էր. ճիշդ այն տեղ ուր՝ երբեմն Ռուբինեան — Լուսինեան արքայից յաղթական բանակները մարդուած էին, ուր Հայ Եկեղեցին կատարեալ աղատ՝ իսկ Հայ Եկեղեցականը ինքզինքը ապահով՝ իր հաւատացեալ ժողովուրդը երջանիկ տեսած էր:

Ահա կրկին այդ վայրը՝ ուր Հայ ազգը իր թագաւորութեան հիմերը անխախտ պահելու յոյսով աշխատած էր՝ արեւուն տակ Հայ ազգին համար ալ աղատ և ապահով հայրենի տուն մը երազելով: Սակայն Լէնկթիմուրներու և ձէնկիղլաաններու յետնորդներն և անոր մահիկն էր որ կործաներ և քանդէր էր Հայուն Պետականութեան շէնքը, և անոր Արքան

Եզրիպտոս զերի տարած էր: Մօտաւորապէս 600 տարի անցած էր այդ տիտեր թուականներէն ի վեր. դաշտերը խոպանացած էին, հոն այլեւս Հայ զինուորը չէր կոխած: Վերջապէս 1919ին Մարտի այդ վերջին օրերն էին, ինծի վիճակուած էր 250 ոստիկան-զինուորները նոյն դաշտին վրայ մարդելու հոգը, հայրենիքին ապագայ յոյսերը: Հայ գաղթականը իր հայրենիքը կը վերադառնար, բայց Հայրենիքը առանց պաշտպանի չ'ըլլար, պէտք էր այդ գաղթական Հայութենէն զինուորական ոյժ մը կազմակերպէինք որ մեր Հայրենիքը, մեր պատիւը պաշտպանէր, մէկ ամիսէ ի վեր անոնք կը մարդուէին արդէն, յաճախ իրենց աչքերը դէպի արքայական բերդը կը դարձնէին, ոգեկոչելով Հայոց արքաներուն, ասպետներուն, իշխաններուն և զօրավարներուն հօգիները, ու անոնց ներկայութեամբ իրենց մարզադէպն ընել կ'երեւակայէին: Եւ ահա հրաշքը տեղի ունեցած էր, մէկ ամիս չ'անցած անոնք մարդուած էին: Երբ քաղաքին մէջէն զինուորական քայլով կ'անցնէին, մեծ զարմանք կը պատճառէին ժողովուրդին: Թուրքը կը կարծէր թէ անոնք Ռուսական կամ Ֆրանսական բանակէն բերուած զինուորներն էին: Մինչդեռ անոնք Հայրենիք վերադարձող գաղթականներ էին՝ եւ ստուարագոյն մասը՝ արծուէ բոյն Հաճընի զաւակներ:

Վերջին ընդհանուր քննութիւնը գաղային զինուորական Ֆրանսացի կառավարիչ, Մ. Թէարտէն էր որ պիտի կատարէր: Առաւօտեան ժամը Յին զինուորները կազմ ու պատրաստ կ'սպասէին անհամբեր, տասնապետները իրենց տասնեակներուն՝ իսկ յիսնապետները իրենց յիսնեակներուն՝ զլուխը՝ կարծես կը մըրցէին ա'լ աւելի զինուորական տեսիլքին մը յայտնաբերելու: Ժամը վեցուկէսին իրենց մօտն եմ, երեսուստ զանոնք արդէն մազնիսացուցած՝ ելիքորակա-

նացուցած է որովհետեւ անոնք բարեւի կենալու հըրամանը իրենց յիսնապետներէն առած են: Կ'անցնիմ անոնց առջեւն զննելով անոնց պատրաստութիւնները ու հաստատուելով՝ այն խոր համոզմանս մէջ թէ անոնք արդէն կատարեալ զինուորականներ էին: Կ'ուրախանամ անոնց աշխոյժ, կորովի կեցուածքէն և իրենց հայրենիքին զոհարերութիւն պատրաստակամութիւնը կարգալով իրենց բոցավառ աչքերուն մէջ:

Բայց միւսնոյն ատեն կը տրամիմ անոնց՝ թրքանի կտաւէ չինուած հազուստներու և առանց կաշի կապոցներու զէնքերու և առանց փամփուշտակալի փամփուշտներուն իսկ:

Ժամը եօթը կէսին զօրագունդը մարդագաշտին վրայ կազմ ու պատրաստ է, կառավարիչը իր հետ տեւորդներով կուգայ, բարեւի հրամանիս վրայ ամէն զինուոր շնչող արձան մըն է: Մանրակրկիտ քննութեան վերջ կառավարիչը կը չնորհաւորէ զինուորները և մի քանի բառերով կը հասկցնէ թէ մէկ ամսուան կարճատեւ միջոցին մէջ այսքան յառաջդիմութիւնը հրաշք մըն է: Մաղթելով մեզի անկախ հայրենիքին քաջ զինուորներն ըլլալ: Կը հրամայէ որ երեք օր վերջը դէպի Հաճըն ճամբայ ելլենք: Առիթը յարմար նկատելով հազուստի և պիտոյից պակասին մասին կը խօսիմ կը հասկցնեմ թէ թրքական պիտոյից ճիւղին մէջ մեզի պէտք եղած հագուստը և գոյքերը կը գտնուին և թէ իրեն արտօնութեամբ կարելի պիտի ըլլար զանոնք առնել, Ֆրանսացի կառավարիչը մինչեւ այն ատեն Թուրքերուն ներքին զորքերուն խառնուելու չէր համարձակեր, կարճ խորհրդակցութենէ մը վերջ կարելի եղաւ իրմէ հրամանագիր մը առնել: (Նոյն օրն իսկ իմ զինուորներուս բոլոր պէտքերը կատարեալ էր:

«Երեք օր վերջը, զէպի Հաճրն ճամբայ» ըսելու իրաւունք ունէր մեր կառավարիչը, որովհետեւ Ատա- նայէն, Հալէպէն, Տէր Զօրէն, նոյնիսկ Պաղտատէն և Հաւրանէն եկող Հաճընցի հայրենակիցները Սսոյ մէջ Հայրենիքին կարօտը կը քաշէին և ամէն օր զիմուժ կ'ընէին Հաճրն երթալու համար, բայց կառավարիչը զանոնք կ'սպասցնէր որ Հայ զինուորին պաշտպանու- թեամբ վերադառնային իրենց ծննդավայրը: Անիկա աչքով տեսած էր Հայուն քաշած չարչարանքները, այլեւ չէր ուզեր որ անոնք նոր զժբախտութեանց ենթարկուին, ինչ գուրգուրանք Հայուն հանդէպ: Երկու հարիւրի մօտ հայ ընտանիքներ և հարիւրի մօտ հայ ոստիկաններու ընտանիքները Մարտ 27ին զէպի Հաճըն ճամբայ կ'ելլէին: Ազգայի բարձունքները թէ և իրենց ձմեռուան ձերմակ հագուստը կը պահէին բայց անցքերը և լերան լանջերը իրենց իսկական գոյնն առած էին: Զուրերու զլզլուքը մեղմօրէն կը լսուէր, իսկ անդին ժայռի մը խորշին տակ իր ամօթխածութեամբ թուփերուն տակէն զուրս նայող մանիչակը արդէն կ'աւետէր գարնանամուտը: Միթէ Հայն ալ իր կատարեալ յոյսովը նոր գարնան մը սե- մին ոտք չէ՞ր կոխեր: Ամէն տեղ բնութիւնը կը մաս- նակցէր մեր ուրախութեան և մեր ճամբուն վրայ ամէն քայլափոխին թէ և Հայը լալու պատճառ մը ունէր որովհետեւ ճիշդ նոյն տեղերէն կ'անցնէր ուրիշ ե- րեք տարի առաջ իր սիրելիներու կոտորածին և մահուան ահանատես եղած էր, բայց դարձեալ ինք- զինքը կը մխիթարէր, և ինքնիրեն իրաւունք կու- տար իր մարտիրոսները հայրենիքին ազատութեան զոհերը հոչակելու: Անոնց անթաղ ոսկորներուն վրայ տաճարներ կանգնելու ուխտով և յոյսով տողորուած իր ճամբան կը շարունակէր: Յոյս՝ վաղուան հայրե- նիքին բարօրութեան համար, որովհետեւ կ'զգար թէ

600 տարիէ ի վեր իր վրայ ծանրացող գերութեան չգթաները փչուած էին վերջնականապէս: Կը մըտա- ծէր թէ ինքն ալ իր սևփնական տունը պիտի ունե- նար ինքն ալ իր ազատ անկախ լեռները պիտի ունե- նար, ազատ և անվախ պիտի բարձրանար անոնց զագաթները և անոնց հովիտներուն մէջ պիտի պաշա- պանէր իր ոչխարի հօտերը: Ան պիտի գրկէր նորածին գառնուկը զայն պիտի տար իր կնոջ զոր մեծ ուրա- խութիւն պիտի պատճառէր ընտանիքին, Հայկական երգերը պիտի արձագանգէին լեռնէ լեռ, ձորէ ձոր: Ազգայայի անցքերն հասած էինք: Կարաւանը Թուր- լու Օլուզ կը հասնէր և մաս առ մաս հանգստանալու համար կ'իջևանէր: Մէյ մըն ալ նայիս փախուք մըն է չրջան կ'ընէ ժողովուրդին մէջ, իբր թէ Թուրքերը Ֆէքէյի անցքին վրայ, մեղ կ'սպասէին, մեր վրայ յարձակելու նպատակաւ: Թէ և այդ տեսակ զրոյցի մը անհաւատալի ըլլալը բացատրուեցաւ ժողովուրդին զայն խաղաղեցնելու, այսուամենայնիւ պէտք եղած նախազգուշական միջոցները ձեռք առնուեցաւ: Արդարեւ ըսուած վայրին վրայ պղտիկ ընդհանրում մ'ունեցանք բայց անոր ալ պատճառը յիսնապետներէն մէկուն անկարգապահութեան արդիւնքն էր, որ չուտով կար- գադրուեցաւ: Իսկապէս ալ այդ օրերուն մէջ Թուր- քերը բարոյալքուած էին: Վերջապէս երկրորդ օրը Շարչար հասանք ո՛ւր մեղի զիմաւորելու եկած էին Հաճընի և թէ մերձակայ գիւղերու Թուրք բնակչու- թիւնը և մի քանի վերապրող Հայեր: Վերջապէս Հա- ճընէն քառորդ ժամ հեռաւորութիւն ունեցող Սըլօք ըսուած վայրը հասած էինք: Ըստ կանխապէս եղած կարգադրութեան զինուորական պաշտօնական տողանցք մը կը կատարուի, ուր 150 Հայ և 150 Թուրք զին- ուորներու մէջ Հայը դուրսէն կուգայ իսկ արդէն Թուրք զինուորը տեղւոյն վրայ պատրաստ է մեղ

ընդունելու: Այդ տեղ երէկուան իշխողը և կեղեքիչ Թուրքը կ'զգայ թէ Հայն ալ իրաւունք ունի գէնք կրելու և իբր հայրենիքի պաշտպան զինուոր ներկայանալու: Ան ալ այդ երկրին մէջ ծնած այդ օգէն և ջուրէն սնած մեծցած է: Ծակատագրական ի՞նչ վերիվայրում . . .

Ճիշդ այդ Սըլօքն էր ուր երեք տարի առաջ տըխրահընչակ Արնավուտ Ավնի Պէյը խաչը գետին նետած և ըսած էր թէ «Ձեր Աստուածը եւ Քրիստոսը եւ ամուր հանդէպ ձեր հաւատքի իմ ոտքիս տակն է: Ես ձեզի մեռնելու կը լրկեմ, զացեմ, բող՝ Ան ձեզի ազատեմ, բայց զիսցեմ քե աճգամ մըն ալ այս նողերը չպիտի կոխեմ»:

Այդ վայրն էր ահա ուր Հաճնոյ և չրջակայ բոլոր զիւղերու բնակիչները մեզի զիմաւորելու եկած էին: Մեզմէ բաւ մը կ'ապասէին ճիւղ Ավնի խօսքերուն իբր հատուցում: Սակայն մենք իբր տառապած բայց ազնիւ ցեղի մը զաւակներ տարբեր վարուցանք: Միայն ես յիշեցնելով անցեալ երեք տարիներու Հայուն կեանքը, Տէրգօրի և Հավրանի անապատներու մէջ անոր կրած տխուր չարչարանքները հասկցուցի անոնց թէ մենք վրէժխնդրական ձգտումներով տոգորուած չէինք ա լեւս, «Մենք, ըսի, անապատներէն ձեզի կը բերենք եղբայրութեան և արդարութեան զրօշակը և ինչպէս մերինը նոյնպէս ձեր Աստուածը մէկ է կ'ուզենք որ մէկ հայրենիք ունենանք, և ան ամենուս ալ ըլլայ, հոս ծնողը ինչ կրօնքի ալ պատկանի Հաճընցի է, անոր օղը ծծելու ջուրը խըմելու և հողը մշակելու իրաւունք ունի, կը բաւէ որ իր հալալ աշխատանքով իր հալալ հացը շահած ըլլայ: Մոռնանք անցեալի հին անբաղձալի կեանքը, հիմա ամէնքս մէկ միանանք, որովհետեւ ամէնքս ալ Հաճընցի ենք և հաւատացէք որ Հաճնոյ Աստուածը մէկ է:» Ասոր յարմար պատասխան մը տըւաւ Հաճնոյ

խալամ միւֆթին և պախարակեց անցեալը՝ թելադրեց զայն մոռնալ և կոչ ըրաւ ներկաներուն իրարու ներկէ և իրարու օգնել: Եւ ողջագուրուեցան ժողովուրդըն ու զինուորները: Բիշ յետոյ մենք արդէն կառավարական չէնքն էինք, ուր իսլամ գայմազամը բարի գալուստ կը մաղթէր, ան կ'աշխատէր նորեկ ժողովուրդի հանգստութեան համար: Այսպէս ահա վերջացաւ մեր երջանիկ օրերուն մէկ զրուագը:

ՊԱՐԳԵՒ

ՇԱՀՊԱԶ

Խոստումնալից պատանի գրող մը

Ա Յ Գ Ա Յ Ի Ն

Բոյր մը վայրի, արփանու, հովերէն վար կը քալի,
Դարձեալ բոյրեր հոսեւան ծառերէն դուրս կը ցայտեն,
Ո՛ւ կը զարթնուն, ո՛ւ կը լուծուին բոյրեր, բոյրեր սա-
սափի.

Ջրծաղիկ մը այնպէ՛ս ծնծղուն համբոյր կուտայ իր այտէն:

Ջրծաղիկ մը այնպէ՛ս ծնծղուն համբոյր կուտայ իր այտէն,
Ջոր կ'առնենք բոյրը այգուն լուսածղայիս նայուածով.
Այգածաղի շողերն ամբողջ իրերէ իր կ'ոսոսեսն,
Ու կը պայքի երգ մը բոցէ՛, վարդակաւօս տղուն քով:

Ու կը պայքի երգ մը բոցէ՛, վարդակաւօս տղուն քով,
Այգերգ մ'արփուն, քաղցրահունչ, ծաղկանց ա՛յնքան
հարեւան:

Ամպերուն մեջ մոլո՛ւթի ոսկի խուրձեր կ'երեւան:

Ամպերուն մեջ մոլո՛ւթի ոսկի խուրձեր կ'երեւան,
Ու գեղալի պերճանքով պարապն ի վար կը կախուին,
Ինչպէս խուղ մը օղայած՝ տարալուծուած արեւին:

Ա՛ն, կը պայքի երգը լուսէ՛, վարդակաւօս տղուն քով...:

Պ. ՇԱՀՊԱՉ

Ո Ր Բ Ի Ն Ե Ր Գ Ը

Չայեր անհուն
Իմ վերերուն

Վշտալի,

Եւ անձկութիւն
Եւ որբութիւն

Տանջալի.

Ա՛խ կը յիշեմ
Ձուարք օրերս

Ու կուլամ,

Ինչպէս լարը
Իր ձայներով,

Տարսում,

Ու կը տեսնիմ.
Ես օրն ի բուն:

Յաւալի:

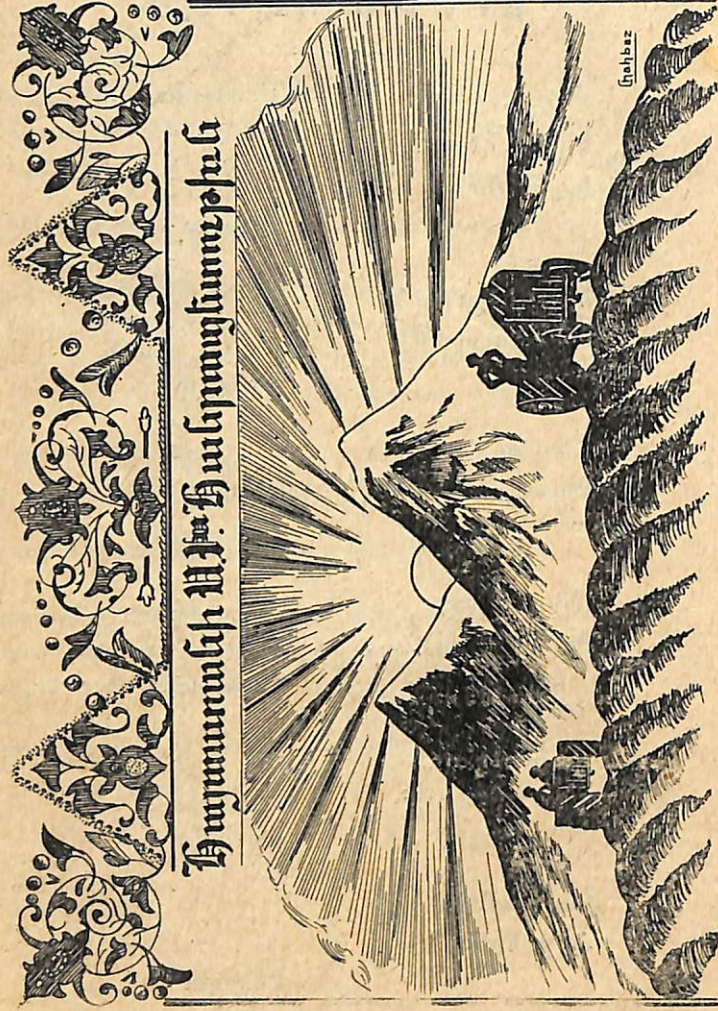
Կաւօսանքով,
Հայրենիքս

Ըղձալի:

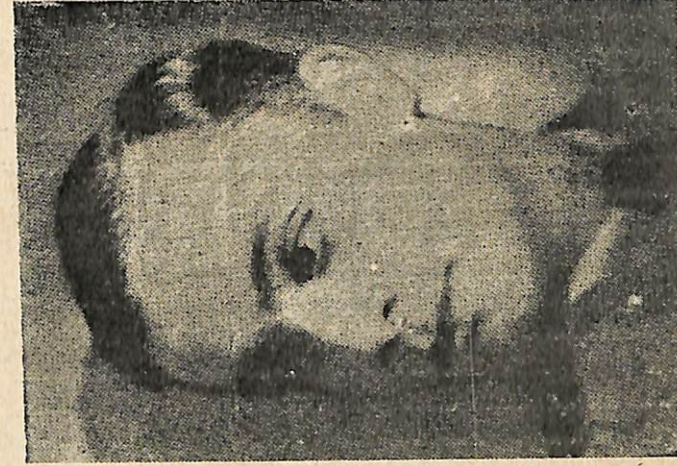
ԱՐԱՐ Ա. ԲԻՐՈՍ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՆՈՐ-ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

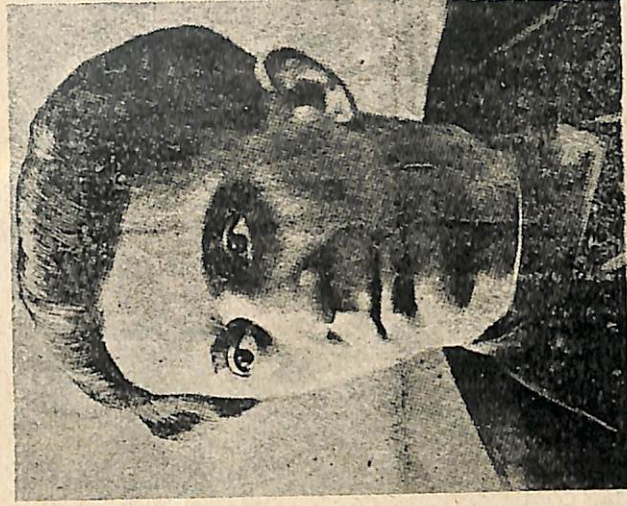
Դ. Մ Ա Ս

ՀԱՅՐԵՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

ժողկոմխորհի նախագահ Ա. ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ

ՀԿ(Բ)Կ. ԿԿ-ի Առաջին ֆարսուղար
ՂՆԿ. Ա. Ս. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատմ. Հայաստանի բարձրաւանդակը կը գըտնուի Ասիոյ ցամաքամասի Արեւմտեան կողմը, Մերձաւոր Արեւելք* կոչուած չրջանին մէջ. չրջապատուած՝ Սև, Միջերկրականեան և Կասպից ծովերով: Տարածութիւնը նկատուած է 250,000 քառ. քլմթր. իսկ բնակչութիւնը, իր բարգաւաճ չրջանին հասած է 20 միլիոնի:

Անյիշատակ դարեր առաջ երկիրը բնակելով յառաջացուցած է բարձր լեռներ, լեռնաշղթաներ, հովիտներ և դաշտազետիւններ,

Պատմ. ապացոյցներ կը վկայեն թէ՝ առիկ է 15-20 հազար տարիներ առաջ՝ Բալթիթիկ (Palaeolithic) մարդը Հայաստանի քարայրներու մէջ բնակութիւնն էր հաստատած:

Ժամանակի ընթացքին, չափ մը թափառական ցեղերու կայան ծառայած է: Բրիտանաց 6 դար առաջ Հայերը Արեւմտեքէն կը հասնին հոն և արիական նոր քաղաքակրթութիւնը կը պատուաստեն հին բնիկներուն, որոնք հեղձնաէ կը ձուլուին Հայոց մէջ:

Մեր նախնիքները կ'սկսին ապրիլ անկախ և

*Փոքր Ասիա, Հայաստան, Սուրիա, Միջագետք, Կովկաս եւայլն, Մերձաւոր Արեւելք, իսկ ձաքոն, Չիգաստան եւ հարեւան երկիրներ՝ Ծայրագոյն Արեւելք կըսուին:

կիսանկախ կեանք մը, մինչեւ որ զոհ կը դառնայ Թաթար և Արաբական արշաւանքներու և ժէ-ժէ դարերուն՝ Անոր գերջնական բաժանումը *կը կատարուի նախ Թուրքիոյ և Պարսկաստանի ապա (Ժ-ժ դարուն) Ռուսիոյ միջև:

Այսպէսով, պատմական Հայաստանի, մեծ մասը՝ Թուրքիոյ փոքրը՝ Ռուսիոյ, իսկ նուազագոյնը՝ Պարսկաստանի, մաս կազմելով՝ ԹՐԹԱՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՌՈՒՍԱՀԱՅԱՍՏԱՆ և ՊԱՐՍԱՀԱՅԱՍՏԱՆ բաժանումները կը յառաջանան:

Բ. ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ժամանակակից մեր Մայր Հայենիքը կը կոչուի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՕՅԻԱԼԻՍՏ ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ, հիմնուած՝ 1920 Նոյ. 29ին: Ան մաս կը կազմէ ՍՕՅԻԱԼԻՍՏ ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, (Որը կը տիրէ Աշխարհի մէկ վեցերորդ ցամաքամասին վրայ) մասնակից երկիրներու հաւասար իրաւունքով:

Սահման — Հիւսիսէն՝ Խ. Վրաստան, հարաւէն՝ (խնքնավար) Նախիջևան, Արեւելքէն՝ Խ. Ատրպէյճան իսկ Արեւմտքէն՝ Թուրքիոյ:

Տարածութիւն — Խ. Հայաստանի տարածութիւնն է 29,964 քառ. քլմթր: Այսինքն՝ Լիբանանէն երեք անգամ մեծ, կամ հաւասար՝ Պէլճիքայի ու Ալպանիոյ:

Բնակչութիւն — Մեր Մայր երկիրը ունի 1,208,900 հոգիի բնակչութիւն, որուն հարիւրին՝ 95 տոկոսը կը կազմէ Հայութիւնը (մնացած՝ փոքրամասնութիւնը կը բաղկանայ 46 ազգերու ներկայացուցիչներէն): Բնակչութեան հարիւրին՝ 55ը արական և 45ը

*Հայ Բագրատունի քաղաւորութիւնը կը վերջանայ 1074ին, իսկ Կիլիկիոյ Ռուբինեան իշխանութիւնը՝ 1375ին:

իզական են, կամ 75ը գիւղացի ու 25ը քաղաքացի:

Կլիմայ Կլիման այլադան է: Լեռնային մասին մէջ ձմեռը սառնակի ցուրտ եւ երկարատեւ է: Արարատեան դաշտին մէջ ձմեռը կարճ եւ նուազ ցուրտ է, իսկ ամառը՝ երկար եւ խիստ տաք կ'ընէ:

Ընդհանրապէս ատոյշարար է: Եթէ զանց ընենք մայրաքաղաքի ծնունդ ատուղ ճահիճներու գոյութիւնը եւ Արարատեան դաշտին մէջ աչքի - թրախոմայի - հիււստիւթիւնները, որոնցմէ վերջնականապէս ձերբազատուելու համար՝ կառավարութիւնը գիտական մեթոտներով կը տանի հարուածային աշխատանք,

Լեռներ — Հայկ. բարձրալանգակի հիւսիսային կողմէ աղեղի մը նման 600 քիլոմետր երկարութեամբ ձգուած լեռնաշղթայ մըն է որ միշտ միացած է, այլ տեղ տեղ կը բաժնուի տարրեր ծալքերու:

Նշանաւոր են Լոռիի, Սիմֆոնովկայի, Գեղարքունեաց, Դարալագեաց կամ Վայոց ձորի, Սիւնեաց (Զանգեզուրի) լեռները:

Մասւ լեռներէն զէպի հարաւ, ասլա զէպի հարաւ Արեւելք կ'երկարի Վարապաղի կամ Արցախի լեռնաշղթան:

Այս բոլորը յառաջ կը բերեն բազմաթիւ ձորեր, հովիտներ, անտառներ, դաշտեր եւ այլն:

Գետեր — 1, Արաքս կամ Երասխ (երկայնութիւն 1000 քմթր.) ընդհանրապէս Մայր հողէն կ'անցնի եւ կը հանդիսանայ Մայր՝ Հայաստանի բոլոր գետերուն:

2. Ախուրեան (երկայն. 150 քմթր. լայն. 20.60 մ. խոր. 1 մթր.)

3. Մեծամոր կամ Սեւ ցուր՝ (երկայն. 30 քմթր. լայն. 6,10 մ. խոր. 2,4 մ.)

4. Քասաղ կամ Կարփի ցուր (երկ. 75 քմ. մթր. լայն. 20. խոր. 1 մ.)

5. Հրազդան կամ Զանգի (երկ. 100 քմ. լայն. 20. մ. խոր. 1 մ.)

6. Ազատ կամ Գառնի (երկ. 55 քմթր.)

7. Վեփ (» 50 »)

8. Արեւելեան Արփաչայ

9. Կարնեւան

10. Մեղրի (երկ. 27 քմթր.)

11. Չավրնսուր կամ Օլսչի չայ (երկ. 80 քմթր.)

12. Որոսն կամ Բազար չայ (երկ. 150 քմթր.)

13. Հակեաւ (երկ. 109 քմթր.)

14. Բայիկ չայ (երկ. 19 քմթր.) 15. Գաւառագետ (երկ. 35 քմ.)

16. Իւսանայ՝ (երկայն. 35 քմթր.) 17 Սուղից կամ Մագսարա՝ այս չորս գետակները կը թափուին Սեւնայ լիճը:

Լիճեր — Խ. Հայաստանի մեծագոյն լիճն է Սեւան 1. (կամ Գեղամայ ծովը): Ան՝ ծովէն 1925 մթր բարձր է եւ իր այդ գիրքով՝ կը հանդիսանայ Աշխարհի խոշորագոյն լիճը: Ունի 1370 քմթր. տարածութիւն, իսկ խորութիւնը կը հասնի 103 մթրի: Կը պարունակէ Սեւան կղզին * (տարած. 3 քմթր. բարձր 100 մթր):

Ջուրը անուշ է: Հարուստ է իշխանածուկ, Գեղարքունի, Կոչաք, Կարմրախայտ եւ Սիգ ձկներով:

2. Մագրա կամ Թեղի (տարած. 7.4 քմթր.)

3. Մեծամորի ծովակ կամ Այդր (տար. 2 քմ.)

4. Ղարակոյ (տարած. 3.2՝ քմ.)

5. Ալակոյ (» 5.3 » »)

* Մարիամ քաղունին Թ. դարուն մէջ հոն շինեց Սեւանայ Վանք. որ այսօր կը ծառայէ հանգստեան ամառանոց Խ. Հայաստանի արժանաւոր արուեստագետ եւ գրողներուն:

Մ. Մ. Ս.

6. Գառնոյ կամ Արփա (տարած. 9 ք. մ.)

Ասոնցմէ զատ կան նաեւ 20 ի մօտ փոքր լիճեր, որոնց մեծագոյնները կը համարուին Զալնի կամ Գառա լիճերը (Զանգեզուրի մէջ):

Լիճերուն ընդհ. տարածութիւնն է 1401,72 քո. քլմթր.)

Մշակելի եւ անմշակ հողերու բաժանում

Խ. Հայաստանի ընդհ. հողային տարածութիւնն է 2,898,225 հէկտար, հետեւեալ կերպով—

* Մշակելի հողեր (բնակավայր, այգի, պարտէզ, ցանք եւ այլն.)	հէկտար 465,000
Արօտավայրեր	973,600
Անտառներ	353,300
	1,791,900

Զրանցքներու շնորհիւ ոռոգելի հողեր 96,388

Անջրդի եւ գրեթէ անյարմար երկրփործ. 604,505

Լեռ, լիճ, գետ, աւազ եւ այլն. 405,432

Ընդհ. գումար 2,898,225

Այս հաշուով կը տեսնուի թէ մեր երկրի հողերուն 0/0ին 40 տոկոսը խոպան եւ անարժէք կը մնար: Սակայն, շնորհիւ Խորհրդային շինարարութեան, յոյս ունինք որ մօտ ապագային՝ միմիայն 281,000 հէկտար հողը պիտի մնայ անմշակ, աչքի առաջ ունենալով մեր Մայր Հայրենիքի լեռնային վիճակը:

Այս առթիւ հետաքրքրական կը նկատենք ներկայացնել հոս՝ կարգ մը այլ երկիրներու հետեւեալ ցուցակը:

Թուրքիոյ հող. տարածութեան 0/0ին 91ը անմշակ է:

Նորվեգիոյ հողային տարածութեան 0/0ին 74.7ը անմշակ է:

*Լիբանանի մշակելի հողերը 220,000 հեկտար եւ Մ. Մ. Ս.

Եւրոպայի հողային տարածութեան 0/0ին 46,5ը անմշակ է:

Ի նկատի ունենալով կլիմայական եւ ոռոգումի տարբեր պայմանները, մեր Մայր Հայրենիքի հողերը կը բաժնուին հետեւեալ 4 դասերու:

1. Դսոսային. — Ծովէն՝ մինչեւ 3000 ոտք բարձր որ յարմար է թանկագին բոյսերու (բամպակի, ծխախոտի) եւ պտուղի մշակութեանց (խաղող):

2. Նախալեռնային. — Ծովէն՝ 3-4000 ոտք բարձր, յարմար՝ պաղարուծութեան:

3. Լեռնային. — Ծովէն՝ 4-6000 ոտք բարձր, յարմար՝ հացահատիկներու մշակութեան:

4. Ալպեան շրջան. — Ծովէն 4-6000 ոտք բարձր, յարմար՝ անասնապահութեան եւ կաթնատնտեսութեան:

ՅԱՆՔԵՐԸ

Հացահատիկ. — *Մեր բնաշխարհի մշակելի հողերուն՝ 0/0 86 տոկոսը յատկացուած է հացահատիկներու մշակութեան, գլխաւորաբար պատմական Շիրակայ դաշտին մէջ:

Բամպակ. — Բամպակը քարիւղի համազօր հարստութիւն մըն է երկրի մը համար, որմէ մեծապէս կը օգտուին Մ. Նահանգներ, Հնդկաստան եւ Եգիպտոս:

Խ. Հայաստանը բամպակացանքին յատկացուցած է 50.000 հէկտար հող:

Այգեգործութիւն. — Պտղամշակութեան համար յար-

* Երկրին վարիչները զարգացած եւրոպայի նման հետզհետէ պիտի նուազեցնեն հացահատիկներու մշակութիւնը, անոր տեղ զարգացնելու համար բարձր եւ որակեալ մշակոյթները, այգեգործութիւնը, բամպակի, ծրխախոտի մշակութիւնը: Ինչպէս նաեւ ջերմաստիճանային, անասնապահութիւնը, կաթնասնեստութիւնը եւ այլն:

Մ. Մ. Ս.

մար հողեր ունինք Երեւանի, Էջմիածինի, Մեղրիի, Դարալագեազի, Շիրակի գաւառներուն մէջ:

Մասնագէտներու վկայութեամբ կը հաստատուի թէ՛ աշխարհի ամէնէն անուշ խաղողը կը հասնէ նայ Հայաշխարհի մէջ: Անոր համար է որ միջազգային շուկայի մէջ ի պատուի է ու միշտ կը փրնտըռուի «Արարատ» գործարանի գինին:

Խիստ յարգի է նաեւ Հայաստանի ծիրանը, դեղձը, խնձորը, կեռասը, տանձը, սիսր կայլն:

Ծխախոտ.— Ծխախոտի մշակութիւնը նախախորհրդային շրջանին՝ կը գտնուէր ենթակայ անձնական նախասիրութեան: Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը առաջին օրէն սկսաւ այս ուղղութեամբ աշխատիլ, երկիր կեդրոնացնելով հմուտ մասնագէտներ, որոնք գործին մեծապէս սատարեցին Յունաստանէն ներգաղթող այն հայրենակիցները, որոնց զբաղումը եղած էր, երկար տարիներէ ի վեր, ծխախոտի մշակութիւնը:

Այս տեսակէտով կը նախատեսուի փայլուն ապագայ մը:

Արօսավայրեր.— Խ. Հայաստանի գիւղատնտեսական արժէք ներկայացնող հողերուն 0/0ին 54ը արօսավայրեր են, որոնք կենսական են անասնապահութեան համար:

Անտառներ.— Անտառը, որպէս տնտեսութիւն, երկրի մը հարստութեան ազդիւրներէն մին է, իսկ մեր անտառները զգացուած պահանջին զոհացում տալէ հեռու են:

Անտառը ոչ միայն վառելանիւթի, շինարարութեան, փայտեղէն ճարտարարուեստի (օրինակ թուղթ պատրաստուելու) համար կարեւոր է, այլ առուել պէտք է նաեւ կլիմայի բարեփոխելու համար:

Խ. Հայաստանի անտառները՝ 353.300 հէկտար է: Ամէն տարի հազարաւոր ծառի տունկեր կը տնկուին

ու կառավարութիւնը մեծապէս կը քաջալերէ աշխատող ձեռքերը:

Անասնապահութիւն.— Աչքի առաջ ունենալով արօտավայրերու ընդարձակութիւնը, յարմարութիւնները, ինչպէս նաեւ կաթնատնտեսութեան անուամբ, Խ. իշխանութիւնը մեծ նուիրումով մը յատուց կը տանի երկրին անասնապահութիւնը:

Ունի ընտանի կենդանիներէն ձի, էջ, կով, եզ, ոչխար, այծ, խոզ կայլն:

Մեղուաբուծութիւն.— Այս ճիւղը և մանաւանդ Լոռի-փամբակի, Դարաքիյիսի, Դարալագեազի, Էջնիսականի և Զանգեզուրի բնակչութեան շատ հին ու սիրելի զբաղումներէն մին եղած է: Ենթադրուի մեր բրնձագաւառի ծաղկայից ու բուրումնաւէտ գաղտնիքն՝ Հայաստանի մեղրին որակը չափ բարձր է և երկրին հետ՝ կը գոհացնէ նաեւ Անգրիկովիայի պահանջները:

Շերամապահութիւն.— Կարգ մը չրջաններու հողային և կլիմայական նպաստաւոր յարմարութիւնները պատճառ եղան որ Հայաստանի մէջ տակաւ առ տակաւ զարգանայ շերամապահութիւնը, որը վերջերս մեծ թափ ստացաւ արտասահմանէն մասնագէտ ներգաղթողներու երկիր մուտքով:

Հանքային հարստութիւն.— Խ. Հայաստանը երկրաբանական լիակատար և հարուստ թանկարան մըն է, որ նոր (Սորհրդային շրջանին) սկսուած է շահագործուիլ, ի նպաստ երկրին բարօրութեան և ճարտարարուեստի զարգացման, վաղուայ համար ապահովելու՝ անտեսական մեծ և օգտաշատ հեռանկարներ:

Արձանագրենք կարեւոր հանքերը—

1. Պլինիի Հանքեր՝ անսպառ կերպով կան՝ Ալաշդէրտի և (Զանգեզուրի) Դաթար գիւղին մօտ:
2. Ոսկիի. Ալաշդէրտի և Սիւննայ
3. Արծաթի | Լոռի-փամբակ գաւառներուն մէջ:

4. Երկաթ
5. Հանգամանքներ } Բողի քէնտի շրջանին մէջ:
6. Զինգ
7. Կապար. — Վայոց Ձոր-Դարապետազի մէջ:
8. Ծծումբ. — Արագածի մօտ:
9. Երկաթաքրոմ. — Սեանայ լիճի հիւսիս-Արե-

ւելեան ափերը լեցուն են:

Ձկնորսութիւն. — Հայաստանի ձկնորսութիւնը մեծ աճում ցոյց պիտի տար, եթէ յատուկ աւազաններ նախապէս գոյութիւն ունենային, սակայն կառավարութիւնը, աչքի առաջ ունենալով ձուկի հասոյթաբեր ըլլալու հանգամանքը, առ այդ՝ սկսած է մեթոտիկ աշխատանքներու, որոնց պատճառաւ Ձկնորսութիւնը յարաճուն կերպով բարգաւաճած է:

Դիտարարար Սեանայ լիճն է որ առատ ձուկ կարտադրէ:

ՀԱՆՔԱՔԱՐԵՐ (չինուածանիւթ)

1. Ձեչափաւ կամ պեմզա. — Մեծ քանակութեամբ կը գտնուի Անիի կայարանին մօտ, ինչպէս նաեւ Երեւան, Դիլիճան խճուղիի մօտ, Ծաղկաձորի, Էջմիածնի շրջաններուն մէջ:

Ձեչափաւ կը գործածուի չինութիւններու, ապակեղէն չինելու, աղիւսի և այլ ճարտարարուեստներու համար:

2. Արքիկի տուփ — Հանքաքարը չափ հարուստ կերպով կը գտնուի Արթիկի 200 քռ. քլմթր. — չըրջանին մէջ: Արթիկ տուփը կարելի է սղոյեղ, ներկել սոսիսձով փակցնել, փայտին դաժել և զործածել նաեւ այլ չինութիւններու: Ամուր, վատ հազորդիչ փնտռուած յատկութիւններն ալ ունի, որոնց պատճառաւ համաշխարհային արժէք ունի:

Այս թանկագին քարի հանքերը, ոչ միայն Խ. Հայաստանի պէտքերուն կը բաւարարէ, այլ 100 տա-

րի կրնայ գոհացնել Խ. Միութեան առ այդ պէտքերը:

3. Վիմափաւ ի կարեոր հանքեր կը գտնուին Բաթալի կիրճերուն մէջ: Մինչև հիմայ Գերմանի ձմիայն ուր արոտաքին աշխարհի պահանջին բաւարարութիւն կուտար, այժմ Գերմանիան իր զէմ պիտի գտնէ վիմաքարի հարուստ հանք ունեցող Խ. Հայքեմիքի արդիւնաբերութիւնը:

4. Մարմար. — Թերթաքարերու 25 սանթիմէթր հաստութեամբ ընտիր տեսակի հանքերը կան՝ նոր Միւսայելովկա գիւղին մօտ:

5. Բազալտ. Ծառ ճոխ ունինք նաեւ այս նիւթէն: Բազալտ կը գործածուի ելեքտրականութեան մէջ, որպէս մեկուսացման նիւթ: Մեր երկրի Բազալտի արդիւնաբերութիւնը լի ու լի կը գոհացնէ Խ. Աշխարհի պէտքերը:

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐՆԵՐ

Խ. Հայաստանի 100 է աւելի հանքային բուժիչ ջուրներուն-ջերմուկներուն՝ ստորեւ կը գնենք, կարեորները —

1. Ուզունլարի. կենսալի կոչուած աղբիւրները
2. Երկնովկայ գիւղին «
3. Բլլան չալը. Դիլիճանէն 9 քլմթր. հեռու
4. Ֆլորովկա ձորի աղբ. « ի մօտ
5. Նեկեթինգ գիւղին «
6. Իսայի սալ ջուր. Դարապետազ
7. Դավալուի շրջանի տաք աղբիւրները
8. Արգնիի « « « որոնք ա-

մենակարեւորներն են,

Այս հանքային ջուրերը հոգակաւոր են ստամոքսի, աղիքներու, լեարդի, երիկամներու և բժամթիղմայի հիւանդութիւնները զարմանելու տեսակէտով: Մանաւանդ Արգնիի ջուրերը հոգակաւոր կիսլափտուկիին և նաուհէյմին ախտաբուժիչ յատկութիւնները ունին:

ԶՐԱՆԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Հայաստանը եթէ զուրկ է քարիւղի և հանքածուխի հանքահորերէ, սակայն բաբերազգարար, չափազանց հարուստ է ջրային և երկրային հոսանքներով:

Բնութիւնը շատ առատ կերպով մեղի տրամադրած է, այսպէս ասած, Ապիսակ ածուխը, առանց որուն կարելի չպիտի ըլլար տնտեսական բարեկեցութեան տիրանալ, և ջերմութեամբ և երկրաբական լոյսով ողողել մեր Մայր հողը:

Խ. Հայաստանի վաղու ջուրի ուժը կը հաշուի որ 5-6 հարիւր հազար ձիու ուժ երկրաբականութիւն յառաջ կրնայ բերել, որուն չափաբանը կը հանդիսանայ մեր երկրին միայն բարիք բաշխող Սեանայ լիճը:

Շինարար վարիչներու աշխատանքը կարողացած է այսօր, 0/0 ին 50 տոկոսով իրականացնել ջուրի երկրին, որուն շնորհիւ քաղաքներն ու գիւղերու խուլ և մութ անկիւնները երկրաբականութեամբ լուսաւորուած են, ուստիօնք կը խօսին հայլն:

Մինչև հոս, մենք ջանացինք ուրաւագծել Հայաստանը, իր բնական, տնտեսական հիմնական վիճակով առանց կանգ առնելու ճարտարարուեստի, արդիւնաբերութեան, բնակարանային շինարարութեան ընկերային կեանքի, մշակոյթի, գեղարուեստի նուաճումներուն՝ որոնք միայն ապահովուեցան և վերելքի թափը տոն աշխատաւորական վարչաձևի տակ ու առանց մասին՝ օրը օրին դուրս կը կարգաբ հայ և օտար մամուլին մէջ:

Խ. Հայաստանի ներկայ յառաջդիմութիւնը այն աստիճանի վրայ կը գնահատենք երբ ճանչնանք դոնէ իր ընդհ. գծերուն մէջ և պաշտ. տնտեսներով, Հա-

յաստանը. գաշնակցական մենատիրութեան չրջանին, որուն պարտադրուած «անկախութիւն»ը հռչակուեցաւ 1918 Մայիս 28ին:

Համաշխարհային պատերազմը իր աւերիչ հեռքը խիստ դժուար կերպով ձգած էր նաև մեր պատուական հայրենիքին վրայ: Անոր տնտեսութիւնը փճացած և արդիւնաբերութիւնը կանգ առած էր: Երկիրը աւերուած ու ամալայած էր գրեթէ և ամէն կողմ կը տիրէր յաղաքական անապահովութիւն և փոխադարձ անվստահութիւն ու ատելութիւն:

Այս բոլորին պակաս ձգածը սովն ու համաճարակները կը լրացնէին:

Բայց աւելի նախընտրելի համարենք խօսեցնել Հայաստանի զբաղողութեանց խոշոր պատասխանատու գաշնակց. ղեկավար՝ Ս. Վրացեանը, որը կը գրէ իր «Հայաստանի համապետութիւն գրքին մէջ:

«Ինչ չիկար, վառելիք չիար, սնունդ չիար, սպիւսակեղև չիար, եւ մարդիկ մեռնում էին անմոռնջ. հարիւրներով, հազարներով: Ժողովուրդը սպառնում եւ վառուսկ մոմի պէս»:

«Սովի ու համաճարակից հետ, երկրում խախտւած եւ եւ ապանստիքներ:.. հասարակական շարիք եւ զարմել, այսպէս կոչւած «մալգերիգմ» մալգերով գինուած մարդիկ շահասակութիւններ էին անցնում, նոյնիսկ մայրաքաղաքի փողոցներում, եւ խաղաղ բնակչութիւնը տառապում եւ նրանց ձեռքին»:

«Վեց ամսուայ ընթացքում, սովից և հիւանդութիւններից, Հայաստանում մեռաւ մօտ 180.000 մարդ: Թուրքերը գտել էին կոտորածի նոր ձեւ՝ աւելի իրական եւ աւելի անաղմուկ: Մի վեց ամիս եւս Ռուսահայաստանն էլ պիտի հասներ քիւրճահայաստանի օրին:

Այսպիսի դժոխային պայմաններուն մէջ ապրող

ժողովուրդի մը, անոր պետ. վարչակարգը, կ'իյնար փոխադարձ հանկարծակցութեան գալ զրացնելուն հետ ու նուիրուիլ երկրի վերակազմութեան:

Հայաստանի հանրապետութիւնը իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնող գաշնակցութիւնը այդպէս չբռնաբար, առարկան իր աւանդական փառամոլ արկածախնդրութեամբ կոռուցաւ Թուրքիոյ, Ատրպէյճանին հետ, վրաստանին հետ և ո՛վ սնապարծութիւն սպառնաց նոյնիսկ՝ իր. Թուրքիոյ:

Միայն այսքանով չի բաւականացաւ, մարտնչակցութեամբ հիւանդացող նոր օրերու «քաջնազարը» այլ երկրին մէջ արծարծեց ազգամիջեան կռիւները, իսկ մալիքներով և գաշոյնով սպառնաց լոկայնիկ ամէն անոնք՝ որոնք կը յանդգնէին քննադատել գործադրող վնասարեւր քաղաքականութիւնը: Այդ գծին վրայ ինկան ինչպէս Կարճիքեաններ և Համբարձում Առաքելեաններ:

Սարսափը կ'իշխէր միահեծանօրէն:

Կատարուող աւարարութեանց, ծեծին, սպաննութեանց համար բողոքող ժողովուրդին՝ երևանի ոստիկանապետը կ'ըսէր — «Իմ ուժէն վեր է չարիքն արմատահան րնել, որովհետեւ ոստիկանական կազմը ընդհանրապէս ապականուած է:»

Իսկ պատերազմնախարար Զօր. Շախմատեան իր 13 թիւ հրամանագիրը կը վերջացնէր — «...գործեր որոնք պիտի պատշապեն ժողովուրդին արտաքին բեռավիներ իւրաքանչեւ, իրենք կը դառնան ժողովուրդի բեռավիներ, երբ դժբաղդ ազգաբնակչութիւնը իր իսկ գործի անկարգութիւններէն փրկուելու համար՝ պատշապ է փախչիլ տանտնային եւ ընդունիլ տանտնային անվտանգութիւն եւ մահմէականութիւն, միայն քե՛ս ազատութիւններ ասպատակութիւններ:»

Հայաստանը արտաքին և ներքին թշնամութեանց թատերաբեմ մը եղած էր:

Ժողովուրդը բազմազան հոգերով ու պահանջներով կ'ապրէր՝ յոգնած էր, իսկ երկրի ապահովութիւնը իր ուսերուն վրայ կրող կառավարութիւնը, այլասերած էր, իր զիրքին մէջ չէր:

Փոխադարձ անվստահութիւնը այնքան տիրական էր որեւեանի դաշնակց. «Յառաջ»-ը իր 23 հոկտ. 1919 ին կը խոստովանէր գառնօրէն — «Մեր հասարակութիւնը կառավարութեան վերաբերմամբ բեռնակշիռ անպիտան զինք է բռնել, որ դժուարացում եւնի որակել:»

Այո՛, շատ արգարօրէն ժողովուրդեան ծոցին մէջ սկսած էր ռազմաւարտութիւնը ըմբոստութիւն, յեղափոխութիւն մը:

Արդեօք ժողովուրդը իր իրաւունքին մէջ չէ՞ր: Այս հարցման պատասխանը պէտք է փնտռել յետագայ խոստովանութիւններու մէջ:

Դաշնակց. առաջնորդ Ս. վրացեան 1919 ի սկիզբները կը գրէր իրենց օրկան «Յառաջ»-ին մէջ:

«Տանկիների գործած բարբարոսութեան պակասը լրացնում են մեր բարբարոսները»:

«Ժողովուրդ» քերք իր 7 փետր. 1919 ին մէջ կը խորագրէր «մեր ժողովուրդը մահանում է» ու ապա կ'եղբայրացնէր «մեր երկրում օրական մեռնում են 3000 մարդ...»

Ի տես Հայաստանի զիւղացիին դառն ու գաղմկալի պայմաններուն՝ ուրիշ ակնաւոր գաշնակց. Ն. Աղբալեան «Յառաջ» ին մէջ. 1920 մայիսին կը գրէր:—

«... Պիտի հասնի՞ վերջապէս մի գործը բազուկ հորերից հացը հանելու եւ զոմերից անասունը եր բաշխելու կարիքաւորներին: Միքե՛ս տնտեսականութիւնը քա՞նկ է մարդկային կեանքից:»

Այդ «գօրեղ բազուկ» ք Հայաստանի աշխատաւորութիւնն ու գիւղացիութիւնը բնազդօրէն պտտեղկրի խորհրդայնացման և իւ. Ռուսիոյ հետ միացման մէջ:

Նա երբէք սխալած չէր: Խ. Հայաստանի ներկայ կեանքը երէկուայ այդ առիթներին ճշգրիտ ըլլալուն՝ կենդանի վկան է:

Առ այս մայիսեան ապստամբ. շարժումները բիրտօրէն խեղդուեցան: Ոչ միայն այս արարքով, այլ նաև շողոքորդութեամբ մը, Կարսը առանց կօխի գրաւող և մինչև Երեւանի դռները հասնող Թուրքիոյ հաճելի երեսնալու համար, Վրացեան «Յաւաջ»-ին մէջ 20 Նոյ. 1920ին գրեց — Եթե հայ ժողովուրդը կամենում է ապրիլ եւ ապահովել իր պէտական եւ ֆիզիքական գոյութիւնը, յառաեւորեն, նա պէ՛տ է ունենայ ոչ թէ Ռուսական (խորհրդային) այլ րֆական օրենքնդացիա» — քաղաքականութիւն:

Ինչո՞ւ թուրքիոյ քաղաքականութեան կ'ապաւինէին:

Թրքական հարուածը՝ երէկուայ ինքզինք առիւծ կարծող մարդոց հոգին փոխած էր: Այժմ միայն կուզէին գլուխ ծռել և այն ալ ո'չ թէ Ռուսական հրդօրին* այլ թրքական ծանօթ կառավարութեան:

Այս ծանրակշիռ պայմաններուն մէջ էր որ Հայաստանի աշխատաւոր գիւղացիութիւնը ապստամբելով դաշնակ խրատելակ կառավարութեան դէմ՝ իջեան — Քարվանսարայում — 29 Նոյ. 1920ին հիմնեց ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՕՅԻՍԱԼԻՍՏ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՌԱԶՄԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՕՄԻՏԷՆ, Սարգիս Կասեանի նա-

*Միջդեռ Խ. Ռուսիոյ Ժողովխորհի Նախագահ Լենինը 1918 Յնվ. 14ին ստորագրեց Հայաստանի ինքնորոշումն ու Ազատութիւնը: Մ. Մ. Ս.

խագահութեամբ և յայտարարեց ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՕՄԻՏԷ:

Հայ կեանքի զլխաւոր անկիւնադարձը ինքնին կառավարուեցաւ: Ազատութեան մեր երազը այդ օրէն է որ իրականանալ կ'սկսի:

1920 Դեկտ. 2ին, Դաշնակ կառավարութիւնը տեղի կուտայ, ու խաղաղ կերպով Կարմիր բանակի 11րդ հայ զունդը իր մանէ երեւան:

Նոյն այդ օրը կը հասնէր Խորհրդային Աշխարհի հիմնադիր — Առաջնորդ Վ. Ի. Լենինի սա հեռագիրը — «... Ողջունում եմ իմբերիալիզմի լծից ազատւած խորհրդային Հայաստանին:

«Չեմ կասկածում, որ դուք գործ կը դնեք ամեն ջանք եղբայրական համերաշխութիւն հաստատելու Հայաստանի, Տանկաստանի եւ Ասրայեանի աշխատւորութեանց միջեւ»:

Աւերուած հայրենիքը կ'սկսէր ծաղկիլ, վերակազմուիլ, Խ. Ռուսիոյ եղբայրական աջակցութեամբ: Այդ պատմ. օրէն հազիւ 2 1/2 ամիս անցած՝ 1921 Փետր. 18ին կը ծագի Դաշնակ նոր եւ ծանօթ արկածախնդրութիւնը, որ յանկարծակիի բերաւ Խորհրդային Հայ վարիչները: Անոնք առանց աւելորդ արիւն թափելու՝ մեկնեցան, ջախջախիչ յաղթանակով վերագրանալու համար, որուն հեռանկարէն սարսափած Ս. Վրացեանը, իբրեւ Հայաստանի պատասխանատու անձը՝ Մուսթաֆա Քեմալի Թրք. կառավարութեան նախկին գրեց եւ խնդրեց իրենց գինւոր. աջակցութիւնը, կոուելու համար հայ բոլեւիկներուն դէմ, որուն փոխարէն՝ խոստացաւ ընդունիլ Թրք. «բարեխնամ» կառավարութեան կարգադրութիւններն ու գերիշխանութիւնը:

Թուրքիոյ հաշոյն չէր դար այս առաջարկին համար

թշնամանալ Խ. Ռուսիոյ հետ: Վրացեանը մերժուեցաւ:

Վերջապէս, 1921 Ապրիլ 2ին, վերջին հաշուեյարդարը կատարուեցաւ Դաշնակ վրացեանի կառավարութեան, ու նա փախաւ, իր չրջապատով, Հայաստանի պետ. գանձով, վերջին շունչը առնելու համար արտասահման, ուր այժմ հանգիստ կերպով՝ կողոպտուած զրամներով կը տանի Հակահայաստանեան ազատ աջաքարը:

Խ. Հայաստանը իր փրկութիւնն ու յառաջդիմութիւնը միակ կը գտնէ Խորհրդային վարչաձեւով: Ահա թէ ինչ կը պատմէ ռամիկ Հայաստանցի մը մեր ազգանդաւոր բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանին:

«Ինչե՛ր տեսնեմ, ինչե՛ր փառեցիմ: Սո՛վ, մերկութիւն, համանարակ մահեր: Գիւլերում շուն ու կասու չի մնաց կերան: Ագռաւներին կերան, արածեցիմ անասունների պէս: Շատ տղեր մարդկայի՛ն դիակներ խորովում էին եւ ուտում. կնուկների մէջ դնում էին եւ ուտում. ասելով՝ սա Մինասի միսն է, սա Յարութիւնի միսն է: Երկիրը հրի ու սրի բերան: Մի բուռ գարու համար մարդ էին մորթում, բաղեր չէին կարող գնալ» Ում հետ որ տարիներ աղ ու հաց էին կերել. հիմայ երեսնիս չէին նայում: Զարմանում էիր քե ինչպէս մարդ կարող է փոխուել ու փոխուել էին բոլորս: Մեր մանկան ուրացել էր: Գազաններ էին դառել, իրար յոռոտող գայլեր: Ու մեռնում էին, սասկում էին նիւթ բռնով ասած նեղովելով Աստուած, մարդկութիւն եւ ամեն բան»:

«Նկան բոլեւիկները եւ փրկուեցիմ, փրկուեց ժողովուրդը: Դեհ գիտե՞ս, ես բոլեւիկ չեմ, ինձ պէտքեր չաւ կան, բայց բոլորս էլ ամուր բռնել ենք բոլեւիկ քիփեցից»:

«Թող Աւետիքն իմանայ ես բանը»:

Ահա երէկուայ այս դժոխքն էր որ այսօր վերածուած է ԴՐԱՍՏԱՎԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ, շնորհիւ՝ ստեղծագործ ՍՈՅՍԱՆԻՉՈՒ:

Խորհրդային վարիչներուն առաջին գործը եղաւ երկրին արտաքին եւ ներքին ապահովութիւնը ձեռք ձգել ու նուիրուիլ տնտեսական վերականգնումին:

Չեղեալ նկատելով հանդերձ՝ Խաւիսեանի 2 Դեկտ. 1920ին ստորագրած Աղեքսանդրաբոյի ամօթալի դաշնագիրը, Թուրքիոյ հետ կապուեցաւ բարեկամական կապերով, անշուշտ Խ. Ռուսիոյ միջոցաւ, իսկ Վրաստան եւ Ատրպէյճան եւս խորհրդայնացած ըլլալով՝ վերջ գտաւ պատերազմի արհաւիրքը:

Ի պատիւ Խ. Ռուսիոյ, պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ Խ. Հայաստանը զերեզմանէն յարութիւն առաւ շնորհիւ Խ. Ռուսիոյ նիւթական եւ բարոյական անփոխարինելի եղբայրական աջակցութեանց եւ արդէն Հայաստանի գոյութիւնն ու ազատագրութիւնը կը պարտին Ռուսական մեծ յեղափոխութեան: Առանց այդ աշխարհափոխ յեղաշրջումին՝ պէտք է համոզուինք որ մեր բազում զոհողութիւններն ու նահատակութիւնները ամուլ պիտի մնային:

Անուրանալի ճշմարտութիւն մըն է հայոցս համար թէ՛ Հայաստանի քաղաքա-տնտեսական կրկնակ ազատագրութեան դայեակը հանդիսացաւ Ռուս աշխատաւորութեան Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութիւնը եւ իր հարազատ ծնունդ Խ. Իրաւակարգին չընդհատուած մեր երկիրը օր ըստ օրէ կ'աճի: Առանց Անոր՝ յիշատակելի անցեալը չպիտի ունենայինք, բաղձալի ներկային հետ ինչպէս նաեւ չպիտի ունենայինք լուսաշող եւ փառաւոր ապագան, մեր ցանկութեանց ու զարաւոր երազներու իրականացում՝ Խ. Հայաստանին:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Խ. Հայաստանը բանւորաւ — գիւղացիական է: Աշխատողը դրամատէր չի կրնար ըլլալ, այլ երջանիկ կ'ապրի. որովհետեւ միայն աշխատողն է որ իրաւունք ունի ապրելու (յարգելի են՝ ծերութիւնը, հիւանդութիւնը և անչափահաս տարիքը):

Ընտրութիւն — Ընտրութեան կը մասնակցին բոլոր 18 տարիքը լրացնող և քուէարկելու իրաւունքէն օրինաւոր կերպով չի զրկուած քաղաքացիները. առանց ազգի, սեռի, կրօնի խտրութեան: Մարդկային պատմութեան մէջ, միշտ շահագործող և ազքատ մնացող աշխատաւորութիւնը, առաջին անգամն է որ բնորոշուելու քաղաքացիի կատարեալ իրաւունքը կը վայելէ:

Գերագոյն մարմին — Նախ գիւղացիները կ'ընտրեն իրենց գիւղ — խորհուրդները, որոնցմէ կը ծնի գաւառի ապա Քաղաքի խորհուրդները, և անոնց ներկայացուցիչները կը կազմեն խորհուրդներու համագումարը, որ գերագոյն մարմինն է:

Կեդգործկոմ. — Խորհուրդներու համագումարը կընտրէ կեդրոն. գործադիր Կոմիտէն (որը կը համապատասխանէ մեր հասկցած Ներսի. Ժողովին) որուն այժմեան նախագահն է Գեորգ Հանեսողլուեան:

Ժողկոմխորհ. — Կեդգործկոմը կընտրէ (11 կոմիտարներով) Ժողովրդ. կոմիտարներու խորհուրդը (Այսինքն՝ Նախ. Դահլիճը) որուն նախագահն է (Վարչապետ) Աբրարամ Գուլայեան:

Կեդ. Կոմ. Այս մարմինը շարժիչ ուժն է, որ կը ներկայացնէ Կոմիտէիստ Կուսակցութիւնը: Անոր ներկայ ընդհ. քարտուղարն է Ամասունի, որ իր պաշտօնի բերմամբ՝ ամենապատասխանատու անձն է:

Քաղ. Խորհ. — Որ կընտրուի քաղաքի բնակչութենէն (համագումար քաղաքապետութեան):

Զինագեան — Մեծ ու փոքր Մասիսներէն * Վերձագող արեւի ճաճանչներու մէջ Մուրճ ու Մանգաղ, մի միանց վրայ խաչաձեւ, կոթերը գէպի վար: Ստորաբար խաղողի ողկոյղ մը տերեւներով. աջ ու ձախ կողմերէն՝ ցորենի հասկեր և աւելի բարձրը ձիթենիի ճիւղեր: Զինանշանի կտր չըջագծին մէջ գրուած՝ «Հայաստանի Սօցիալիստական Խորհրդային հանրապետութիւն»:

Դրօշակ — Կարմիր դոյն կտաւ, որուն ձախակողմի վերի անկիւնը — կոթին մօտ — դետեղուած են «Հ. Ս. Խ. Հ.» տառերը:

Պէտ. լեզուն. Խ. Հայաստանի սահմանադրութեամբ՝ (յօդ. 19) պէտ. լեզուն հայերէնն է:

Վարչական բաժանում. Խ. Հայաստանը վարչականօրէն բաժնուած է 9 գաւառներու (30 գաւառակ): Քաղաքի և գիւղի ընդհ. գումարն է 1197:

Գաւառներ — 1. Երեւան, 2. Լէւոնական, 3. Էջմիածին, 4. Նոր Բայազիտ, 5. Լոռի — Փամբակ, 6. Դիլիճան, 7. Զանգեզուր, 8. Գարալագեաղ, 9. Մեղրի:

ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՈՒՆ ԹԻԵՐԷՆ

Բնակչութեան անումը — Երկրի մը բարօրութեանէն կախուած է ընդհանրապէս անոր բնակչութեան աճումը: Նախապատերազմեան չըջանին՝ իւրաքանչիւր 1000 հոգիին վրայ տարեկան 35 հոգի կ'աճէր: (1918

* Թուրքիոյ այն դիտողութեան քե՛ հայեր ի՞նչ իրաւունքով բուրժիւայ մեջ գտնուող լեռը կը գործածեն իրենց գինացանքին վրայ, Խ.Միութիւնը պատասխանած է դուք ալ մանիկ-լուսինը կը գործածեք, որ աւխարհինն է:

Մ. Մ. Ս.

էն 1920ի մահատարած չրջանին՝ ստոյգ վիճակագրու-
թիւն չիկայ) Խորհ. չրջանին աճումը կը բարձրանայ
38ի, Ահա բաղդատական ցուցակ մը—

ԵՐԿԻՐ	ԾՆՈՒՆԴ	ՄԱՀ	ԱՃՈՒՄ
Խ. Հայաստան	52,95	17,18	35,77
Մ. Նահանգներ	24,03	11,08	9,04
Գերմանիա	19,05	11,09	7,06
Անգլիա	18,03	12,03	6,00
Ֆրանսա	18,06	17,00	1,06

Ծնունդներու և աճման տեսակէտով մեր հայրե-
նիքը կ'արժանանայ համաշխարհային մրցանիշին, իսկ
մահերով գրեթէ հաւասար կը մնայ արդի քաղաքա-
կրթութեան կեդրոն՝ Ֆրանսային հետ:

Միջին հաշով ամէն տարի կ'աւելնայ 32500 հոգի:
Այս հիման վրայ կը նախատեսուի որ բնակչութեան
ներկայ (1.208.900) թիւը, 25 տարի վերջ պիտի կրկ-
նապատկուի:

1920-21 ին նորածիններու միջին կշիւը եղած էր
3000 կրամ, իսկ երկարութիւնը 42 սանթիմ:

1926ին՝ նորածիններու միջին ծանրութիւնը
բարձրացած է 3613 կրամի, իսկ երկարութիւնը՝ 46
սանթիմէթրի:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ —

Պատերազմէն առաջ մշակուած հողերը	343,000	հէկտար
1919ին	»	» 82,000 »
1936ին	»	» 459,000 »

Հողը հերկելու, ցանելու և քաղելու համար
փոխան նահապետական ձեւերու, կը զործադրուին
գիտական արդի մեթոտները — որով բերքը կըլլայ ա-
րագ, առատ և որակով:

1919 ին մէկ հէկտար հողէն կ'ստացուէր 563 քի-
լօ բամպակ:

1936 ին մէկ հէկտար հողէն կ'ստացուէր 890 քի-
լօ բամպակ:

Խ. Հայաստանը օժտուած է գիւղատնտես. մեքե-
նաներով. հողը կը հերկուի, կը ցանուի, կը քաղուի
թրէքթորներով և նոյնիսկ սաւառնակով ցանք կը
ըլլայ:

Խորհրդայնացումէն առաջ՝ մէկ թրէքթոր չիկար,
այժմ * 683 է անոնց թիւը, որոնք կոլխոզներու
(գլխ. համագործկց.) միջոցաւ մեր երկրի բարձր ու-
րակ գիւղատնտեսութեան զարկ կուտան:

ԱՍՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍ — Ան հսկայաքայլ կ'առաջանայ,
որպէսզի տարուէ տարի աճող և ներգաղթող բնակչու-
թիւնը ապրեցնէ:

Անդու կը զործեն պղինձի, գինիի, հիւսուածեղէնի,
ձգախէժի, կաշիի, ձէթի, օճառի, չաքարի, քիմիական
արդիւնաբերութեան, պահածոյի ևայլն կատարելա-
գործուած գործարանները:

1926 ին երկրի արդիւն.	0 0 ին 23ը	ճարտ.	էր
1929 «	«	«	35ը «
1936 »	«	«	50ը «

Կը տեսնուի որ գիւղատնտեսութիւնը տեղի կու-
տայ ճարտարարուեստին, ինչ որ արդի, աճող կեան-
քին պահանջն է:

ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Պատերազմէն առաջ՝ կար	1.500	քիլովաթ	Ելեք. ուժ
1927 ին՝	3.200	«	«
1933 «	25.000	«	«

* Թուրքիան որ և. Հայաստանէն՝ 25 անգամ մեծ
սարածութիւն եւ մեր երկրէն 11 անգամ աւելի բրնակ-
չութիւն ունի, մի միայն 3500 քեֆրը ունի: Համեմատա-
կանով՝ ուրեմն մեզ քուրքիային ունեցած քեֆրին
կրկինը ունինք: Լիբանան ունի 131 քեֆրը:

1934 «	35.000	«	«	«
1935 «	50.000	«	«	«

Եթէ Սեւանայ լճի օգտագործման ծրագիրը իրականանայ, անկէ պիտի ոտոզուի նաեւ 130.000 հէկտար հող, որ ներկայիւ անապատային է:

ՌԵՍՈՒՐՍ-ՄՇԱԿՈՅԹ	գարրոց	ՍՀակերտ
1914 թն	465	
1920 «	396	47.502
1934 «	1137	208.300

Իտալ. «Իլ Բողգիո» թերթին թղթակիցը կը գրէ «Երեւան ունի 11.000 համալսարանականներ, շատ նշանակալից է այս քիւր, երբ մարդ կը խորհի որ Պերլին միայն 12,000 ուսանող ունի»:

1922ին բնակչ 0 0 ին 10	գրել կարգալ *	գիտէր
1936 « « « « 90 « » «		

Պետ. հրատարակչականը տենդագին աշխատանք կը անի, կարգաւ ահաջին զոհացում տալու համար:

1921ին հրատ. համար 6	թիւն թուղթ	գործածուեցաւ
1935 « « « 1.500 « » «		

Կը ապրին զատազրքեր, մանագիտ., գրական, գիտական, զեղարուեստ. պատմ. գրքեր:

	գիրք	օրինակ
1921-1927 հրատարկ.	493	2.422.900
1935 թն «	528	31 միլ. թերթով

Երբ արտասահմանի գրքերուն և թերթերուն միջին սպառումը 800ը չ'անցնիր, Խ. Հայաստանինը՝ կը հասնի 10 հազարի:

* Լիբանանի բնակչութեան 0/0 ին 65ը գրել կ'ուր. պալ գիտեն, Սիւրիոյ՝ 25ը, Լաբաֆիոյ՝ 17ը եւ Ճեպիկը՝ 10ը. եւայլն: Մ. Մ. Ս.

Թատերական, զեղարուեստի, հնագիտութեան, նուաճումները աւելի քան ոգևորիչ են:

Սհա ալպէս մեր Խ. հայրենիքը օրէ օր կը զիմէ զէպի անոնս. բարգաւաճումի, արդիւնարեր. նուաճումի, ֆինանս. վիճակի բարեփոխման և մշակութային վերելքի, որոնք ժողովուրդի մը բարօրութեան գըլխաւոր ապացոյցներն են և մի առ մի մանրամասնութեամբ թուել զինք ուղեր, աւելի էջեր չի գրաւելու համար:

ՆԵՐՎԱՂԹ.

Երբ Հայաստանը խորհրդայնացաւ արդէն իսկ 240.00 զաղթականներ կը գտնուէին, որոնք պապաւերագրի ընթացքին թրքահայաստանէն՝ (Վանէն, Պոլսէն, Բասենէն, Մուշէն, Կարինէն, Երզնկայէն) փախած և հաստատուած էին հոն:

Անոնց վրայ աւելցան հետզհետէ արտասահմանէն երկիր ներգաղթողները, հետեւեալ կերպով —

1922ին Միջագետք և Պոլսէն	9.192	հոգի
1923 « Վանեցի	932	«
1924 « Պոլսէն-Յունաստանէն	1.045	»
« « Միջագետքէն	1.600	«
« « Եաֆայէն...	275	«
« « Յունաստանէն	1.247	«
1925 « Պոլսէն	675	«
« « Յունաստանէն...	3.120	«
« « Միջագետքէն	379	«
1926 « (Լեւինականի երկրաշարժ).....		
1927 « Պոլսէն	400	«
« « Յունաստանէն	1.200	«
1931 « «	1.922	«
1932 « Ֆրանսայէն	8.500	«
1933 « «	93	«

1936 «	«	1.801 «
		32.383
1921-36 անհատ. միջոցներով		8.000
Ընդհ. գումար՝		40.383*

Խ. Հայաստանը հետզհետեւ ճարտարունակաւ երկիր դարձնելով՝ երկրին վարիչները կ'աշխատին ներ-
դադրին աւելի ուժ տալ, այն չափով, որ չափով որ
կրնան ապրեցնել և բնակարան և հող արամադրել
անոնց:

Խ. Հայաստանը ինքնին չպիտի կրնար տիրանալ
ներկայ կեանքի իր վերելքին, եթէ երբէք Մոսկուայի
կեդրոնը իր եղբայրական անկեղծութիւնը պահար:

Արտասահմանի հայ աշխատատեղութեան ցանկու-
թիւնն է որ առաջ հաստատուիլ իր բնաշխարհին մէջ,
որուն շինարարութեան մասնակցիլ, դադրաշխարհի
հայութեան աւագ պարտականութիւնն է:

ՆՈՐ ԱՆՀԱՄԱՆԱԿԻՆԻՍ

Խորհրդային աշխարհի Նոյեմբերի վերջին համա-
գումարը՝ միաձայնութեամբ ընդունեց Նոր սահմանա-
դրութիւնը: Անով վերջ դրուեցաւ Պրօլետարական տիկ-
դաթութեան: Արեւմտեան կը նշանակէ թէ՛ այլևս ներքին
և արտաքին թշնամիներէն վախճելիք չունի. հիմա-
կանապէս ամբողջացած ըլլալով իր դիրքը:

Նոր սահմանադրութեամբ քաղաքացիական լայն
ազատութիւններ տրուեցան բոլոր քաղաքացիներուն:
Լայն պատենութիւններ և իրաւունքներ տրուեցան Խ.
Միութիւնը կազմող երկրներուն և ազգ. անհատա-
կանութեանց:

*Միջոցաւ արտասահմանի մէջ Հակահայաստանեան
մամուլը մինչեւ այժմ Հայաստան ներգաղթողներու քի-
ւր 10 հազար կը ներկայացնէ, ինչ որ երկարեայ իրա-
կանութեամբ ինքնիշխան երեւոյթ Մ. Մ. Ս.

Այս առթիւ մեծապէս օգտուեցաւ նաև Մեր Մայր
Հայրենիքը, որը, ոչ թէ Անդրկովկասեան Ս. Հանր.
Փէտէրացեային՝ որուն հիմնադիրը կը հանդիսանայ
Անմահ մեծանուն Այ. Միասնիկեան՝ մաս կը կազմէ
և որուն վերջ տրուած է այլևս, այլ՝ անկախ հանրա-
պետիւն հռչակուեցաւ, ուղղակիօրէն կապուած
ըլլալով Մոսկուայի կեդրոնին՝ Խ. Միութեան:

Ասիկա հրճուեցուցիչ իրողութիւն մըն է, որը
նոյնիսկ կարողացաւ հակահայաստանեան մամուլին
խորադրել տալ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԳՍՂՅՐԱՅԱԼԻ»:

Եւ ինչո՞ւ արդեօք այս վարդին հետ անպատճառ
փուչ տեսնել ցանկացողները նախապէս ինքնավար կամ
վիճելի նկատուած Ախալքալաքի, Ղաբարադի և Նա-
խիջևանի Խ. Հայաստանէն բաժանուած պատրուակ
ըրած՝ կը յարձակին մեր երկրի վարիչներուն վրայ,
առանց ի մտի ունենալու որ կ'ապրինք երկունքնե-
րով յղի միջազգային խոչը տապնապ մը, որուն հան-
դէպ լուրսիւնը՝ հրամայական է, ոսկի է:

Մեր ցանկութեամբ՝ աշխարհը չի կառավարուիր...:

* *

Ահա՛, մենք այսպիսի յառաջագէժ, չինարար թա-
փով դէպի վերելք սլացող Մայր Հայրենիք մը ունինք.
որ ապահով է, որ կեանքը, մանկութիւնը, կրթու-
թիւնը, ծերութիւնը ապահովուած է, գործը երաշ-
խաւորուած է, և մենք ասոնմէ՛ զուրս ի՞նչ պահանջ-
ներ ունինք:

Մեր աչքերը հո՛ն են ուղղուած: Հո՛ն պիտի եր-
թանք: Այդ նպատակաւ կաջակցինք, մայր հայրենիքի
չինարարութեան, այդ նպատակաւ հիմնեցինք իրար
ետեէն. հոր աւանները, հոր՝ Արաբկիրը, Մալաթիան,
Նիդոկիան, Նուպարաշէնը, Խաբերդը, Բալուք, Սեբաս-
տեան, Կեսարիան, Հանքերը, Էվերէկը, Թումարգան,

1934ին այլևս չկարենալով տոկալ հայ ուսուցչին վերապահուած կենդանի խաչելութեան, կր ձեռնարկէ շատ համեստ, անձնական, ատենուրի գործի մը:

Իբրեւ հասարակական մարդ կը կատարէ կարեւոր կուս. պաշտօններ և կը նուիրուի Հնչ. Ուս. Միութեան գաղափարական վերելքին:

Իբրեւ աշխատակից-սրբակից գրած է — «Տաւրոս» «Նոր Սերունդ», «Սուր. Մամուլ», «Երկիր», «Եր. Հայաստան», «Արձազանք Բարիդի», «Երկունք», «Հ. Կոչնակ», «Լիրանան», «Յաղթանակ» (Ֆիլատէլֆիոյ), «Հայ սիրտ» «Լուսարձակ», «Զանգ», թերթերուն, ինչպէս նաև 1924 և 25ի «Սուրիահայ տարեցոյց» երուն (մանաւանդ վերջինին մէջ ունի նաև Դամասկոսի վրայ կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը:

Բաւական լայն կերպով մասնակցած է Ֆրանսայի Հնչ. չրջանի Յուշարձան ին, տեղւոյս Հնչ. Օրացոյց-տարեցոյցներուն:

Իբրեւ խմբագիր — 1926ին և 1934ին երկու անգամներ վարած է «Լիրանանի խմբագրութիւնը: Թերթին կուս բովանդակութեամբ անոր տարածման սատարելով:

Պէյրուսիայի գաղութին արժէքը բարձրացնող և Հնչ. գաղափարանուէր երիտասարդներէ կազմուած «Նոր Սերունդ» հրատարակչականին առաջին օրէն զօրավիգ հանդիսացաւ, որոնք այլ հրատարակութիւններու չարքին՝ լոյս ընծայեցին նաև «Ուսանողաց Տարեգիրք» ի Ա. և Բ. հատորները:

Այժմ պատրաստ հրատարակելի հետեւեալ գործերը ունի:

Կեանքի ս յուշեր, Յուշերու ի ուան, Շէլլամուրաւ, և իր հերոսամարտը, Պատմ-օրացոյց

Մենք զեռ շատ բան կ'սպասենք Պ. Աէֆէրեանէն, որը խոստացած է Տարեցոյցիս միշտ լայնօրէն աշխատակցել, որուն ապացոյցը կը նկատենք ներկայ տարւոն «հայրենագիտութիւն» շահեկան աշխատասիրութիւնը:

ՎԱՀՐԱՄ Ն. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Ծնած՝ Պէյրուսի 1893 ին: Երջանաւ արտ. ազգ. Ս. Նշան Վարժարանէն և ապա Ֆրանսական համալսարանէն: Նախապէս պաշտօնեայ ծխախոտի ընկերութեան, որուն մէջ, եղած է Հաւրանի տընօրէն պատեալ րադմի չրջանին: Յետոյ անցած է

Սուրիա-Լիրանանեան դրամատունը ուր մինչև ցարդ կը մնայ վարելով ձեռնահասութեամբ դրամական արտադրութեան ճիւղին ը'դհ. գանձապահութեան պաշտօնը:

Պ. Վարժապետեան Լիրանանահայ բոլոր ազգային մարմիններուն մէջ ունեցած է իր մասնակցութիւնը և համերաշխութեան չրջանին եղած է Ազգ. Վարչ. Քաղ. Ժողովի Ա. պետ: Պ. Վարժապետեան գընահատելի նախանձախնդրութեամբ միշտ աշխատած է և կ'աշխատի թ' է խօսքով և թէ իր գրչով հայ ժողովուրդը ծանօթացնել լիովին Արաբ տարրին, ջանալով բառնալ մեր ազգին չորջ եղած թիւր ըմբռնումները:

Այդ ուղղութեամբ հրատարակած է նաև հետեւեալ գրքոյկները Pour Mieux connaître les Arméniens du Liban et de la Syrie. և Հայ-Ա. ար յարաբերութեան մը-տակումը:

ՏԱՃԱՏ ԳՐԻԳՈՐ ՍՐԱՊԵԱՆ

Ծնած է Տարսոն (Կիլիկիա) 1896-ին: Շրջանաւարտ Մերսինի Ազգ. Պարթևեան վարժարանէն և Ատանայի Յիսուսեան հայերէն St. Paul College-էն: Շատ կանուխէն մտած է Մերսինի պանք Տ'Արէնը, 1914-ին Ատանայի Օսմանեան Պանքան, իսկ 1921-ին անցած է Սուրիա-Լիբանանեան գրամատուներ, Այժմ փոխ-Տնօրէն է նոյն գրամատան Թրիփօլի մասնաճիւղին, վայելելով զինք ճանչցողներուն յարգանքն ու համակրանքը: Վարած է ազգային պաշտօններ՝ Ազգ. Ս. Նշան վարժ. ին հոգաբարձութեան Ա. դպիր (Պէյրութ) Գաւառեան Ժողովի Ա. դպիր ինչպէս նաև վեհ. Սա. հակ կաթողիկոսի կողմէ նշանակուած, վարչական Ժողովի անդամ:

ԳԷՈՐԳ ԶԱԹԱԼ ՊԱՇԵԱՆ

Այս աղնիւ անձը մին է այն բազմաթիւ Հայերէն որ ձեռնարկեց իր կամքով, յաւատեալութեամբ, կրօնի ու անխոնջ գործունէութեամբ յաջողած են ստեղծել բարձր և պատուաւոր զիրար տուտրական կամ այլ գործի ասպարէզներու մէջ հետեւելով Սրմալիս Ինքնօգնութեան գեղեցիկ սկզբունքին: Սուրիոյ և Լիբանանի Հա-

յութիւնը բազմաթիւ հայրենակիցներ հանած է իր ծոցէն, որոնք այժմ կը նպաստեն այս երկիրներուն յետաճող ճարտարարուեստի վերելքին ու զարգացման, չնորհիւ իրենց հիմնած ճարտարարուեստական զանազան հաստատութիւններու:

Այս երիտասարդ գործի մարդը բնիկ Պոլսեցի է, ծնած 1904-ին: Իր ծննդավայրին մէջ հաղիւ նախնական կրթութիւն մը ստացած՝ նետուած է կեանքի պայքարին մէջ, գեռատի տարիքէն մանկով խաղախորդարան: Ուշիմ, տքնաջան ու յարատե աշխատանքի մը միջոցաւ կը տիրանայ արուեստին բոլոր զաղտնիքներուն և վերջապէս 1930-ին Պէյրութի Պուրճ-Համուտի չրջանակը ծովափին վրայ կը հիմնէ իր կաշեգործարանը բոլորովին արդիականութեամբ օժտուած ուր կ'աշխատին աւելի քան քսան բանուորներ հայթայթելով իրենց բնամանկաց օրապահիկը:

Տ. Զաթալպաշեան մեծ յոյսեր կը ներշնչէ մեզի, որ ապագային այդ ճիւղին մէջ պիտի գերադանցէ իր արուեստակիցները:

Պատիւ այն ազգին որ ծնունդ տուած է այսպէս բիրաւորներ ու որոնք օգտակար կ'ըլլան թէ՛ իրենց և թէ՛ իրենց ազգակիցներուն:

ՏՕՔԹ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԳԱՐԱԿԵՕԶԵԱՆ

Ծն. Կեսարիոյ Մանճրսըն
 զաւարտ 1886ին: Կրթու-
 թիւնը ստացած է սեղւոյն
 Ազգ. վարժարանը. և Ս.
 Կարապետ վանքը և չըրջա-
 նաւարտ 1906-ին: Կր մըրա-
 նէ Պէյրութի Ֆրանս. հա-
 մալսարանը. կ'աւարտէ
 1911ին, իր մասնագիտու-
 թիւնը յատուց տանկու
 համար կ'անցնի Ֆրանսա
 1912ին: Կը վերադառնայ

իր ծննդավայրը և ի գործ
 կը դնէ իր մասնագիտութիւնը՝ կանանց հիւանդութիւ-
 ներ և մանկաբարձութիւն: Իրր սպայ կը ծառայէ
 Օսմ. բանակին մէջ Պալքանեան և համալսարանային
 պատերազմին: Կը հաստատուի Պոլիս, 1918. 22 զըա-
 նուած է ազգ. որբախնամ և Կարմիր Խաչի մէջ: Ե-
 զիպտոս երթալու նպատակաւ Պոլսէն կ'ելլէ, և սակայն
 Դամասկոս կը հաստատուի ուր կը մնայ մինչև զայ-
 սօր, մասնակցելով Կրթական ու ազգային գործերը
 զեկավարելու կոչուած մարմիններու:

ՏՕՔԹ. ՄԱՐՍՈՒՏ ՓՕԹՈՒՐԵԱՆ

Կրասեր եզրայրն է
 Տօքթ. Երմօզինէ Փօ-
 թուրլեանի, որ օյժմէլ-
 պանիոյ վէհ. Զօհու թա-
 զաւորին անձնական բը-
 ժիչին է Ծնած է 1889ին
 Զօրլու զաւառին մէջ (է-
 աիրնէ) նախնին. ուսու-
 մը ստացած է սեղւոյն
 նախակրթ.ին մէջ: Յե-
 տոյ մասնաւոր դասերու
 հետեւելով կը պատրաս-
 տուի բժշկին. համալսա-
 րանի մտից քննութեան:
 1908ին կը մանէ Պոլսոյ

բժշկին. համալսարանը: Ծըջանաւարտ կ'ելլէ 1914ին և
 կը պաշտօնավարէ իրր կառավարական բժիշկ զանա-
 զան կեդրոններու մէջ: Գնահատուելով՝ համաճարա-
 կական հիւանդութեանց բժիշկ անուանուած է Նէվշէհիր,
 Իւրկիւպ և Նիկիտէի զանազան զաւառներու մէջ. կեդ-
 րոն ունենալով Նէվշէհիրը: Եւ 6 ամիս վերջը իբրեւ
 վարձատրութիւն Նէվշէհիրի կառավարական և թաղա-
 պետական բժիշկ նշանակուելով մնացած է տարի մը, ի
 վերջոյ Յըդ. Զօրաբանակին մէջ առնուելով Էրզրնճա-
 նի և Էրզրումի զինուորական հիւանդանոցներու մէջ
 պաշտօնավարած է:

Զինադադարին կը հաստատուի Էրէկլի (Գոնիա) և
 Ժողովուրդի փափաքով թաղապետական բժիշկ կար-
 գուելով մնացած է 2 տարի, յետոյ փոխադրուած Գա-
 րաման, և տարի մը վերջ 1924ին զաղթած է Սուրիա

և իր սեփական քլինիքը հաստատելով Լաւոթիկէ իբր մասնագէտ ներքին, մորթային, վնասերական և սեռային հիւանդութեանց կը վայելէ բոլորին գնահատութիւնը: Յարգելի տօքթօրը իր մասնակցութիւնը բերած է միշտ տեղւոյն ազգային պործերուն: Ներք անգամ ընտրուած է թաղի խորհուրդի անգամ, 6 տարիէ ի վեր Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղական Մ. Ժողովի Ա. պետ և Հ. Բ. Ը. Միութեան Հ. Ե. Ընկերակցութեան տեղական Գործադիր Մարմնի Ա. պետ և պատուակալ քարտուղար:

ՏՕՔԹ. ԳԵՈՐԳ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Ծն. Այնթապ 1889ին: Նխնին. ուսումը կ'ստանայ Ադենական դպրոցը: Շրջանաւարտ՝ 1900ին Այնթապի Կեդր. Թուրքիոյ Գօլէճէն, իսկ 1904ին Պէյրութի Ամերկ. համալսարանէն, բժշկն. ամենաբարձրը վկայականը ըստանալով: 1908-14 իր ծննդավայրին թաղապետա կ'ան հիւանդանոցի ներքին հիւանդութեանց մասնագէտ կարգուած է: 1914-1918ին

բժիշկ՝ Օսմ. բանակի և ապա բժշկապետ նշանակուած է:

1919-1920 եղած է անգամ և Ա. պետ առաջին երկու ազգ. Միութեանց: Այնթապի հերոսական զոյաւ մարտին առաջին շրջանէն յետոյ Ֆրանքօ-թուրք 18 օրուայ ղինադուլին՝ եկած է Հալէպ:

1920 հոկտ.ին Հրէից հիւանդանոցին բժիշկ կ'ըլլայ 2 տարի: Նոյն պաշտօնով Նիիք Իսթ Բիլիֆի Ուրբանոց-հիւանդանոցը՝ մինչև Բիլիֆի լուծուածը: Իր զարմանալուծը կը գտնուի հալէպ Հանտէք և Մէյտան թաղերը: Տօքթ. Արսլանեան յարգուած անձ մըն է Հալէպի մէջ:

ՏՕՔԹ. Յ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ

Ծնած Խարբերդ Մեղրա 1890ին: Ուսած է Pères Capucins ներու Գօլէճը: Վկայուած 1910ին: Եկած է Պէյրութ՝ Ֆրանս. Բժշկ. համալսարանը և աւարտած է 1914ին:

2 ամիս վերջ վրայ կը հասնի ընդհ. պատերազմը, կը ղինուորադրուի մինչև 1918, գտնուած է Դամասկոս Մասն, Իսլահիէ, Բաճու Մամուրա և 1918 ին

վերջերը եկած է Հալէպ ուր և կը մնայ ցարդ: Կ'ըզբաղի ներքին հիւանդութեանց մասնագիտութեամբ:

Տ. ՏՕՔԹ. ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ծնած 1891 Ազեքսան-
արքեթ. Նինկն. կրթու-
թիւնը ստանալով ազգային
վարժ. և Էդուկացիոն երկ-
րորդական ուսումը թրքա-
կան Բիւզաճիյէ դպրոցը և
կը վկայուի 1910ին: Պէյ-
րութի զինուորական վար-
ժարանէն վկայական առ-
նելէ յետոյ կ'անցնի Պոլ-
սոյ զին. դպրոցը կ'աւար-
տէ 1914ին: Եւ իբր ևն:

Թասպայ բանակի մէջ կը մտնէ: Կը մասնակցի Տար-
տանէլի հոիւններուն 2 անգամ կը վիրաւորուի: Պա-
տերազմին իր ցոյց տուած անձնագոհութեանց իբր
վարձատրութիւն կ'ստանայ թրքական և գերմանա-
կան պատուանշաններ 1915ին, ռազմ. ճակատը ուսերու
դէմ զրկուած է այսպէս 4 տարի կը ծառայէ բարւոք:

Զինադադարէն վերջ Ատանայի մէջ կը վարէ ոստի-
կան. զօրաց հրամանատարութեան և այլ բարձր պաշ-
տօններ 1925 ին հանգստեան կը կոչուի, կը յաճախէ
Պրիւքսէլի բժշկն. համալսարանը վիրաբոյժ-ատամ-
նաբոյժի վկայական կ'ստանայ 1929ին: 1930էն մինչև
հիմա կը մնայ Դամասկոս մասնակցելով ազգային և
կրթական մարմիններու:

ՏՕՔԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱԶԼՈՒՄԵԱՆ

Թարթուսի ծա-
նօթ ազգային և
րէն Տրթ. Կարա-
պետ Մազլումեան
ծնած է Ազէէհիւր
1869ին: Փորձառու
ատամնաբոյժ մը
ըլլալով պատերազ-
մին կը մնայ իր
ծննդավայրը և ի
գործ կը դնէ մաս-
նագիտութիւնը:

Փոխադրուելով Լիբանան հոն կ'առնէ երկրորդ վր-
կայական մը ևս: Յարգելի Պ. Մազլումեան չըջանին
ժողովուրդին համակրանքը կը վայելէ:

ՏՕՔԹ. Մ. ԷԺՏԱՀԱՆԵԱՆ

Ծնած է Արաբկիր 1881ին Նինկն. ուսումը առած է

պեղեղյն հայ կաթողիկէ
դպրոցը: 1892-ին թո-
ղած իր ծննդավայրը Թո-
ղատ դացած և հոն Յի.
սուսեանց դպրոցը 2 տա-
րի մնալէ վերջ կ'անցնի
Պոլիս և յաճախած նմա-
նապէս 2 տարի Սուրբ
Դրբգոր Լուսաւորիչ Լյ-
սեան: 1896 ի վերջերը,
Պէյրութ գալով Յիսու-
սեանց գօլէճը լրացնելէ
վերջ, 1901ին մտած է

Ֆրանսական բժշկ. համալսարանը ուրիշ կը վկայուի 1905ին: 3/5 տարի Դամասկոսի Ֆրանսական St. Louis հիւանդանոցին մէջ ծառայած է իբր ներքին օգնական բժիշկ. յետոյ անցած է Կիլիկիա (Տէօրթեօյ) ուր իր արուեստը ի գործ դրած է մինչև ընդհ. պատերազմ:

Պատերազմի չըջանին կը գտնուի Չանաք-Գալէ, Երուսաղէմ, Եգիպտոս և Զինագաղարէն վերջ վերադարձած է Պէյրութ մի քանի տարիներ յետոյ վերադարձուած է Աղէքսանդրի ի ուր և հաստատուած:

ՏՕՔԹ. ՅՈՎՀ. ՔԱՂԹԱՅԵԱՆ

Ծնած Ուրֆա. 1895ին չափ փոքր տարիքէն ձգած է Ուրֆան. նինկն. և երկրորդին. ուսումը ստացած է Աղէքսանդրի Պօղոսեան Ազգ. Երկս. վարժարանը. 1913ին չըջանաւարտ: 2 տարի պաշտօնավարած Մաթոսեան սիկարէթի ֆապրիք-պիւոն. 1 տարի ալ Կ. Իփէքեան: 1916 ին հրաժարած և հետեւած Ատամ-

նաբուժական ճիւղին. 1919-ին քննութեան ենթարկուած Եգիպ. կառավարութեան և Service de Santé ի կողմէ ստացած է աշխատելու արտօնագիր: 1920 ին Սուրիա գալով, յաժարած Ֆրանս. զօլէժ. և ստացած Տիպլոմ, 1927ին հաստատուած է (ձէպէլ Տրիւզ) Սուէ-տիա: 1934էն ի վեր Ֆրանս. բանակներու գինուորական Ատամնարոյժն է մեծ յաջողութեամբ և խղճմբտանօք կ'աշխատի և կը գոհացնէ զինուորականութիւնը և թէ օտար ու տեղացի ժողովուրդը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ Մ. ՍԷՔՁԷՆԵԱՆ (փաստաբան)

Ծն. է 1856ին, գաւաին է Հանոյ քաղաքացեալ հանգուցեալ Մինաս աղայի, նախնի-կըրթութիւնը առած է ազգ. վարժարանէն վարած է տեղւոյն պետական անտուկի դանձապետութիւնը, կառավարութեան, երկրագործական պանքայի և երեւելաց ընդհանուր դատարուն փոխանորդութիւնը (փաստաբանութիւնը):

Նոյնպէս թափուի, նուֆուսի թահրիրութի և դատական աւագ-քարտուղարութեան պաշտօնները: Ազգային, քաղաքական, ուսումնական, թագականութեան և այլ մարմիններու գործակցած և առեկտնապետած է: Վերջէն Մերսինի մէջ ևս կատարած է կառավարութեան «Սաղինէի» քաղաքացեալարանի և այլ պաշտօնատանց և երեւելաց ընդհանուր դատարուն փոխանորդութիւնը և ազգ. Միութեան և թաղականութեան անդամակցութիւնը: 1923ին՝ երբ Լիբանան հաստատուեցաւ, առաջինը ինք եղաւ յղացողը Պէյրութի մէջ Նոր-Հաճընի մը շինութեան գաղափարը և այդ նպատակաւ կազմած. հայրենկց. միութեան առեկտնապետութեամբը գործի լծուեցաւ:

Ն. Վ. ՇԷՅԻ ՖԱՐԻՏ ԷԼ-ԿԱԶԷՆ
ՅԱՅՏՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԼԵՌՆԱ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

S. E. CHEIKH FARID EL-KKAZEN
Député du Mont-Liban

ՏՕԲԹ. ԺՕԶԷՑ ԹԻԻԹԻԻՆՃԵԱՆ

Ծնած է Տիգ-
րանակերտ։ Իր
նախնի ուսու-
մբ տեղւոյն Սուր-
թանի վարժ. ք
ստանալէ վերջ
Խարբերդի Pères
capusins ներու
ղօլէճը կը շարու-
նակէ։ Ապա կը
անցնի Պէյրուի
Յիսուսեան հայ-
րերու համալսա-
րանը։ Պատե-
րազմը վրայ կը
հասնի, կիսա-
ւարտ կը մնայ

իր ուսումը կը զինուորագրուի և կը զրկուի մինչեւ
երուսաղէմ։

Զինադադարէն վերջ կը շարունակէ իր ուսումը։
Այժմ հաստատուած Պէյրուի Խանտէք Էլ-Խամիք
թաղը։ Մասնագէտ կանացի ներքին հիւանդութիւն-
ներու մանկաբարձութեան եայլն։

Յարգելի Տքթ. Թիւթիւնճեան զինք բոլոր ծանչ-
ցողներուն համակրանքը շահած է անխտիր։

ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ՓՕԹՈՒՔԵԱՆ

Տարեցոյցիս վերջին ԼՂերը մամուլի յանձնուելու պահուն 13 Յունի. 1937 ցաւով իմացանք անտկնկալ մահուան քօթը՝ (հետեանք երակներու պայթման) Լի-

րանանահայութեան ա-
մէնէն աւելի սիրուած
ու յարգուած բժիշկնե-
րէն Տօրթ. Վահրամ
Փօթուքեանի:

Տօրթ. Վահրամ Փօ-
թուքեան ծնած է 1895
Սեբաստիա. Նախնէն.
ուսումը ստացած՝ իր
պատմական ծննդավայ-
րի Արամեան Ազգ. վար-
ժարանը ընթացաւարած
1911ին:

1913ին չըջանաւարտ
եղած է թոքատի Յի-

սուսեան հայրերու դպրոցէն և նոյն տարին իսկ մը-
տած է Պէյրութի Ֆրանս. բժշկական համալսարանը.
ընդհ. պատերազմին թրք. բանակին մէջ կ'առնուի
իբր բժիշկ-Սպայ:

Ցաւարտ պատերազմին կուգայ Պէյրութ և դարձ-
եալ կը մտնէ Ֆրանս. ֆաքիւլթէն զոր յաջողութեամբ
կ'աւարտէ 1922. ին, ստանալով ներքին հիւանդու-
թեանց մասնադիտութեան վկայական: Յարգելի բը-
ժիշկը այդ թուականէն սկսեալ մասնակցած է լայն
չափով ազգ. բոլոր ղեկաւար մարմիններուն: Եղած է
անդամ՝ նախորդ և այժմեան դաւաճկ. պատկ. ժողովին:

Վերջերս՝ իր անձնական արժանեաց համար դնա-
հատուելով՝ նշանակուած էր Պէյրութի Քաղաքա պե-
տական խորհուրդի անդամ: անդրանիկ հայ անդամը
սոյն մարմինն: Իր վաղահաս և յանկարծական մահը
դառն կակիծով կը լիցնէ բոլոր գինք մօտէն ճանչցող-
ներուն սրտերը: Իսկ Լիբանանի Հ. Յ. Դաշնակցու-
թիւնը իրմով կը կորսնցնէ իր գործունեայ, եռանդուն
և յարգուած ընկերներէն մին:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԱՅՐԵՐՈՒ ԱՄԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԵՑ՝ ՏՔԹ. ՏԻԳՐԱՆ ԼՈՒՍԱՐԵԱՆ

Զաւակ չունեցող ընտանիքի մը մէջ ամուսնեան
պատճառը սոսկ կը վերադարձի կնոջ: Այդպիսի կա-
նայր շատ անգամ ենթարկուած են պաղ վերաբեր-
մունքի և յաճախ նախատուած:

Կարծելով թէ ամուսնեան պատճառը լոկ կնոջմէ
կրնայ բլլալ՝ կարգ մը կրօնքներ (Մովսէսականութիւ-
նը և Մահմետականութիւնը) բազմակնութիւնը օրինա-
ւոր կը սեպեն, այրերուն վերստին ամուսնանալու ար-
տօնութիւն տալով:

Բայց արդի գիտութիւնը տարբեր կերպով կ'ըմ-
բռնէ այս յոյժ կարեւոր և բարդ խնդիրը:

Օրգասաւորութիւնը երկու սեռերէն՝ Զուին և Սե-
մանիին միացումէն յառաջ կուգայ, հետեաբար այս
կարեւոր ու էական ազդակներէն մէկին կամ միւսին
չգոյութիւնը կամ անոնց միացումը արգիւտող որեւէ
պատճառ ամուսնիւն յառաջ կրնայ բերել: Ուստի ըն-
տանիքի մը ամուսնեան պարագային երկու ամուսին-
ները միասնաբար պէտք է ուշի ուշով քննուին, ու
բուն պատճառը և պատասխանատուն հասկցուի: Եր-
կու սեռերու մէջ ամուսնեան պատճառները այլազան
ու խիստ բարդ են, որովհետեւ տեսնուած է որ իրա-
մուսինէն զաւակ չունեցող կին մը ամուսնալուծուե-
լով ուրիշի մը հետ ամուսնանալէ վերջը զաւակ ու-
նեցած է, և նոյն ամուսինն ալ որ իր նախորդ կնոջ-
մէն զաւակ չէր ունեցած ուրիշ կնոջ մը հետ վերա-
մուսնանալով զաւակ ունեցեր է:

Բացորոշ կ'երևի թէ ամուսինն մը կրնայ յառաջ գալ կնոջմէ և կամ լոկ ամուսինէն և կամ ալ երկուքէն միասնաբար:

Կանանց ախտաբանական պատճառները բազմաթիւ են: Այս նիւթին շուրջ ուրիշ առթիւ անդրադառնալու առաջադրութեամբ կը բաւականանանք այս անգամ Այրերու ամուսինաց մասին խօսելով:

Արանց ամուսիններ հետեւեալ կերպով կրնայ դասակարգուիլ.

Ա. իծնէ եղած ամուսիններ, (Stérilité Congénitale)

Բ. Անբնական ամուսիններ աղիւնքն է՝ ծնելէ յետոյ օրեկիցէ պատճառաւ մը և կամ հիւանդութեան մը հետեւանքով յառաջ եկած ամուսիններ: (Stérilité acquise.)

Գ. Դիսուսուցաւոր՝ և կամ պարտաւորիչ եղած ամուսիններ (Sterilité obligatoire):

Ա. Ի ծնէ եղած ամուսիններ անբնական տրկաւորութիւն մըն է, որ զանազան պատճառներէ յառաջ կրնայ գալ: Նախ յիշենք որ երբեմն ի ծնէ արտաքին ծննդամիջական անդամը պակաս կրնայ ըլլալ և կամ տնքաւական համեմատութեան մէջ գտնուիլ՝ ամուսինն յառաջ կրնայ բերել: Երբեմն Միզաբերանին ճիշդ միջանցքին մէջտեղը և ծայրը չգտնուելով վարը (Hypospadias) և կամ վերը (Epispadias) մեծապէս կը

դժուարացնէ արգասաւորութիւնը: Կայ նաև ամորձիքներու ի ծնէ պակաս ըլլալը:

Անբնականները արտադրող գործարանը ամորձիքներն են, անոնց չգոյութիւնը բոլորովին անկարելի կը դարձնէ բեղմնաւորումը, անշուշտ ասիկա չըփոթելու է ամորձիքներու իրենց բնական անզը՝ այսինքն ամորձակապարկին մէջ չգտնուելու պարագային հետ: Երախտն մօրը արգանդին մէջ եղած ատեն ձուկին սողափային վիճակին մէջ ամորձիքները որովայնին մէջ կը գտնուին, ու կամայ կամայ վար գաղթելով իրենց բնական պարկին մէջ կը հասնին:

Երբեմն անբնականօրէն ամորձիքները որովայնին մէջ կը մնան (Cryptorchides), այդ միջոցին այլևս արգասաւորութիւնը անկարելի կը դառնայ: Իսկ երբեմն ամորձիքներէն մին իր բնական տեղը կ'ըլլայ իսկ միւսը աւելի վեր կամ որովայնին մէջ կրնայ մնալ, որ ընդհանրապէս արգասաւորութեան սրգելք չեն ըլլար եթէ առողջ և պէտք եղած քանակութեամբ սերմ կրնան պատրաստել: Նոյնպէս պէտք չէ աչքաթող ընել սա պարագան ալ որ երբեմն անձ մը երկու սեռերուն ալ ծննդական գործարաններով օժտուած կրնայ ըլլալ միեւնոյն ատեն, անշուշտ երկուքն ալ անկատար: Ասոնք կը կոչուին երկսեռ (Hermaphrodite) և այսպիսիներ ո՛չ մէկ սեռին դերը կրնան կատարել: Ասոնց վրայ աւելցնելու է նաև ուրիշ գեղձերուն վիճակըն ու անբնական գործունէութիւնը: Մանաւանդ սերմին մէջ գտնուած սերմածիններուն որակն ու քանակը:

Կան այրեր, որոնք բաւականաչափ սերմածիններ չեն ունենար (Oligospermie): Առողջ ու բնական սերմի մը մէջ մէկ խորանարդ Սանթիմիթրի մէջ սերմածնէիներուն թիւը կը հաշուուի մօտաւորապէս 100 միլիոն: Եթէ երբեք 20 կամ 40 միլիոն պակսին, արգասաւոր-

բութիւնը կարելի կ'ըլլայ. իսկ եթէ 40 միլիոնէն պակասի իջնեն բեղմնաւորութիւնը ան կարելի կը դառնայ: Շատ անգամ որակն ալ մեծապէս կ'ազդէ արգասաւորութեան: Վերջերս գիտնականները մասնաւոր փորձեր կատարեցին ամուլ կենդանիներու վրայ և մանաւանդ անոնց մասնաւոր անդեղէն տալով յաջողեցան անոնց ամուլութիւնը դարմանել: Այս փորձերէն հասկցուեցաւ որ մասնաւոր կենսահիւթ մը կայ (Vitaminine) որ մեծապէս կ'ազդէ արգասաւորութեան, և այս կենսահիւթը կոչուեցաւ (vitamine E) Այս կենսահիւթը ցորենի հատիկներուն մէջ առատօրէն կը գտնուի: Կարգ մը անասնաբոյժեր նկատած են թէ երեւած միս և պիսքութիւն ու տող շուններու արգասաւորելու կարողութիւնը կը նուազի և ընդհակառակը հում միսով և ստեղծուած սնանկոյնները աւելի ընդունակ կ'ըլլան արգասաւորութեան: Մարդոց համար ալ նոյնն է: Ուրովհետեւ երբեմն անոնց սերմին մէջ vitamine E-ի պակասը կամ չգոյութիւնը կրնայ զիրենք ամուլութեան դատապարտել:

Բ. Ստացական և ծնելէն վերջ եղած ամուլութիւնը այս ալէ անշուշտ հիւանդութիւններու հետեանքով ստեղծուած անբնական վիճակն է:

Այս հիւանդութիւններն են. Ա. խոլլականջ oreillon Բ. Վեներական ախտ, որոնցմէ նշանակելին Ջերմամիզութիւնն եւ Ֆրանկախտն են:

Խոլլականջը ախանջներուն վարի կողմը զեղծերուն ուռեցքն է baretide, որ երբեմն ամորձիքներուն վրայ կ'ազդէ և անոնց ծիւրումը յառաջ կը բերէ (Atrophie Testiculaire) Այս պարագային ջանք խնայելու չէ որպէսզի ամորձիքներու վրայ այդ սոսկալի բարդութիւնը յառաջ չգայ: Գալով ջերմամիզութեան՝ անիկա ընդհանրապէս ծննդական գործարաններու վրայ զանազան բարդութիւններ կրնայ երեւան բերել: Բա-

րերախտաբար ջերմամիզութեամբ վարակուողներուն բոլորին ալ չպատահիր: Անհրաժեշտ է ուրեմն առանց ժամանակ կորսնցնելու և առանց հիւանդութիւնը հինցընելու կատարեալ զգուշութեամբ դարմանուիլ և անոր բոլոր հետքերը անհետացնել: Ջերմամիզութեան ծննդական գործարաններէն վրայ յառաջ բերած և արգասաւորութիւնը արգիւղով ամէնէն կարեւոր բարդութիւններն են, սերմամաններու, սերմնային խողովակներու, մակամորձիքներու և ամորձիքներուն բորբոքումն է, որովհետեւ փրօսթաթը վարակուելէն վերջ կ'անցնի սերմաններու մէջ, որոնք չտեմարան և կամ տեսակ մը պարկեր են սերմը ընդունելու համար: Այս բորբոքումներուն մէջ ամէնէն լուրջն է սերմամանի բորբոքումը և խնամօտ դարմանում կը պահանջէ: Սերմամանը տեսակ մը պարկ լլլալուն համար, բորբոքելէն վերջը միշտ թարախ կը պարուեալէ, ինչ որ սերմն ու սերմածին կը փճացնէ: Սերմամանէն վերջը կուգայ սերմնային խողովակներու բորբոքումը որ խողովակներուն մէջ մասնաւոր անձկութիւն յառաջացընելով սերմածիններուն փոխադրութեան արգելք կը հանդիսանայ:

Մինչև ցարգ յիշուած բարդութիւնները սերմի փոխադրութեան յատկացուած գործարաններու բորբոքումն էր: Մինչդեռ ամորձիքներու բորբոքումովը բուն իսկ արտադրող գործարաններուն բորբոքումը և բնաջնջումը յառաջ կրնայ գալ: Ուստի ամուլութեան տեսակէտէն ամենասոսկալին եւ վտանգաւորն է ամորձիքներու բորբոքումն:

Ջերմամիզութեան դարմանման առին խիստ ուշադիր ըլլալու է, որ այս բարդութիւնը չյառաջանայ: Եթէ դայ իսկ, անմիջապէս առանց ձգելու որ հիւանդութիւնը խոր արմատներ բռնէ, ամորձիքներու բռնջիջները և սերմածին արտադրող խողովակները բնա-

ջընջելու ի վիճակի ըլլայ՝ իսկոյն դարմանուի։ Ուրեմն վերի ըստածներէն կը հասկցուի թէ, ջերմամիզութիւնը ինչ ահռելի հիւանդութիւն մըն է, թէ ինչպէս կ'ազդէ մարդուն կեանքին եւ ապագայ սերունդին վերայ։ Ուրիշ հիւանդութիւն մը՝ որ ամլութիւն յառաջ կրնայ բերել՝ Թրանկախան է։

Թրանկախան ժողովրդականութեան մասին քիչ թէ չառ ամէն մարդ գաղափար մը ունի։ Այս հիւանդութիւնը կրնայ յարձակիլ նաեւ ամորձիքներու վրայ եւ վարակել զայն, որ կը կոչուի Սփիլիս Թրանկախ (Syphilis testiculaire), եւ Թրանկախի միքրոպները ուղղակի սերմաձէի արտադրող բջիջները կը բնաջնջեն եւ ամորձիքի ծիւրում (atropie testiculaire) յառաջ կը բերէ։ Ամլութեան պարագային լաւագոյն է զիմել մասնագէտ բժիշկի մը անոր իրական պատճառը հասկը նստու եւ ըստ այնմ դարմանել կարենալու համար։

Գ. ՊԱՐՏԱՆՈՐԻՉ ԱՄԼՈՒԹԻՒՆԸ. (Stérilité Obligatoire) 1934ին Հիթլէր՝ Գերմանիոյ մէջ հրամանագիր-օրէնք մը հրատարակեց — ըստ որում անոնք որ ժառանգական ու անբուժելի, ջղային եւ անդարմանելի հիւանդութիւններ ունին, խենթերը, ոճրագործները, վիրաբուժական գործողութեամբ մը պէտք էր ամլացուէին ցեղը ազնուացնելու եւ առողջ պահելու նպատակաւ։

Բայց պատմութեան մէջ՝ այրերը ամլութեան դատապարտելու գաղափարը նոր չէ. զանազան ազգեր բազմազան միջոցներով կ'ամլացնէին այրերը։ Սակայն նախնիքները այս գործողութիւնը կ'ընէին տարբեր նպատակաւ, զոր օրինակ Հռովմէացիք իրենց արքունիքին՝ եւ Թուրքերն ու այլ իսլամ ցեղեր իրենց հարէմներուն մէջ ծառայող այրերու վրայ, որոնք Սեքսիքի կը կոչուէին։ Հռովմէացիք ներքինիանալու սահմանուած անձերուն ամորձիքները խտրել կ'ոլորէին եւ

ժամանակ մը այդ վիճակին մէջ կը ձգէին, որու հետեւանքով ամորձիքներու ծիւրում յառաջ կուգար։ Իսկ իսլամները մասնաւոր գործողութեամբ մը՝ Հարէմի մէջ զտնուող ներքինիներուն արտաքին ծննդական գործառանները վերցնել կուտային։

Հիթլէրի վերոյիշեալ հրամանագիր-օրէնքին հրատարակութենէն չառ առաջ 1907ին Միաց. Նահանգաց Ինտիւսիա Նահանգին մէջ նոյն իմաստով օրէնք մը դրուած՝ եւ այդ նպատակաւ քննիչ Յ. խումբ մըն ալ որոշուած էր. խենթերը, ոճրագործները եւ ժողովրդական հիւանդութեամբ վարակուածները՝ վիրաբուժական գործողութեամբ ամլացնելու համար։

Գալով գործողութեան՝ առաջուան պէս Ունասուքիւնը (castration) չէ որ կը գործադրուի։ Ամորձիքները՝ չառ կարելի գեղձեր ըլլալով սերմէն զառ հօրմօն ըստ ամ հիւթերը կ'արտադրեն։ Ասոնք մեծ դեր կը խաղան կեանքին վրայ, ենթակային առողջութեան, անոր ուրիշ գեղձերուն եւ գործարաններուն բարեօրէն ներդաշնակ գործելուն եւ ջղային դրութեան վրայ։

Գործողութեան նպատակը ենթակային կեանքը խանգարել չէ այլ զայն զրկել սերնդագործելու կարողութենէն, ուստի ամլութեան համար եղած գործողութիւնը հիմա կը ձգտի, գեղձերը եւ անոր կենսատու հօրմօնները տեղը պահելով անոր արտաքին արտադրութիւնն եղող սերմաձիւներուն դուրս հոսիլն արգիլել։

Այս նպատակին համար գործադրուած գործողութեանց մասին գաղափար մը կարենալ տալու համար օգտակար կ'ըլլայ անդամազննական մի քանի տեղեկութիւններ տալ։

Ամորձիքները՝ կը բաղկանան իրարմէ զատուած գոց եւ մանր խողովակներէ, որուն բջիջները կ'արտադրեն սերմաձիւները։ Այս խողովակները կը կոչուին

արտադրող խողովակներ, որոնց կը յաջորդեն ուրիշներ՝ աւելի լայն եւ կոնաձեւ, որոնք վարէն վեր ելլելով ամորձիքին վերի մասին վրայ կը վերջանան Մակամորձիքին մէջ որ սերմի փոքրիկ շտեմարան մըն է: Մակամորձիքէն սկսեալ կայ ուրիշ աւելի լայն խողովակ մը որ սերմը կը տանի մինչեւ սերմամանը եւ որ բուն իրական շտեմարանն է: Աս հակիրճ սեղեկութիւններէ վերջը զիրիւն է հասկնալ թէ գործողութիւնը կը կայանայ սերմաձձինները փոխադրող խողովակները վերակապել է եւ կամ հազորդակցութիւնը կտրել՝ արգիլելու համար սերմաձձիններու գէպի գուրս արտաքսումը:

Այս գործողութիւնները, որ (Steinach) Սթենախի գործողութիւններ կը կոչուին, կը կատարուին երկու տեղ, մին ամորձիքի վրայ այսինքն սերմաձձիններու փոխադրութեան ծառայող խողովակներուն միացած եւ մակամորձիքի մէջ թափուած տեղը վերակապ մը (ligature) գնելէ կը բաղկանայ. իսկ միւսը, աւելի վերը սերմաձձինները սերմամանը փոխադրող խողովակին վրայ կամ վերակապ մը գնելով եւ կամ ալ անոր հազորդակցութիւնը կտրելով: Ինչպէս որ չեշտուեցաւ, այս օրէնքներուն նպատակն է ցեղը ագրուացնել եւ զայն ապագայ անբաղձալի եւ տխրոյ ու հիւանդկախ սերունդէ մը զերծ պահել: Իսկ ինչ կը վերաբերի սոյն օրէնքին օրինականութեան, այդ չափ փափուկ հարց մըն է: Բնութիւնը եւ Արարիչը ամէն արարածի՝ բոյս կամ կենդանի, սերնդադործելու եւ բազմանալու կարողութիւն տուած է, կարծես թէ կեանքին բուն նպատակը կենդանական տեսակէտէն, այս ըլլար միայն, ծնել, զարգանալ, ու արտադրել եւ այսպէսով ապահովել ցեղին գոյատեւումը: Ո՛չ միայն մարդկային ցեղին յաւերժացումը կախում ունի արդատաւորութեան եւ անոր ծննդական գեղձերու վիճակէն, այլ նոյնիսկ ան-

հատին կեանքն, անոր առողջութիւնը, ջղային հաւասարակշռութիւնը, անոր բարոյական ուժն ու կորովը, անոր իմացակ սնութիւնը, մտային կարողութիւնները, վերջապէս բոլոր կենսական գործունէութիւնը:

Տեսնուած են չափ մը երիտասարդներ, որոնք իրենց ծննդական գեղձերուն բնական գործունէութիւնէն յերժ ըլլալուն պատճառաւ տեսակ տեսակ հիւանդութեանց ենթակայ եղած են, անկարող՝ եւ ժամանակէն առաջ ծերացած են ըլլալ արական կամ իգական սեռէ: Երբ արտադրելու կարողութիւնը, այսինքն ծննդական գեղձերուն գործունէութիւնը կը դադրի այն ատեն անհատը կ'սկսի ծերանալ եւ հիւժիւ: Ահա այս իսկ պատճառաւ երկար ժամանակներէ իվերմարկկային հետազոտիչ մտքին եւ բժիշկներուն ջանքը եղած է կենսաւեականութեան ուժերը վառ պահել, այսինքն յաւերժացնել երիտասարդութիւնը: Այս նպատակին եւ այս ուղղութեամբ չափ մը միջոցներ գործածուած՝ գեղ ու դարմաններ փորձուած են: Դժբախտաբար ոչ մէկն ալ բաղձացուած արգիւնքը ապահոված է:

Դիտութիւնը այս նպատակաւ բոլոր բուսական ու հանքային տարրերէ պատրաստուած բաղադրութիւններ փորձելէ վերջը (opotherapie) այսինքն գործարանի մը տկարութիւնները միեւնոյն գործարանի հիւթերով դարմանելու դրութիւնը որդեգրած է եւ վերջին դարմանութիւնը այս ուղղութեամբ յառաջացած են: Ահա այս գիտնի վրայ նոյնպէս բուսական եւ կենդանական աշխարհի պատուաստի Greffeի կանոնները յարգելով՝ յայտնի գիտնական եւ վիրաբոյժ Բրօֆ. Սերճ Վօրօնօֆ նոր մեթոտ մը հրապարակ դրաւ սկսելով անոր գործադրութեան: Այս հանճարեղ գիտնականը կենդանիի մը ամորձիքէն կտոր մը առնելով պատուաստեց ուրիշ կենդանիի մը ամորձիքին:

Նախ իր փորձերը կատարեց ոչխարներու զանա-

դրան տեսականները վրայ, այսինքն բոլորը առատ զբ-
րուզ եւ երկայն եղողները պատուաստեց ուրիշ տեսա-
կի մը. իր փորձը յաջողութեամբ պատկուցաւ: Աւելի
յառաջանալով իր փորձերուն մէջ պատուաստեց՝ տա-
րիքոտ եւ ծեր կենդանիները աւելի երիտասարդ, կո-
րովի եւ չարքաշ կենդանիներու ամորձիքով: Եւ ո՛վ
հրաշք... կենդանին հիմնովին բարեփոխուած գտաւ:
Երիտասարդացած՝ բառին տառացի իմաստով:

Այս փորձերէն քաջալերուած՝ ուղեց մարդուն վրայ
կիրարկել նոյն փորձը:

Բայց քանի որ հեշտ բան մը չէր մարդու մը ամոր-
ձիքէն առնելով ուրիշի մը պատուաստել, զիմեց կա-
պիկին, մեծ յաջողութիւն գտնելով:

Գործողութիւնը ինքնին շատ պարզ է թէեւ բայց
դժուար է նախապէս կապիկներու ամորձիքներէն կտոր-
ներ առնելով պահել եւ ուղուած պարագային դործա-
ծել: Հետեւաբար կապիկն ու մարդը միեւնոյն ատեն
պէտք է որ դործողութեան ենթարկուին, եւ կապիկին
ամորձիքին թարմ կտորները անմիջապէս պատուաս-
տուին մարդուն ամորձիքներուն, զորս կը ձեղքեն եւ
կը բանան միեւնոյն ատեն: Կապիկին ամորձիքներէն
մէկ քառորդը միայն կ'առնուի ընդհանրապէս եւ վի-
րարոյժին կողմէ ձեւաւորուելէ յետոյ նոյն մեծութեամբ
մարդու ամորձիքին վրայ բացուածքէ մը կտորը հոն
կը դրուի: Գործողութիւնը տեղական ապաղախութիւ-
նով կրնայ ըլլալ: Բայց միշտ ուշադրութիւն ընելու է
որ կապիկը ոչ շատ երիտասարդ ըլլայ եւ ոչ ալ շատ
տարիքոտ, որով առաջին պարագային՝ շատ երիտասարդ
կապիկներուն ամորձիքներուն հօրմօնները զիս կատա-
րելապէս զարգացած չեն ըլլալ:

Գործողութեան յաջորդ օրերը ենթակային վրայ
մեծ փոփոխութիւն կը տեսնուի, սեռային եւ հոգեբա-
նական զրգոնումներ կ'ունենայ: Այս փոփոխութիւնը

մի քանի օրեր միայն կը տեւէ, որմէ վերջ ենթական
մէկ, երկու եւ երեւմն ալ երեք ամիսներ ընաւ փոփո-
խութիւն եւ կամ առաւելութիւն մը չտեսներ: Ասիկա
յուսահատութեան շրջան մըն է: Այս կարճատեւ ժա-
մանակաշրջանէն յետոյ աչքառու փոփոխութիւններ
կը նշմարուին, անհատին ֆիզիքական, մտային կա-
րողութիւնները կը վերակենդանանան եւ սեռային զըգ-
առութեանց հետ մէկտեղ, կայտառութիւն, չարքաշու-
թիւն կզգայ. զիմադիծը կը փոխուի, աչքերը եւ նայ-
ուածքները աւելի վառ ու կենդանի, մորթը աւելի
հաստատուն եւ երեսի կնճիռները անհետած կ'ըլլան:
մարդը կ'երիտասարդանայ մէկ խօսքով: Այս վիճակը
կրնայ 5-6 տարի տեւել, Շեշտինք նաեւ թէ գործողու-
թեան առաջին օրերուն տեսնուած բարեկաւարութիւնը
յառաջ կուգայ պատուաստի մակերեսին վրայ գտնուած
հօրմօններէն եւ անոր անմիջական ազդեցութենէն:
Իսկ 2 3 ամիս եւ ու յուսահատական վիճակը, ըստա-
սումի շրջան մըն է: Այդ միջոցին պատուաստուած կը-
տորին եւ ամորձիքներուն մէջ արեան եւ հօրմօնի հա-
զորակցութիւնը կ'սկսի եւ կը կանոնաւորուի:

Ինչպէս վերը ըսուեցաւ, պատուաստի արդիւն-
քը ի զօրու կ'ըլլայ միայն 5.6 տարի, որմէ վերջ եթէ
կ'ուզուի նոյն արդիւնքը ունենալ՝ պէտք է նոր դոր-
ծողութիւն ընել:

Վօրօնօֆի գործողութիւնը արդի վերաբուժութեան
ամենափայլուն յաջողութիւններէն եւ յաղթանակնե-
րէն մին պէտք է նկատել:

Այս ուղղութեամբ գիտութիւնը տակաւին շատ ը-
սելիքներ ունի, եւ ո՛վ զիտէ ապադան դեռ մեզի ինչ
զադանիքներ կը վերապահէ:

Մեր նիւթը վերջացնելէ առաջ կ'ուզէի մեր ծը-
նողներուն եւ թէ երիտասարդութեան ուշադրութիւնը
հրաւիրել իրենց ներկայ առողջապահական վիճակին

իրենց թաքուն ու կենսական և արտադրիչ ուժերուն: Ամէն ծնողք պարտաւոր է քննել ու հասկնալ իր ֆիզիքական վիճակը, առողջ ու անթերի սերունդ մը ունենալու կարելիութիւնը սակզծելով հակառակ պարագային լուրջ դարմանումի միջոցներու զիմելու համար:

Առողջ ու անթերի ֆիզիքական կազմուածքով սերունդ արտադրելու կարողութենէն զուրկ ծնողքներ պէտք է գոնէ ստուարացընեն վատառողջ ու հիւանդ կախ սերունդի մը թիւը: Եթէ կան այնպիսիներ ուրոնք ստացական և կամ ժառանգական հիւանդութիւններ ունին անմիջապէս պէտք է փութան զանոնք դարմանել տալու:

Աւագ պարտականութիւն կ'իյնայ ազգ. իշխանութեանց և երիտասարդներուն վրայ:

Կ'ապրինք այնպիսի երկրի մը մէջ ուր շատ բաներ անտեսուած են: Կառավարութիւնը ամուսնութեան համար բժշկական և առողջապահական մասնաւոր օրէնքներ չէ սահմանած, ինչպէս հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ կը կիրարկուէր ցեղը ազնուացնելու և ապագային առողջ սերունդ մը արտադրելու նախանշաններ թեմեր: Ազգային ու կրօնական իշխանութիւնները պէտք է աշխուրջ կերպով հսկեն արգիլելու ամէն օրինաւոր պսակ վատառողջներուն համար: Բարեբախտաբար մեր ազգին բոլոր յարանաւանութիւնները ամուսնացողներուն համար բժշկական տեղեկագիր մը պարտաւորիչ կը նկատեն, առանց որուն պըսակ չեն կատարեր: Այսուամենայնիւ կրօնական իշխանութիւնը սրբան ալ խիստ վերարեութի, դարձեալ կրնան զեղծումներ տեղի ունենալ, եթէ ամուսնացեալներն իրենք իսկ չ'ըմբռնեն այս կենսական խնդրոյն էութիւնն ու կարեւորութիւնը: Բայց երբեմն բժշկական քննութիւնները այնքան հարեանցի և թե-

րի կ'ըլլան որ տրուած տեղեկագիրը իր նպատակին չձառայեր և թէ ծանր հետեանքներ յառաջ կուգան:

Այս տեսակէտէն մեծ պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ և՛ քննող բժիշկին և՛ ամուսնացող զուգին վրայ:

Ամուսնութենէն առաջ երիտասարդները խելացի կերպով չարժամ կ'ըլլան եթէ նախապէս քննուին և և տեղեկալ ըլլան իրենց առողջական վիճակին, ամուսնանալու և առողջ սերունդ ունենալու կարելիութիւնը, փոխանձիկ և կամ ժառանգական հիւանդութենէն զերծ ըլլալին հասկնալու համար:

Յաճախ բժշկական քննութիւնը պարզ ձեւակերպութիւն մը կը նկատուի, ամէն կարգադրութիւն ընելէ վերջ՝ նոյնիսկ հարսանեկան հրաւիրագիրները ցրուելէն յետոյ, պատկազրութենէն մէկ կամ երկու օր առաջ բժիշկի կը զեմեն՝ տեղեկագիր մը ստանալու կատարուած իրողութեան առջեւ դնելով բժիշկին և ստիպելով զայն որ առանց մանրակրկիտ քննութեան իր տեղեկագիրը տայ, ինչ որ չափազանց սխալ մտայնութիւն մըն է:

Թելադրելի է, նախ քան տեղեկագիր տալն նըկատի առնուին հետեւեալ կէտերը:

Ա. Նախ պէտք է քննուի սիրտը: Սրտի հիւանդութիւնը լուրջ և փափուկ խնդիր մըն է ամուսնացեալներու համար:

Բ. Թոքերը մանրակրկիտ քննութեան առարկայ ըլլալու են: Երբեմն հարբուխ կամ թեթև հալ կարծուած երեւոյթներու տակ զազանի, թաքուն թոքախաներ կրնան պահուիլ: Ուստի հարկ է խուսի քըննութիւնը և ի պահանջեալ հարկին Ք. հառազայքի քննութեամբ ստուգել թոքերու վիճակը:

Գ. Արեան քննութիւնը կարեւոր է, հասկնալու համար թէ ֆրանկախտի միքրոպներ գոյութիւն ունին:

ներքինն արտաքինապետական, զեղեցկազէմ և որոշ նշաններ ցոյց չտուող անձերու արիւնը կրնայ պարունակել այս սոսկալի հիւանդութեան մանրէները կը փոխանցուի թէ՛ կողակցին թէ՛ սպազայ սերունդին:

Դ. Ստուգել թէ վէներական հիւանդութենէ վարակուած է եմթական: Երկրորդ անգամ սկսած քննութիւնը անհրաժեշտ է: Նախ ո՛ւր մանրէէ զերծ ըլլալը յետոյ սերմին որակը, անոր կենսականութիւնը սերունդի տեսակէտէն հասկնալ պարտաւորիչ է երկրորդ անգամ: Նոյնպէս հասկնալ անոր վոխանձիկ հիւանդութենէ զերծ ըլլալը:

Ե. Ստուգել մարմնոյն ուրիշ անդամներուն վրայ փոխանձիկ հիւանդութեան գոյութիւնը:

Չ. — Բժիշկը պէտք է լուրջ գաղափար մը կազմէ ամո սնացեալներու ջղային և մտային հիւանդութիւններէ զերծ ըլլալնին և մտային հաւասարակշռութեան մասին: Կը տեսնուի թէ ամուսնութեան համար եղած բժշկական վկայագիրը որ լո՛ւ պարզ ձեւակերպութիւն մը կը նկատուի, որչափ մանրակրկիտ քննութեանց և ժամանակի կը կարօտի, որմէ կախուած է անհատին, ցեղին, ազնուացումը, բարօրութիւնն ու երջանկութիւնը:

Հետեւեալ թէ կրօնական իշխանութիւնները և թէ բժիշկները պարտին սոյն որոշումը և արտօնագիրը տալէ առաջ չարժին խղճամորէն հիմունելով գիտական սկզբունքներու վրայ:

ՎԵՆԱՄԻՆԻՆԵՐՈՒ (VITAMINES) ՎԵՆԱՄԻՆ ԴԵՐԸ ՍԱՐԴԱՅԻՆ ՕՐԿԱՆԻԶՄԻՆ ՄԷՋ

Վեճակները ա՛յն տեսակ կենսական տարրեր են որ կենսական կամ մարդկային օրկանիզմը չի կարողանալ կամ համարձեռ և արօնք՝ անհրաժեշտ են մարդկային օրկանիզմի պահպանման եւ բնակոտնոն գործունէութեան համար:

Անոնց բացակայութիւնը մեր օրուայ սրտունդին մէջ՝ յառաջ կը

բերէ ֆիզիքական լուրջ խանգարումներ և հիւանդութիւններ:

Վեճակները, մեծազային չարք մը տարրերու կարգին, մեր օրուայ սրտունդին անբաժանելի մասը կը կազմեն և պէ՛տք է որ կազմեն:

Մեր սրտունդը, չափ կանոնաւոր կերպով, պէտք է հայթայթէ մեզ բոլոր կենսահիւթերը որոշ համեմատութեամբ, անոնց որակական և քանակական արժէքները հաւասարապէս անհրաժեշտ են մեր օրկանիզմի առողջ գործունէութեան տեսակէտէն:

Վեճակները լրջօրէն ուսումնասիրուած են միա՛յն վերջին քսան տարիներու ընթացքին: Երկար տարիներու գիտական աշխատանքներէ յետոյ, այսօր, բժշկական գիտութիւնը եկած է ա՛յն եզրակացութեան որ գոյութիւն ունին ճիշդ կեճակներ — A. B. G. D. E. — որոնցմէ երկուքը կարելի է պատրաստ

տել կամ համադրել արուեստականօրէն, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ անոնք հետզհետէ սկսած են կորսնցնել իրենց նախկին խորհրդաւորութիւնը: Ինչ կը վերաբերի անոնց բնասկական (physiologique) զերին, շատ հետաքրքրական ու խոստումնային հետաւարներ կը բացուին մեր առջեւ՝ թէ՛ տեսական եւ թէ՛ մանաւանդ գործնական կիրարկումներու տեսակէտէն:

Նայած՝ կենսասինթէզի կամ ԼՊՏ մարմիններու մէջ լուծելի (Soluble) լինելու զլխաւոր յատկութեանց, անոնք կը բաժնուին երկու մեծ խումբերու:

I.) Vitamines Hydrosolubles (Չուրի մէջ լուծելի):

II.) Vitamines Liposolubles (Իւզոտ մարմիններու մէջ լուծելի):

Ա. խումբը կը պարունակէ C, B₁ B₂ կենսասինթէզներ:

Բ. խումբը կը պարունակէ A, D, E, կենսասինթէզներ:

Կանգ առնենք Ա. և Բ. խումբերու պատկանող կենսասինթէզներուն վրայ, ստանձին տոանձին, ցոյց տալու համար թէ ո՞ւր կը գտնուին անոնք եւ թէ անոնց բացակայութիւնը մեր օրուայ սնունդին մէջ ի՞նչ բարդութիւններ կ'ստեղծէ մեզ համար:

1.— Vitamines Hydrosolubles (Սխումբ) C, B₁ B₂:

1.— Vitamine C. կամ anti-scorbutique (հակալեւդազար):

Կենսասինթէզ C ի ամբողջական բացակայութիւնը մեր օրուայ սնունդին մէջ, յառաջ կը բերէ Scorbut (լեւդազարութիւն) կոչուած հիւանդութիւնը՝ որ կը յայտնուի յոդախաղերու ցաւերով, բորբոքումներով, ոսկրային վէրքերով եւ մանաւանդ ԱՐԻԻՆԱՆՍՈՒԹԻԻՆՆԵՐՈՒՎ (զլխաւոր ախտանշան), ենթակաւ առաջնորդելով գէպի մարմնական սպառում եւ մահ. իսկ անոր յարաբերական բացակայութիւնը կը խանգարէ

մեր ներքին օրկաններու եւ արեան բնականոն գործունէութիւնը: Արեան կարմիր գնդիկները կը կորսնցնեն իրենց զիմադրական կարողութիւնը. միաժամանակ, լեարդին եւ արեան մէջ գտնուող երկաթի քանակութիւնը կը պակսի և անոր իւրացման գործողութիւնը կը խանգարուի, բան մը՝ որ արեան և մեր օրկաններու գործունէութեան վրայ գէշ ազդեցութիւն կը գործէ, յառաջանելով սնունդի քերի իւրացում (nutritin defectueuse):

Vitamine C ի ամենէն հետաքրքրական յատկանիշներէն մին՝ մեր օրկանիզմի oxydationին հետ կապ ունեցող կենսական խնդիրն է. անոր բացակայութիւնը կը շատցնէ, իսկ ներկայութիւնը՝ կը կանոնաւորէ: Ան կը զանուի թարմ բանջարեղէններու եւ քիչ հասունցած պտուղներու բնական հիւթին մէջ: Մեծ չափով կը զանուի նարինջի, լիմոնի և հում լոլիկի հիւթին մէջ. յետոյ կուգան զեղձը, տանձն ու խնձորը:

Vit. C ով ամենէն հարուստ բանջարեղէններն են՝ կաղամբը, բանջարը, բրասան, քերէվիզը, եղերզը (chicorée), հաղարը, սպանախը, ընդակաղամբը (գարնապիթ), ստեպլինը, քիչ հասունցած խաղողը և պանանը. իսկ կենդանական աշխարհին մէջ՝ մսի հիւթը, լեարդը — ուղեղը եւ ոտքերէն:

Ի՞նչ կաթը բաւարար չափով կը պարունակէ Vit. C. Կրախան կարենալ պաշտպանելու համար հիւժումէ, թէև կարելոր է անոր տալ նարինջի և լիմոնի հիւթ:

2.— VITAMINE B₁ (հակաշղաթին կենսասինթէզ) երբ մարդիկ, բացառաբար փայլուն բրինձ (ստանց կեղևի) կը գործածեն, ենթակայ կ'ըլլան Bérubéri կոչուած սոսկալի հիւանդութեան. իսկ vitamine B₁ ի բացակայութիւնը մեր օրուայ սնունդին մէջ՝ յառաջ կը բերէ մարսողական և ջղախի խանգարումներ, միա-

ցած ջղային սոսկալի տաճնապներու (crises):

Vitamine B/1 ն՝ ջղային զրութեան ներդաշնակ գործունէութեան, ինչպէս նաեւ մարսողական գործունէութեան օգնող կենսահիւթն է:

Ան, ո՛չ միայն կ'ապահովէ ջիզերու ամբողջականութիւնը, այլ նաեւ կը կանոնաւորէ ներքին գեղձերու եւ անոնց հետ կապուած ջղային դուրեան եւ մարսողական ու յարակից օրկաններու բնականոն գործունեութիւնը:

Մարդոց, մանաւանդ մանուկներու աճման եւ կեանքի պահպանման տեսակէն՝ անոր ներկայութիւնը աւելի քան անհրաժեշտ է. հետեւաբար, vit. B. ով հարուստ եղող աննշտեղներուն ճանաչումը մեզ պէտք է մզէ որ զանոնք մտցնենք մեր օրուայ բէթիմին մէջ:

Vit. B/1 ն կը գտնուի գարնային փրփուրին (Levure de bière), հացահատիկներուն (ցորեն, եգիպտացորեն, գարի), ինչպէս նաեւ ամբողջական հացին մէջ. հետեւաբար ունին հակաջղային զօրաւոր յատկութիւններ: Ուրոնը (պէղէլիա), կաղամբը, ստեպղինը (հալուճ), հաղարբ նաեւ հարուստ են vit. B/1 ով. նուազ չափով նաեւ սոխը, շոգամը, խնձորը, տանձը, պանանը, նարինջը, լոլիկը, կոտեմը (թէրէ-օթու) եւ սպանախը:

Փալով կենդանական աշխարհին, հաւկիթին զեղնոցն ու լեւորդը միայն կը պարունակեն vit. B/1:

3.— Vitamine B/2 կամ անումի եւ սնունդի իւրացման կենսահիւթ: Vit. B/2 ն աւելի կը զիմանայ տաք կլիմային՝ քան թէ vit. B/1 ն եւ աւելի չափ տարածուած է բուսական թէ կենդանական աշխարհին մէջ:

Շատ մը զիտուններ, անո՛ր բացակայութեան կը վերագրեն pellagre (մորթային հիւանդութիւն մը) կոչուած հիւանդութիւնը:

Vitamine B/2 ն կը գտնուի կենդանիներու լեւորդին մէջ, իսկ հարստութեան կարգով՝ ծլագարի հիւթին (Extrait de Malt) կաթին, լոլիկին, սպանախին, ծիրանին, արմաթի թեփին, գարնային, գինիին, ստեպղինին, նարինջին, գետնախնձորին, պանանին եւ խաղողին մէջ. մէկ խօսքով, ան կը գտնուի կենդանական թէ բուսական բոլոր բջիջներուն մէջ:

Որպէս անդրակացութիւն, աւելցնենք նաեւ որ vit. B/2 ն սնունդի օգտագործման եւ բջիջներու շրջանաւորեան մէջ կը խաղայ շատ կարեւոր դեր մը:

Դեռ կան B 3, B 4, B 5, B 6 կենսահիւթեր՝ ուրոնք տակաւին յաւ չեն ճանչցուած:

II. VITAMINES LIPOSOLUBLES (Բ. խումբ) vit. A, D, և E.

1. Vitamine A. կամ մարմնոյ անման կենսահիւթ: —

Անոր բացակայութիւնը մեր օրուայ սնունդին մէջ՝ յատուկ կը բերէ անանդութեան վիճակ մը որ, միայն աչքի բնորոշիչ հիւանդութեան մը՝ որ կը կոչուի չոր աչքալա (xérophthalmie), ենթական կը դնէ լուրջ բարդութիւններու առաջ: Հիւստեւածքներու վատասւումի հետեւանքով՝ աչքի զուգը կը լեցուի վերքերով եւ մարմնոյն աճումը (ճանրութիւնը) կանգ կ'առնէ, ատանց կ'մախքին վնասելու:

Միմիայն ծծկեր մանկան եւ փոքրիկ մանուկներու մօտ կայ այն հիւանդութիւնը:

Ամէն մարդ, մանաւանդ իր աճման շրջանին, vit. A ի կենսական պահանջն ունի: Կովու եւ մօր կաթերը բաւական հարուստ են. իսկ արու եստական կամ խտացած կաթերը զուրկ են. ճիշդ այդ պատճառաւ է որ արուեստական կաթին մէջ պէտք է աւելցնել նարինջի եւ լիմոնի հիւթ, մանկան բնակ սնունդ աճումը ապահովելու համար:

Vit A էն զրկուած մանուկը կ'ունենայ մարսողական խանգարումներ ու ախորժակի պակաս, փորհաբութիւն և փսխոք: Իսկ մանուկը հիւժած երեւոյթ մը կ'ունենայ: Նմանօրինակ իրականութեան մ'առջեւ գտնուող մասնագէտ բժիշկին առաջին հարցումը պէտք է ըլլայ թէ արդեօք մանուկը (արուեստական կաթով սնող) բաւականաչափ vit A կ'ստանա՞յ, հակառակ դէպքին պէտք է անոր ասլ նարինջի, լեմոնի, ստեպղինի հիւթ, կամ ձկան իւղ:

vitamine A ի լաւագոյն աղբիւրը ձկան իւղն է, որուն Դարմանական արժէքը դարձած է անփիճելի: Ան կը գտնուի նաեւ՝ կարագին, հաւկիթի զեղնուցին, և զան իւղին, կաթին, պանիրին և իւղոտ միսերուն մէջ: Իսկ բուսական աչխարհին մէջ vitamine A ի գլխաւոր աղբիւրներն են՝ ստեպղինը, սպանախը, հաւաքարը, լոլիկը, յետոյ կուգան նարինջը, լեմոնը, պաշանը, կաղամբն և յլն:

2e vitamine D կամ v. anti-rachitique ոսկրաթեքութեան դէմ պայքարող կենսանիւթ):

Այս կենսանիւթը՝ ոսկրաթեքութիւնը (rachitisme) դարմանող կենսահիւթն է: Սովորական սննդեղէնները կամ չաա քիչ համեմատութեամբ կը պարունակեն կամ երբեք: Ան կը գտնուի ձկան իւղին, կարագին, մօր և կովու թարմ կաթին, հաւկիթի զեղնուցին և արեւի տակ աճող սունկերուն մէջ:

Կարգ մը ձուկերուն մէջ vitamine D ի մեծ քանակութեամբ ներկայութիւնը կը բացատրուի այն իրողութեամբ որ անոնք կը սնանին plankton կոչուած մանրադիտական կենդանիներով՝ որոնք կը լողան ծովերու մակերեսին վրայ: Այս planktonներուն իւղոտ մասերուն վրայ՝ արեւի անդրմանիչագոյն ճառագայթներու գործած ազդեցութեան շնորհիւ է որ ծնունդ կ'առնէ vitamine D ն, որ ձուկերու կողմէ մարսուելով,

մեծ քանակութեամբ կ'ամբարուի անոնց լեարդին մէջ:

Մեր մօրթն ալ երբ կ'ենթարկուի արեւի լոյսին, կը դառնայ աւելի գործօն կեդրոն մը և արեւի անդրմանիչագոյն ճառագայթներու ազդեցութեան շնորհիւ՝ հոն կը կազմուի vitamine D ն: Այս ձևով կը բացատրուի, զիտնականօրէն, ոսկրաթեքութեան դէմ արեւաբուժութեան և ծովու լողանքներու բարերար ազդեցութիւնը:

Երբ մեր սպառած սնունդը չէ հաւասարակչուած կրածինի Calcium և ֆոսֆորի տեսակէտէն և միաժամանակ զուրկ է vitamine D էն՝ յառաջ կուգայ մանուկներու ոսկրաթեքութիւնը rachitisme. Իսկ լոյսի և արեւի պակասը մեծ դեր կը խաղայ անոր երեւան գալուն մէջ:

Vitamine D ի և v. A ի միջև կայ սերտ գործակցութիւն, այս պատճառաւ, կարեւոր է անոնց միջև գոյութիւն ունեցող հաւասարակչութեան պահպանումը, ապահովելու համար ոսկորներու և ակունքներու բընականոն աճումը, կազմութիւնն ու կարծրացումը:

Vitamine D ն կը բարձրացնէ մեր արեան մէջ, ֆոսֆորի չափը և կը նպաստէ կրածինի մեր կազմին մէջ հաստատման գործին:

Մէկ խօսքով, իրենց կմախքին և ակունքներու բընականոն աճման և կարծրացման համար, կենդանիները և մարդիկ ոչ միայն պէտք է լոյսի մէջ ապրին, այլ նաեւ պէտք է սպառեն, կանոնաւոր կերպով, ա՛յն տեսակ ուտելիքները, որոնք անհրաժեշտ չափով կրածին և ֆոսֆոր կը պարունակեն. սակայն այս պայմանները երբեք չեն գործադրուիր:

Vitamine D ն կը տրամադրէ իր ոյժը՝ կրածինի մեր մարմնոյն մէջ հաստատման և պահպանման համար, որպէս զի մեր մարմինը բաւարար չափով պայ-

քարի հանքային աղերու պակասէն յառաջ եկած անհասարակչութեան դէմ, բան մը որմէ կը վախճուի մեր օրկանիզմի ածողութեան ժամանակ, մանաւանդ մանկութեան շրջանին՝ երբ մանուկը հասակ կը նետէ:

Ոսկրաթերթեան ենթակայ երախաներու ըէժիմին մէջ պէտք է մտցնել *vit.* D պարունակող ոսպեղէններ: Վեց ամսականէն յետոյ, մանուկին պէտք է տալ հալէիքի դեղնուց. իսկ ոսկրթերթ մանուկը անարիւն ըլլալուն պատճառաւ պէտք անոր տալ ա՛յն տեսակ անուշ՝ որ հարուստ ըլլայ երկաթով. օր. տալ՝ կարմիր միսի հիւթ, սպանախ, հում պտուղներու հիւթ:

Vitamine D ն օգտակար է նաև ոսկորի կարգ մը հիւանդութեանց դէմ, ինչպէս նաև *Tétanie* (ժամանակաւոր պրկում) ըսուած հիւանդութեան դէմ, որ կը պատահի փոքրիկ մանուկներուն մօտ:

3. — Vitamine E: Այս կենսահիւթին ներկայութիւնը կապուած է սերումի (*fonction de reproduction*) գործողութեան կամ պաշտօնին հետ:

Եթէ ան պակսի մեր սպառած սննդեղէններուն մէջէն, կենդանիները կը դառնան ամուլ: Արտադրող արական բջիջները կը վատասեոին և յղի էգին մօտ արգանդին մէջ գտնուող սաղմին արիւն կազմող հիւսւածքները չեն աճիր:

Vitamine Dn կը գտնուի, մեծ քանակութեամբ, ցորենի նորաբոյս սերմին մէջ *germe de blé*: Աւելի կամ նուազ քանակութեամբ կը գտնուի նաև եգիպտացորենին միւս հացահատիկներուն, հազարին կանանչ տերեւներուն, եղան մսին եւ խարդին, ձիթալեղին և կարագին մէջ:

Vitamine Eն կը նպաստէ կենդանիներու և մարդոց մարմնական աճման: Եզրակացութիւն. Ներկայիս, ոչ ոք կասկածի կ'ենթարկէ կենսահիւթերու արժէքի հարցը: Այս հարցին կարեւորութիւնը՝ կենդանական

թէ բուական բնախօսութեան մէջ, ինչպէս նաև բժշկական, սննդական առողջաբանութեան և զանազան մարզերու մէջ դարձած է անվիճելի:

Կենսահիւթերը մեծ դեր կը խաղան մեր օրկանիզմի կազմութեան առողջ պահպանման, վերարտադրութեան (սերումի), մեր մարմնոյն ֆիզիքական ըսպառման դէմ կռուելու տեսակէտէն:

Մէկ խօսքով, անհրաժեշտ է յարմարագոյն հաւասարակչութիւնը պահել մեր ներքին ոյժերուն, չընորհիւ կենսահիւթերու, որոնք անբաժան մասը պէտք է կազմեն մեր օրուայ սնունդին:

Սննդային հաւասարակչութեան օրէնքներու անտեսումը՝ յառաջ կը բերէ, ժամանակի ընթացքին, խանգարում մեր բնախօսական շարք՝ մը գործունէութեանց որոնք կենսական նշանակութիւն ունին մեր օրկանիզմի առողջ պահպանման և աճման տեսակէտէն:

Լայնօրէն և գործնականապէս օգտուելու համար ներկայ յօդուածին մէջ երեցած գիտելիքներէն, ուշիմ ընթերցողին կը մնայ լրջօրէն հետեւիլ անոնց և գործածել այն սննդեղէնները՝ որոնք հարուստ են վերոյիշեալ հինգ կենսահիւթերով:

ՏՕԳԹ. Ս. Մ. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Պէյրուս, 15 Նոյ՝ 1936.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Տարեցոյցիս համար յատկապէս պատրաստուած տրթ. Հմայեակ Գարակէօղեանի բժշկագիտական շահեկան մէկ յօդուածը, նորոգ հանգուցեալ Պ. Մարտիրոս Սէքզէնեանի Հաճընի վրայ պատմական մէկ ուսումնասիրութիւնը, ինչպէս նաեւ Պ. Վահրամ Վարժապետեանի «Հայ-Արաբ Յարաբերութեան մշակումը» գրութիւնը կամքէ բոլորովին անկախ պատճառներով յետաձգեցինք յառաջիկայ տարուան:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0224822

ԳԻՆ

ՍՈՒՐԻԱ, ԼԻԲԱՆԱՆ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

8 ՖԲՆԷ
12 »

Ստանալու համար դիմել՝ Պ. Պ. Ուզունեանի
եւ Անանեանի Գրադպրատանները եւ կամ,

Yéghia H. Dolbakian

*Directeur de l'Ecole Arm. Noubarian
Camp Tiro, Bourdj-Homoud
Beyrouth (R. L.)*

Դրամական եւ այլ առատու ընդ ուղղակի
վերի հասցեին:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ . . .

“ՆԱԲՈԼԵՕՆ”ի հրատարակութիւնը որ
ստժամաբար ընդհատուած էր,
սիսի վերսկսի Փետ. 1էն
սկսեալ.

Բաժանորդագրութեան պայմաններ
20 տրակի համար

ՍՈՒՐԻԱ, ԼԻԲԱՆԱՆ ԵՒ ՖԲՆԱՍՍ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

12 ՖԲՆԷ
1 ՏՐԱԿ